

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง "บทบาทของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน" นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากสภาพทั่วไปหรือบริบทต่างๆ ของชุมชน รวมถึงบทบาทการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รูปแบบการสื่อสารในชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในลักษณะเชิงพรรณนา โดยแบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน
 - 1.1 สถานที่ตั้งของชุมชน
 - 1.2 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน
 - 1.3 องค์ประกอบด้านกายภาพ
 - 1.4 ประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
 - 1.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
2. บริบททางการปกครอง
3. บริบททางการสื่อสาร
4. วิกฤติปัญหาชุมชน
 - 4.1 ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชน
 - 4.2 ปัญหาเรื่องหนี้สินและติดการพนัน
 - 4.3 ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด
 - 4.4 ปัญหาศีลธรรมและสังคมเสื่อมถอย
5. พัฒนาการ และการแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการ บวรศ.
6. องค์กรและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
7. วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชาวบ้าน
8. การมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียน
9. รูปแบบการสื่อสารของชุมชน
10. บทบาทการสื่อสารของชุมชนน้ำเกียน
11. การดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

1. บริบทชุมชน¹

ในหัวข้อผลการวิจัยนี้ ประกอบด้วย เรื่องสถานที่ตั้งของชุมชน ลักษณะการตั้งบ้านเรือน องค์ประกอบด้านกายภาพ ประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งจะ ช่วยสร้างความเข้าใจพื้นฐานของชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันถึงมูลเหตุของความเป็น ชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างบ้านน้ำเกียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

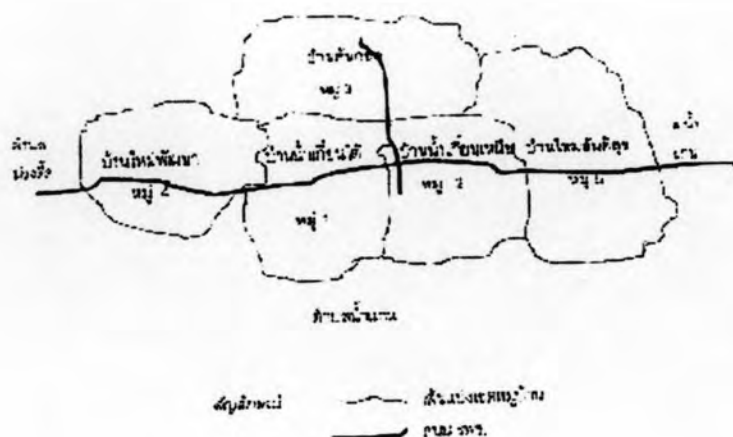
1.1 สถานที่ตั้งของชุมชน

ตำบลน้ำเกียนเป็นตำบลหนึ่งของกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยมีเนื้อที่ประมาณ 86 ตารางกิโลเมตร หรือ 53,750 ไร่ น้ำเกียนอยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอภูเพียง ประมาณ 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองจังหวัดน่าน ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 8 กิโลเมตร โดยมีอาณา เขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	๑๓	ตำบลฝายแก้ว กิ่งอำเภอภูเพียง
ทิศใต้	๑๓	ตำบลน้ำแก่น กิ่งอำเภอภูเพียง
ทิศตะวันออก	๑๓	ตำบลหนองแดง อำเภอแม่จริม
ทิศตะวันตก	๑๓	ตำบลม่วงตึ๊ด และตำบลท่าข้าว กิ่งอำเภอภูเพียง

แต่เดิมน้ำเกียนมีลักษณะพื้นที่โดยรอบเป็นป่าเขา ไม่มีถนน มีแต่ทางเดินเท้าเข้าตัวเมือง ซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง การคมนาคมไม่สะดวก คนในชุมชนจึงไม่ค่อยเดินทาง ออกจากหมู่บ้าน และพบว่ามีการแต่งงานกันเองในกลุ่มเครือญาติหรือคนในหมู่บ้าน น้ำเกียนจึงมี ความเป็นเครือญาติกันสูง และไม่ค่อยมีคนนอกพื้นที่อพยพเข้ามาอยู่มากนัก แต่ในปัจจุบันมี ถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ทำให้ชาวบ้านน้ำเกียนเดินทางเข้าตัวเมืองได้ง่าย การ คมนาคมกับสังคมภายนอกสะดวกยิ่งขึ้น

¹ ข้อมูลบริบทชุมชนนี้ ผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลจากเอกสาร บทความ จากหนังสือน้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (2548) เอกสารจัด สำเนา ชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียน (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

แผนที่ 3 แสดงอาณาเขตตำบลน้ำเกี๋ยน (ที่มา: เอกสารจัดสำเนา ชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกี๋ยน, อ่างแล้ว)

1.2 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ข้อมูลจากหนังสือ "น้ำเกี๋ยนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน" (2547) ระบุว่า ตำบลน้ำเกี๋ยนมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2400 แต่เมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ตำบลน้ำเกี๋ยนซึ่งเคยมีเพียงหมู่บ้านเดียวได้ขยายออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเกี๋ยนใต้ หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเกี๋ยนเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านต้นกอก หมู่ที่ 4 บ้านใหม่พัฒนา และหมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันติสุข

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามแนวถนนที่ตัดแบ่งเป็นแยก บ้านเรือนมีการปลูกสร้างหลายลักษณะ ส่วนมากยังคงเป็นบ้านไม้ได้ดูสูง บางบ้านมีลักษณะบ้านครึ่งไม้ครึ่งตึก 2 ชั้น สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ปลูกสร้างอย่างถาวรและเป็นบ้านสมัยใหม่

1.3 องค์ประกอบด้านกายภาพ

แหล่งน้ำและป่าไม้ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลน้ำเกี๋ยนเป็นที่ราบเชิงเขาและภูเขา ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของตำบลมีพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์ขุนน้ำเกี๋ยนซึ่ง เป็นต้น

กำเนิดของลำน้ำเกียนที่ไหลผ่านล่อเลี้ยงชุมชนน้ำเกียนมานานหลายร้อยปี แต่เดิมนั้น ลำน้ำเกียนเคยแห้งขอด เพราะป่าไม้ถูกตัดโค่นทำลายลงมากโดยไม่ได้มีการปลูกป่าทดแทน หลังจากที่ชาวบ้านน้ำเกียนได้หันมาอนุรักษ์ผืนป่าและลำน้ำในปี พ.ศ.2534 เป็นต้นมา ป่าชุมชนน้ำเกียนก็กลับฟื้นคืนความเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

แหล่งอุตสาหกรรม เนื่องด้วยจังหวัดน่านเป็นเมืองปิดโดยสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ราบเชิงเขาและภูเขา การคมนาคมขนส่งกับจังหวัดอื่นๆ ในอดีตจึงเป็นไปได้ยาก น่านจึงเป็นเมืองที่เงียบสงบ ไม่ใช่เมืองเศรษฐกิจเหมือนจังหวัดเชียงใหม่ การค้าการลงทุนในจังหวัดจึงมีให้เห็นไม่มากนักสำหรับน้ำเกียนเองในช่วงที่ป่าไม้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดการจ้างแรงงานชักลากไม้ แปรรูปไม้ในตำบลน้ำเกียน โดยเป็นลักษณะของการที่มีกลุ่มนายทุนเข้ามารับซื้อและส่งไปขายยังแหล่งภายนอกแทน ไม่นิยมการจัดตั้งโรงงานแปรรูปไม้ เพราะติดขัดปัญหาด้านการขนส่ง จึงจะนำไม้ที่โค่นไปแปรรูปยังจังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นแหล่งซื้อขายไม้แหล่งใหญ่ของภาคเหนือ แต่เมื่อรัฐบาลประกาศปิดป่า น่านซึ่งไม่มีแหล่งอุตสาหกรรมสำคัญที่นำมาซึ่งรายได้จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการอพยพแรงงานออกจากจังหวัด

1.4 ประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ตำบลน้ำเกียนมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานกว่าหนึ่งร้อยปี โดยก่อนหน้านั้นมีชาวบ้านจากบ้านร่องตอง บ้านม่วงดีด และจากตัวอำเภอเมืองน่าน คือ บ้านน้ำล้อม บ้านท่าล้อ บ้านศรีบุญเรือง บ้านพญาภู และบ้านแสงดาว มาตั้งถิ่นฐานยังตำบลน้ำเกียน จำนวนประมาณ 50 หลังคาเรือน เพื่อทำการเกษตร เพราะที่นี้เป็นบริเวณที่ลุ่มติดกับลำน้ำ มีป่าโดยรอบและมีความอุดมสมบูรณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้มาปักหลักตั้งถิ่นฐาน คือ กลุ่มข้าทาสบริวารของผู้ครองนครน่าน โดยคนกลุ่มนี้จะเข้ามาทำงานให้กับเจ้าผู้ครองนครน่าน งานที่ทำคือการเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า ทำการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกฝัก และตัดไม้จากป่าน้ำเกียนเพื่อส่งไปแปรรูปเป็นเครื่องเรือนไม้

ปัจจุบันตำบลน้ำเกียนแบ่งการปกครองออกมาเป็น 5 หมู่บ้าน และมีประชากรของแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร (คน)
หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเกียนใต้	171	787
หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเกียนเหนือ	117	495
หมู่ที่ 3 บ้านต้นกอก	135	547
หมู่ที่ 4 บ้านใหม่พัฒนา	127	569
หมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันติสุข	107	416

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนหลังคาเรือนและจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านในตำบลน้ำเกียน
(ที่มา: น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อ่างแล้ว)

รวมมีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 657 หลังคาเรือน นับเป็นจำนวนประชากรรวม 2,814 คน แบ่งเป็นประชากรชาย จำนวน 1,441 คน ประชากรหญิง จำนวน 1,373 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองที่อยู่อาศัยสืบลูกหลานมานานกว่าร้อยปีและนับถือศาสนาพุทธ มีเพียง 20 ครอบครัวเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์คริสต์ 1 แห่ง ชื่อ โบสถ์กันธาพิภยภิตติคุณ มีวัด 1 แห่งคือ วัดโป่งคำ มีโรงเรียน 1 แห่งคือโรงเรียนบ้านน้ำเกียน เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาดั้งแต่ชั้นประถมจนถึงชั้นมัธยมต้น และสถานีนอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง

ประชากรตำบลน้ำเกียนร้อยละ 80 ประกอบอาชีพหลักคือ อาชีพเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ โดยนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ถั่ว รวมถึงการทำสวนผลไม้ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ ประชาชนอีกร้อยละ 20 ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ ส่วนอาชีพเสริมของชาวบ้านคือ การตีเหล็ก ทอผ้าพื้นเมือง ตัดเย็บเสื้อผ้า เศรษฐกิจของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม

1.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความเป็นเครือญาติ

เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นรากฐานของครอบครัวและชุมชน เนื่องด้วยการคมนาคมในอดีตของน้ำเกียนไม่สะดวกสบาย คนในชุมชนจึงไม่ค่อยเดินทางออกจากหมู่บ้าน และพบว่ามีภาระงานกันเองในกลุ่มเครือญาติหรือคนในหมู่บ้านด้วยตนเอง

เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้ำเกียนว่ามีความผูกพันและความเป็นเครือญาติกันของคนในสังคมที่มีรากฐานมาจากต้นตระกูลเดียวกันเพียงใด ชุมชนบ้านน้ำเกียนจึงได้จัดเวทีระดับหมู่บ้านขึ้น ในปี พ.ศ.2545 โดยแกนนำได้ริเริ่มการจัดทำแผนชุมชนในการวิจัยเรื่อง "ความเป็นเครือญาติของคนน้ำเกียน" โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของคนน้ำเกียนว่ามีต้นตอมาจากแหล่งใด และต้องการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของคนในสังคมที่มีรากฐานมาจากต้นตระกูลเดียวกัน ความเป็นที่เป็นน้องกัน อีกทั้งยังเป็นแนวทางด้านการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน โดยชุมชนจะนำผลที่ได้ไปใช้ประกอบการจัดทำและปรับปรุงแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการบวรศ. ของชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เกิดจากการนำมติการประชุมเวทีหมู่บ้านเพื่อหาความสัมพันธ์เครือญาติของคนในชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยกลุ่มแกนนำชุมชนที่ร่วมการจัดประชุมได้มอบหมายให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนบ้านน้ำเกียน เป็นผู้รับผิดชอบการวิจัย โดยเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ออกแบบการวิจัยด้วยการสร้างผังเครือญาติของตนเองและของคณะกรรมการแกนนำชุมชน ประธานกลุ่มต่างๆ จากนั้น เด็กนักเรียนได้จัดทำผังเครือญาติขึ้นมาและใช้รูปแบบการสื่อสารในการทำวิจัยนี้คือ การสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือ การพูดคุย ชักถามระหว่างเด็กนักเรียน (ผู้วิจัยโครงการ) และกลุ่มชาวบ้าน เครือญาติของตน (กลุ่มเป้าหมาย) ถึงต้นตอ สายตระกูลของแต่ละคนว่ามีที่มาจากแหล่งใด จากนั้นเด็กนักเรียนจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จนเกิดเป็นผลงานวิจัยขึ้น จากนั้นกลุ่มแกนนำชุมชนและนักเรียนผู้รับผิดชอบการวิจัย จึงได้จัดเวทีสืบค้นความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนน้ำเกียนในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2545 เพื่ออภิปรายผลการวิจัย เรื่อง "ความเป็นเครือญาติของคนน้ำเกียน" ของคนน้ำเกียน

ผลสรุปว่า ในตำบลน้ำเกียนมีตระกูลใหญ่ๆ อยู่ 10 ตระกูล และตระกูลที่ใหญ่ที่สุด มีจำนวนคนมากที่สุด คือ นามสกุล " ตีปินตา " มีจำนวนทั้งสิ้น 132 คน ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ที่อาศัยอยู่ที่ตำบลน้ำเกียนมานานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน และแสดงให้เห็นถึงความผูกพันและความเป็นที่เป็นน้องกันของคนในสังคมที่มีรากฐานมาจากต้นตระกูลเดียวกัน

อันดับ	นามสกุล	จำนวนคน
1	ดีปิตตา	132
2	ธนะวงศ์	113
3	ดีกัลลา	82
4	ใจจันทร์	80
5	ดีอินคำ	72
6	ดีสีไล	70
7	คำเฟื่องฟู	64
8	คำมงคล	59
9	ดีपालะ	53
10	ดีพรมกุล	49

ตารางที่ 2 แสดง 10 อันดับนามสกุลที่มีสมาชิกมากที่สุดในตำบลน้ำเกี๋ยน
(ที่มา: น้ำเกี๋ยนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อ่างแล้ว)

ในตำบลน้ำเกี๋ยน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีนามสกุลขึ้นต้นด้วยคำว่า " ดี " ซึ่งมีอยู่จำนวน " 26 ดี " เช่น ดีพรมกุล ดีปิตตา ดีคำยคำ ดีสุยา ดีกัลลา เป็นต้น ที่มาของการนำคำว่า " ดี " มาขึ้นต้น พ่อพรหมมา ดีปานา ประธานชมรมผู้สูงอายุเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 เริ่มมีการตั้งนามสกุล แต่ละครอบครัวจะนำชื่อของคู่สามีภรรยา มารวมกัน และเอาคำว่า " ดี " นำหน้า เพราะเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดี ทำอะไรก็ดี เช่น ช้วยปิ่น และช้วยตา ก็เป็นที่มาของนามสกุล ดีปิตตา เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว คนน้ำเกี๋ยนในสมัยก่อน ยังนิยมมีนามสกุลขึ้นต้นด้วยคำว่า " เกี๋ยน " ได้แก่ เกี๋ยนคำ เกี๋ยนยะ เกี๋ยนสืบ เป็นต้น คำว่า " เกี๋ยน " เป็นชื่อของหมู่บ้าน การมีความว่า " เกี๋ยน " นำหน้านามสกุลเป็นการบ่งบอกว่าเป็นคนมาจากชุมชนใด

“ชมรมผู้สูงอายุตำบลน้ำเกีฮอน” ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2534 โดยพ่อพรหมมา ตีปานนา ประธานชมรม กล่าวว่า การก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุนี้ เกิดจากการที่แต่ก่อนผู้สูงอายุบ้านน้ำเกีฮอนต่างคนต่างอยู่ เลี้ยงลูก เลี้ยงหลานไปตามประสาคนแก่ ถึงแม้ว่าความนับถือผู้อาวุโสจะมีอยู่แล้วในสังคม แต่ก็จะเป็นเฉพาะครอบครัวไป ก็ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันของผู้อาวุโส ในขณะที่ปัญหาชุมชนเวลานั้นก็มีมากมาย ผู้สูงอายุไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดเห็นร่วมแก้ไข พ่อพรหมมา ซึ่งเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลน้ำเกีฮอนมาก่อนจึงได้คิดที่จะรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุตำบลน้ำเกีฮอนขึ้น โดยเริ่มแรกก็มีสมาชิกประมาณ 150 คน (ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 285 คน)

กิจกรรมของผู้สูงอายุในปัจจุบันมีทั้งกิจกรรมการช่วยเหลือกันเองในกลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ การช่วยเหลืองานศพ เวลาสมาชิกป่วยใช้ก็มีเงินช่วยเหลือจากเหล่าสมาชิก การไปเยี่ยมไข้ ให้กำลังใจกัน และยังมีส่วนช่วยในเรื่องของการแก้ไขปัญหามุมชน เพราะพ่ออู๋แม่อู๋ เป็นคนเฒ่าคนแก่ ก็จะพูดว่ากล่าวตักเตือนให้สติแก่ลูกหลาน

การมีศรัทธาวัดเดียวกัน

ข้อมูลจาก “เมืองยั่งยืนในสังคมไทย: แนวคิดและประสบการณ์ของน่านและพิษณุโลก” (2547) ได้ให้บทสรุปลักษณะสภาพเมืองของจังหวัดน่านไว้ว่า มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเหมือนสังคมในอดีต ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ส่งสารที่มีพลังอำนาจในการนำเสนอข่าวสาร สร้างความน่าเชื่อถือ และชาวบ้านก็เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์

วัดโป่งคำ เป็นวัดเดียวที่มีอยู่ในตำบลน้ำเกีฮอน โดยเป็นวัดเก่าแก่ที่ชาวบ้านให้ความนับถือมาตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ย่าแล้ว เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ชาวบ้านจะไปร่วมงานประเพณี พิธีกรรม สำคัญต่างๆ ที่วัด เช่น กิจกรรมงานวันประเพณีเข้าพรรษาที่ชาวบ้านจะไปรวมตัวกันที่วัดเพื่อฟังเทศน์ ตักบาตร และเวียนเทียน

แม้ว่าในปัจจุบันน้ำเกีฮอนจะแบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้านแล้ว แต่ชาวบ้านกลับไม่สร้างวัดแห่งใหม่เพิ่มเติม ด้วยเหตุผลที่ว่า วัดโป่งคำแห่งนี้เป็นวัดเก่าและเป็นศูนย์รวมจิตใจชาวบ้านทุกคน หากแต่ละหมู่บ้านสร้างวัดใหม่ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะแบ่งแยกไปด้วย โดยในแง่ของการสื่อสาร อาจกล่าวได้ว่า ความศรัทธาในวัดเดียวกันที่ชาวบ้านมีนี้ เป็นกลไกทางการสื่อสารที่จะช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้เกิดขึ้นในชุมชน และด้วยความเชื่อเช่นนี้ทำให้

ได้เห็นภาพของคนบ้านต้นกอก หมู่ที่ 3 ที่อยู่ไกลจากวัดหลายกิโลเมตร บางคนก็เดินเท้า บางคนก็ขี่จักรยานยนต์มาวัดในวันพระ (น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน, 2546)

ความศรัทธาวัดเดียวกันนี้เอง ทำให้ชาวบ้านเลื่อมใส ศรัทธาในตัวพระสงฆ์ผู้นำทางศาสนาที่เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชุมชน และในแง่ของการสื่อสารแล้ว ยังพบว่า พระสงฆ์ยังเป็นเสมือนผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร นำเสนอแนวคิดที่ดีๆ ให้แก่ผู้รับสาร นั่นคือกลุ่มแกนนำ ชาวบ้านตำบลน้ำเกียน โดยมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานให้การสื่อสารระหว่างกัน

2. บริบททางการปกครอง

ในอดีตก่อนที่น้ำเกียนจะแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 5 หมู่บ้านเหมือนในปัจจุบัน น้ำเกียนเคยมีเพียงหมู่บ้านเดียว การปกครองมี “นายบ้าน” เป็นผู้นำชุมชน เมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งใดๆ ขึ้น ชาวบ้านจะแก้ปัญหโดยให้นายบ้านเป็นผู้ช่วยตัดสิน ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับผู้นำ หรือนายบ้านค่อนข้างมาก ผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นคนที่มีความเข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน

การเลือกนายบ้าน หรือผู้นำของน้ำเกียนไม่ต่างจากชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือทั่วไปซึ่งใช้การพูดคุย ปรึกษาหารือกันภายในชุมชน เพื่อสรรหามบุคคลที่มีความเหมาะสมมาเป็นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แก่ฝ่าย แก่เหมือง แก้วัด เมื่อได้คนที่เหมาะสมก็จะไปทาบตามบุคคลนั้นขอให้มาเป็นผู้นำ คนที่เป็นผู้นำในอดีตจึงต้องผ่านการคัดสรรมาจากความเหมาะสมหลายๆด้าน ระบบนี้เรียกว่า “ชาวบ้านอุปถัมภ์ผู้นำ” คือ ชาวบ้านขอให้มาเป็นผู้นำ เมื่อได้ผู้นำแล้วชาวบ้านก็ต้องช่วยกันดูแลผู้นำ เช่น การช่วยงานตีข้าว เกี่ยวข้าว นำข้าวที่ตีเสร็จแล้วไปใส่ในยุ้งฉางข้าวของผู้นำให้เรียบร้อย หรือบางครั้งก็นำวัวควายไปช่วยกันไถนาให้กับผู้นำ การช่วยงานผู้นำที่ชาวบ้านทำไม่ใช่การ “เอามือเอาวัน” ที่ผู้นำต้องมาทำงานทดแทน แต่เป็นการดูแลกิจการของผู้นำ เพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้นำได้ดูแลในกิจกรรมของตน และของส่วนรวม ต่อมาเมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้น น้ำเกียนที่เคยมีเพียงหมู่บ้านเดียวก็ได้แยกออกเป็น 5 หมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เหมือนเป็นนายบ้านปกครองชาวบ้าน

ในปี พ.ศ. 2542 เมื่อรัฐบาลปรับเปลี่ยนการปกครองท้องถิ่นให้มี องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ขึ้น สถาปนาตำบลน้ำเกียนจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน และ

เป็นหน่วยงานปกครองท้องถิ่นให้บริการงานส่วนราชการ การปกครอง และงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล

การบริหารงานของ อบต. ในช่วงแรกนั้น พบว่า อบต. เป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกจากการสอบแข่งขันเข้ามาทำหน้าที่เป็น เจ้าหน้าที่ อบต. โดยลักษณะการทำงานของ อบต. จะอิงตามหลัก ข้อบังคับ ที่ทางรัฐบาลกำหนดไว้ เช่น อบต. ต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครองในการบริหาร จึงพบได้ว่า การทำงานของ อบต. ขัดแย้งในเชิงนโยบาย โดย อบต. จะรับนโยบายจากทางจังหวัด มาปฏิบัติ แต่ทางชุมชนน้ำเกี๋ยน จะจัดทำแผนงานจากความคิดเห็นของชุมชน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น แกนนำนุชุมชน นำโดย คุณชูศิลป์ สารรัตน์ะ จึงได้จัดประชุมระหว่าง แกนนำนุชุมชน และเจ้าหน้าที่ อบต. ขึ้น ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2542 เพื่อหาแนวทางการบริหารงานร่วมกัน

โดยคุณชูศิลป์ ได้กล่าวว่า การที่ อบต. จะเข้ามาทำงานที่น้ำเกี๋ยนนี้ อบต. จะต้องเข้าใจถึงหลักการทำงานของชุมชนแห่งนี้ก่อนว่า ชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนที่มีแบบแผนของตนเอง มิได้อิงนโยบายของรัฐบาลเป็นหลัก แต่จะอิงถึงหลักความต้องการของคนในชุมชน เช่น การแก้ไขปัญหา 4 ประการที่เคยกล่าวข้างต้น ดังนั้น การทำงานของทุกคน ไม่ว่าจะเป็น เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ แกนนำนุชุมชน ทุกคนจะต้องยึดเอากฎ ระเบียบ และมาตรการทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่เป็นบรรทัดฐานร่วมกัน (มงคล สายสูง, 2546)

จากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้างต้น ทำให้ อบต. ได้ปรับเปลี่ยนลักษณะการทำงานในชุมชนที่แตกต่างจาก อบต. ของท้องถิ่นอื่นๆ นั่นคือ นโยบายการบริหารงานของอบต. จะสอดคล้องกับนโยบายของชุมชนน้ำเกี๋ยน โดยตัวแทนประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหาร อบต. จะต้องมิจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มิใช่คิดว่าตนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ มีอำนาจหน้าที่เหนือกว่าประชาชน เจ้าหน้าที่อบต. น้ำเกี๋ยนทุกคนจะต้องทำงานร่วมกัน โดยยึดกฎ กรอบกติกาที่ชุมชนน้ำเกี๋ยนมีอยู่แล้วและใช้เวลาในการเรียนรู้ เพื่อตอบสนององความต้องการของชุมชนอย่างเต็มความสามารถ

“เริ่มแรกสมาชิก อบต. ที่เข้ามาทำงานร่วมกันได้มีการคุยกันถึงจุดประสงค์ของการมายืนอยู่ในตำแหน่งนี้ว่าเข้ามาแล้วจะให้อะไรกับชุมชนบ้าง ไม่ใช่จะได้อะไรบ้าง ตรงนี้ถือว่าสำคัญที่สุด ต้องสร้างจิตสำนึกตรงนี้ให้เกิดก่อน จากนั้นก็มาคิดร่วมกันว่าจะเริ่มพัฒนาตรงไหน” (สัมภาษณ์สนธิ สายรอดคำ นายก อบต. น้ำเกี๋ยน, 12 กุมภาพันธ์ 2549)

อบต.น้ำเกี๋ยนมีส่วนสำคัญเหมือนเป็นพันธมิตรร่วมในการผลักดันและสนับสนุนกิจกรรม การจัดทำแผนชุมชน และงานกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้วิถีชีวิต ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จนชุมชนน้ำเกี๋ยนได้ชื่อว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถ พึ่งพาตนเองได้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พระสงฆ์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีความสำคัญในด้านการปกครองของตำบลน้ำเกี๋ยน เพราะ สังคมของชุมชนแห่งนี้เป็นส่วนคนชาวพุทธ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความศรัทธาใน วัดเดียวกัน พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางศาสนาที่เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชุมชน และในแง่ของ การสื่อสารแล้ว ยังพบว่า พระสงฆ์ยังเป็นเสมือนผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร นำเสนอแนวคิดที่ดีๆ ให้แก่ผู้รับสาร นั่นคือ กลุ่มแกนนำ ชาวบ้านตำบลน้ำเกี๋ยน โดยมีความ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานให้การสื่อสารระหว่างกัน

3. บริบททางการสื่อสาร

ลักษณะการสื่อสารของชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายงานวิจัย พบว่า ในอดีตการสื่อสารในชุมชนแห่งนี้เป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ นั่น คือ

การพูดคุยผ่านสื่อบุคคลด้วยวิธีการบอกต่อ อันเป็นวิธีการสื่อสารอีกแบบหนึ่งที่ปฏิบัติกัน มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงใช้กันเรื่อยไป เพราะเป็นวิธีการสื่อสารที่ง่ายที่สุด และ กระจายข่าวได้รวดเร็วภายในกลุ่มคนของชุมชน ซึ่งการสื่อสารประเภทนี้ยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม ที่สามารถพบเห็นได้ตามพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน (เช่น ลานวัดโป่งคำ ตลาดสดตำบลน้ำ เกี๋ยน ลานกีฬาต้านยาเสพติด เป็นต้น) และทำให้เกิดการไหลเวียนข่าวสารอันเป็นช่องทางที่เปิด โอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้าถึง ได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน และมีการร่วมแลกเปลี่ยนข่าวสาร ประสบการณ์ต่าง ๆ ระหว่างกัน

นอกจากการสื่อสารที่กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พ่อพรหมมา ตีปานนา ประธาน ชมรมผู้สูงอายุและอดีตกำนันคนแรกของตำบลน้ำเกี๋ยน พบว่าในช่วงประมาณปี พ.ศ.2531 ได้เริ่ม มีการนำเอาเครื่องกระจายเสียงหรือหอกกระจายข่าวเข้ามาใช้ในตำบลน้ำเกี๋ยน โดยเป็น งบประมาณของสภาตำบล และได้ติดตั้งเครื่องขยายเสียงในบริเวณโรงเรียนบ้านน้ำเกี๋ยน จำนวน

1 เครื่อง, วัตต์โป่งคำ จำนวน 1 เครื่อง, สภาตำบลน้ำเกี๋ยน 1 เครื่องและบ้านผู้ใหญ่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้านๆ ละ 1 เครื่อง และในปี พ.ศ.2542 เมื่อสภาตำบลยกฐานะขึ้นเป็น อบต. ก็ได้ย้ายเครื่องกระจายเสียงไปไว้ที่อบต. แทน

หอกระจายข่าวในตำบลน้ำเกี๋ยน ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสาร เช่น ถ่ายทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง การประกาศข่าวความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละวัน การเปิดเทปหรืออ่านข่าวจากหน่วยราชการต่างๆ และประกาศข่าวของคนในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ งานแต่ง และการเรียกประชุมทั้งนี้ข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้ยินจากหอกระจายข่าวอาจนับได้ว่าเป็นช่องทางการสื่อสารสำคัญในอันดับต้น ๆ ที่สามารถรับฟังเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในเรื่องของกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชุมชน เพราะจะได้ยินการประกาศทั่วถึงทั้งชุมชน ทำให้ได้รับทราบข่าวสารพร้อม ๆ กันทุกคนอีกด้วย

ป้ายประกาศ หรือบอร์ดข่าวสารประชาสัมพันธ์ เป็นอีกหนึ่งช่องทางการสื่อสารที่มีในชุมชนน้ำเกี๋ยน โดยผู้วิจัยได้สำรวจชุมชน พบว่า ภายในชุมชนยังมีป้ายประกาศหรือบอร์ดข่าวสารที่กระจายอยู่บริเวณชุมชน เช่น ริมทางเท้าตามถนนรอบหมู่บ้าน หน้าตลาดสดตำบลน้ำเกี๋ยน หน้าศูนย์สาธิตการตลาด บอร์ดประชาสัมพันธ์ของ อบต. และบอร์ดประชาสัมพันธ์ของสถานีอนามัย เป็นต้น ส่วนใหญ่ถ้าเป็นป้ายประกาศที่ติดอยู่บริเวณทางเดินเท้าจะติดตั้งอย่างถาวร เช่น ป้ายประกาศต่อต้านยาเสพติด มาตรการทางสังคม โดยเนื้อหาในป้ายประกาศจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวทางราชการ ข่าวกิจกรรมภายในชุมชน ส่วนข่าวสารจากภายนอกก็มีเรื่องการประกาศรับสมัครงานของบริษัท ห้างร้านในตัวเมือง ข่าวแนะแนวการศึกษาต่อของสถาบันการศึกษา ข่าวประชาสัมพันธ์ของธนาคาร

ในปัจจุบันชาวชุมชนน้ำเกี๋ยนยังติดต่อสื่อสารกันด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ วิทยุสื่อสาร และเว็บไซต์ของชุมชน

4. วิกฤติปัญหาชุมชน

จากการสัมภาษณ์คุณสุฤกษ์ สุฤทธิ หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน ถึงเรื่องวิกฤติปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนน้ำเกี๋ยน และพัฒนาการของการแก้ไขปัญหาชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม บวรส. โดยผู้วิจัยสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่

ป่าของชุมชน 2) ปัญหาเรื่องหนี้สินและติดการพนัน 3) ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และ 4) ปัญหาศีลธรรมและสังคมเสื่อมถอย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชน

ข้อมูลจากหนังสือ "น้ำเกียน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน" (2547) ระบุว่า จากหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านน้ำเกียนที่พบตั้งแต่ปี 2400 เป็นต้นมา พบว่า บริเวณน้ำเกียนนี้เป็นที่ลุ่มติดกับลำน้ำเคียน มีป่าไม้สักที่อุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ชาวบ้านจากตัวเมืองจังหวัดน่าน และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านร่องตอง บ้านม่วงตีด อพยพเข้ามาตั้งบ้านน้ำเกียนเพื่อใช้พื้นที่ป่าไม้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด รวมถึงการเก็บของป่าขาย และการตัดไม้เอาไปใช้สอยหรือทำการค้า ในขณะที่กลุ่มข้าทาสบริวารของผู้ครองนครน่านได้เข้ามาทำงานเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า และกลิ้งไม้นำไปทำเครื่องเรือนเครื่องใช้ ที่บริเวณใกล้ๆกับลำน้ำ เพราะมีป่าไม้สักที่อุดมสมบูรณ์

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2525 เมื่อรัฐบาลประกาศให้สัมปทานการทำป่าไม้แก่ประชาชน ทำให้มีกลุ่มนายทุนจากภายนอกที่ได้รับสัมปทานจากกรมป่าไม้ได้เข้ามาเปิดสัมปทานป่าที่น้ำเกียน เพราะที่นี้มีต้นสัก ซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจ สามารถนำไปแปรรูปเป็นเครื่องเรือน เครื่องใช้ต่างๆ ทำให้เกิดการจ้างแรงงานช่วยตัดไม้ ทำให้ชาวบ้านตำบลน้ำเกียนเห็นว่าอาชีพนี้ให้ผลตอบแทนที่มากกว่าการเก็บของป่า และทำการเกษตร จึงหันมายึดอาชีพเป็นแรงงานเลื่อยไม้ ตัดไม้ในป่าชุมชนน้ำเกียนขายให้กับนายทุนแทน

ผลพวงจากการทำสัมปทานป่าไม้อย่างเสรี ทำให้สภาพป่าไม้ที่เคยอุดมสมบูรณ์เกิดความแห้งแล้ง ในฤดูฝนเกิดน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ จึงได้ประกาศปิดป่า ยกเลิกการทำสัมปทาน แต่สำหรับตำบลน้ำเกียนนั้น พบว่า ชาวบ้านน้ำเกียนส่วนใหญ่ยังคงลักลอบเข้าไปตัดไม้ขายให้นายทุน รวมถึงเข้าไปหาของป่า ล่าสัตว์ป่า และบางส่วนเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ทำกิน มีเพียงส่วนน้อยที่เปลี่ยนอาชีพไปทำการเกษตรแทน เช่นการปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด แต่เพราะการตัดไม้ทำลายป่าได้ทำให้ป่าชุมชนน้ำเกียนมอด ลำน้ำเกียนแห้งขอด เกิดความเดือดร้อนเรื่องน้ำกิน น้ำใช้ ในฤดูทำนาไม่มีน้ำทำให้ข้าวในนาตายซาก จนเกิดเป็นวิกฤติภัยแล้งขึ้น

4.2 ปัญหาเรื่องหนี้สินและติดการพนัน

ในปี พ.ศ. 2532 สถานการณ์ขณะนั้น ชาวบ้านน้ำเกียนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่างประสบปัญหาทำการเกษตรไม่ได้ผล เพราะภาวะภัยแล้งที่มีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ชาวบ้านหาทางออกด้วยการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่ได้เปิดให้บริการด้านการเงินแก่ประชาชนจังหวัดน่าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา โดยชาวบ้านได้กู้ยืมเงินจาก ธกส. เพื่อนำมาลงทุนในการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด แต่ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ และการชำระหนี้ ทำให้มีการอพยพแรงงานไปทำงานยังต่างจังหวัดแทนเพื่อหาเงินมาใช้หนี้ หลายคนจึงแก้ปัญหาโดยการขายที่ดินทำกินให้กับนายทุนในราคาถูก บางคนจำนองที่ทำกิน หรือการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนจากผู้ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่น

ในขณะเดียวกัน ปัญหาการเล่นการพนันเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่มีการแพร่ระบาดมากในชุมชนบ้านน้ำเกียน โดยพบว่า การพนันเริ่มแพร่หลายเข้ามาในตำบลน้ำเกียนผ่านทางกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มักมีเวลาเหลือจากการทำงานจึงได้ตั้งวงสังสรรค์และนำเอาการพนันเข้ามาเพื่อความสนุกสนานโดยมีเงินรางวัลล่อใจ การพนันในตำบลน้ำเกียนมีเกือบทุกประเภท เช่น ไพ่ ไฮโล บันเปะ ชนไก่ ชนวัว ชนดั่งกว้าง และได้ขยายวงกว้างไปยังประชาชนทุกกลุ่ม ตั้งแต่ข้าราชการ พ่อบ้าน แม่บ้าน หรือแม้กระทั่งเยาวชน ยิ่งเมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ก็จะมีการเล่นไพ่ ไฮโล ในงานศพ โดยอ้างว่าเป็นเพื่อนเจ้าภาพ ภาพที่เห็นในขณะนั้นก็คือ กลุ่มพ่อบ้านจะเล่นไพ่ ส่วนแม่บ้านและเด็กก็จะแทงไฮโลอย่างไม่มีใครว่าให้ใคร เมื่อมีการเล่นการพนัน ปัญหาภายในครอบครัวก็เกิดขึ้น มีการทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ศิพรมกุล 13 กุมภาพันธ์ 2549)

4.3 ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด

สถานการณ์ไทยในขณะนั้นเป็นช่วงแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าพบมากบริเวณแนวชายแดนประเทศ สำหรับจังหวัดน่านซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงเป็นเหมือนจุดผ่านทางลำเลียงยาเสพติด ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของยาบ้าในจังหวัดน่าน

ผลกระทบจากการที่ชาวบ้านน้ำเกียนตัดไม้ทำลายป่าและเล่นการพนัน ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านจึงได้หาหนทางปลดหนี้ด้วยการเพิ่มผลผลิตในการเกษตรให้มากขึ้น โดยการทำงานหามรุ่งหามค่ำ กลุ่มผู้ใช้แรงงานตัดไม้และกลุ่มเกษตรกรจึงเริ่มนำยาบ้ามาใช้ด้วย คำนิยมที่มองเห็นว่ายาบ้าเป็นยาขยันที่จะช่วยให้มีแรงทำอะไรทำนาได้มากยิ่งขึ้นและไม่ใช่ว่าเรื่องเสียหายอะไร แต่กลับช่วยให้ทำงานได้มากขึ้น จนชาวบ้านเริ่มติด ทุกวันก่อนจะออกไปทำอะไรทำนาก็จะมีการแบ่งยาบ้าให้กินคนละครึ่งเม็ด คนละเม็ด เพื่อให้มีแรงเดินขึ้นดอย เข้าป่า และก็จะเก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ได้ก่อน ส่วนใครที่ไม่กินก็จะอยู่รั้งท้าย วันนั้นก็อาจได้เห็ด ได้หน่อไม้้น้อยกว่าคนอื่น ชาวบ้านบางคนจะไปเลี้ยงวัว เลี้ยงควายก็ต้องใช้ยาบ้า ไม่อย่างนั้นก็จะไม่มีเรี่ยวแรง อีกทั้งในวงพนัน วงเหล้าก็ได้ใช้ยาบ้าเพื่อให้เล่นการพนันได้ทั้งคืนไม่หิ้ววงนอน จากนั้นยาบ้าก็ได้แพร่เข้าสู่กลุ่มเยาวชนในชุมชนน้ำเกียน เกิดเป็นวิกฤติปัญหาด้านยาเสพติดขึ้น (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ตีพิมพ์กุล 13 กุมภาพันธ์ 2549)

4.4 ปัญหาศีลธรรมและสังคมเสื่อมถอย

ในช่วงปี พ.ศ. 2532 – พ.ศ. 2534 ปัญหาต่างๆที่ความรุนแรงมากขึ้น สังคมและศีลธรรมเสื่อมถอยลง ปัญหาสังคมและอาชญากรรมก็เกิดขึ้นมากมายหลายรูปแบบ เช่นปัญหาการแอบดูผู้หญิงอาบน้ำหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ผีโพงดำ” (ซึ่งคำว่า “ผีโพง” นั้น เป็นคำสรรพนามของทางภาคเหนือ ซึ่งแปลเป็นภาษาทางภาคกลางว่า “ผีกระหัง”-ผู้วิจัย) , ปัญหาการลักขโมยวัว ควาย เครื่องสูบน้ำ เครื่องมือทำการเกษตร ซึ่งชาวบ้านมักจะแก้ปัญหากเองโดยไม่ไปแจ้งความ เนื่องจากหมู่บ้านน้ำเกียนอยู่ห่างไกลจากสถานีตำรวจที่อยู่ในตัวเมือง อีกทั้งการคมนาคมในขณะนั้นไม่สะดวกสบายเหมือนอย่างปัจจุบัน ถนนยังเป็นถนนลูกรัง ไม่มีโทรศัพท์ เป็นเหตุให้การติดต่อกับหน่วยราชการเป็นไปด้วยความยากลำบาก และการติดตามผลของคดีไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านน้ำเกียนใช้หลักการปกครองกันเอง และใช้หลักการตาต่อตา ฟันต่อฟัน แก้นแค้นกันอย่างไม่จบสิ้น เกิดการชกต่อย ทำร้ายร่างกายจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง น้ำเกียนจึงกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านลบว่าเป็นดงนักเลง ดงมือปืน และมีกลุ่มอิทธิพลมืด คนภายนอกไม่อยากจะใครเดินทางเข้ามา จนมีคำกล่าวกันว่า “อยากได้มะเขว่นให้ไปเมืองลี อยากแอ้วสาวจีให้ไปบ้านแต๊ก อยากหัวแตกให้ไปบ้านน้ำเกียน ”

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบกันเป็นลูกโซ่ การตัดไม้ทำลายป่า ความแห้งแล้ง หนี้สิน ติดการพนัน ติดยาเสพติด อาชญากรรม ศีลธรรมเสื่อมถอย ชาวบ้านอพยพไปขายแรงงาน

ต่างจังหวัด เด็กๆขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ ทำให้มีพฤติกรรมไม่ดีถูกไล่ออกจากโรงเรียน และปัญหาด้านสุขภาพ ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเกียนเดือดร้อน

5. พัฒนาการ และการแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการ บวรส.

จากสภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของชาวบ้านในตำบลน้ำเกียน ในช่วงตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา มีวิกฤติปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้แบ่งแยกพัฒนาการและการ แก้ไขปัญหาในชุมชนจนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างได้เป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะก่อตัว (ปี พ.ศ. 2531-2536)

จากปัญหาการพัฒนาชุมชนที่กระทบต่อชุมชนน้ำเกียนดังที่ได้กล่าวมา ปัญหาต่างๆ ได้ ก่อตัวขึ้นจนถึงเข้าขั้นวิกฤติ ในขณะที่การแก้ไขปัญหาในขณะนั้นยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ ปัญหาจึงยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น โดยพบว่า การแก้ปัญหาแบบต่างคนต่างทำนี้ เกิดจากการที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียน และเจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ซึ่งเป็นผู้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นใน ตำบลน้ำเกียน จึงได้หาวิธีทางแก้ไขปัญหาด้วยการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน

โดยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนใช้วิธีทางแก้ไขปัญหาคณะเด็กนักเรียนที่ติดยาเสพติด ด้วยการเรียกเด็กที่เสพยาไปพบ คุด่า ว่ากล่าวตักเตือน ทำโทษและเรียกให้ผู้ปกครองมาพบ แต่ก็ พบเจอปัญหาว่าผู้ปกครองก็เสพยาเหมือนกัน บางรายเป็นผู้ค้ายาเสพติดด้วย กลายเป็นปัญหา ครอบครัวยุติที่ต้องแก้ไข และด้วยสภาพสังคมน้ำเกียนขณะนั้น มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ทั้ง 5 หมู่บ้านต่างแยกกันปกครอง ไม่เคยมีการประชุมตำบลพูดคุยปัญหาทั้งนั้น ดังนั้นผู้อำนวยการฯ จึงได้ คิดดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง โดยรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในระยะเริ่มแรกนี้เป็นการสื่อสารทาง เดียวทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสื่อสารตามแนวตั้งแบบบนลงล่าง

การสื่อสารแบบทางเดียวที่เป็นแบบทางการที่ผู้อำนวยการฯ ใช้เป็นในลักษณะการ ประกาศผ่านทางเสียงตามสายภายในโรงเรียนในช่วงเช้าที่นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติ ให้ นักเรียนทราบถึงพิษภัยของยาเสพติด แต่ก็เป็นในลักษณะให้ข้อมูลทางเดียว เด็กนักเรียนมีหน้าที่ รับฟัง แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ซักถามหรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้อำนวยการฯ และเด็กนักเรียนขึ้น ทำให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล

สำหรับการสื่อสารแบบทางเดียวที่ไม่เป็นทางการที่ผู้อำนวยกาฯ ใช้ในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในโรงเรียนนั้น เป็นลักษณะของการใช้คำสั่ง เรียกตัวนักเรียนที่เสพยาไปพบ ชี้แจงให้เห็น ถึงโทษของยาเสพติด พร้อมทั้งว่ากล่าว ตักเตือนเยาวชนที่ติดยาให้เลิกพฤติกรรมนั้นเสีย รวมถึง การทำโทษให้เกิดความสำนึก แต่กลับพบว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและเด็ก เพราะใน ขณะนั้น ชาวบ้านยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ถึงพิษภัยของยาเสพติดอย่างชัดเจนและยังไม่เข้าใจ ถึงผลกระทบประการอื่นที่จะตามมา เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการลักขโมย ผู้เสพยาจึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

อีกทั้งลักษณะการสื่อสารที่ผู้อำนวยกาฯ ใช้นั้นมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบแนวตั้งจาก บนลงล่าง ที่มีตำแหน่ง (Status) และอำนาจ (Power) เป็นตัวกำหนดบทบาทระหว่างผู้ส่งสารกับ ผู้รับสาร กล่าวคือ การส่งข่าวสารจากผู้อำนวยกาฯ มีลักษณะของตำแหน่งสูงกว่าลงมายัง ตำแหน่งที่ต่ำกว่า โดยออกมาในรูปของการว่ากล่าว ตักเตือน ใช้คำสั่ง เป็นต้น ไม่ได้เปิดโอกาสเด็ก นักเรียนและครอบครัวได้ร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อสร้างความเข้าใจ หรือความ ร่วมมือให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งทำให้เด็กนักเรียนที่เป็นผู้รับสารที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไม่เกิดความรู้สึกร่วม และไม่คิดที่จะกลับตัวกลับใจเลิกเสพยาเสพติด

เมื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นไม่สัมฤทธิ์ผล ผู้อำนวยกาฯ จึงได้หาหนทางด้วยการ แจ้งเบาะแสให้นักเรียนที่เสพยาเสพติดและครอบครัวผู้เสพยาเสพติดแก่ตำรวจ ให้เข้ามาปราบปราม จับกุมผู้เสพยาเสพติด ซึ่งยิ่งทำให้เกิดเป็นชนวนของความไม่พอใจของผู้ที่เสพยาและค้ายา ทำให้ ผู้อำนวยกาฯ ถูกกดดันให้ออกจากพื้นที่ด้วยการข่มขู่จากกลุ่มผู้มีอิทธิพล จนในที่สุดก็ต้องย้าย ออกไปจากตำบลน้ำเกี๋ยน

ในกรณีของเจ้าอาวาสวัดโป่งคำก็เช่นเดียวกัน ท่านได้แก้ปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นกับ สามเณร และชาวบ้านน้ำเกี๋ยนโดยลำพังด้วยการใช้การสื่อสารแบบทางเดียว นั่นคือ การเทศนาสั่ง สอนผ่านทางหอกระจายข่าวภายในวัดให้ประชาชน ลด ละ เลิก พฤติกรรมการเสพยาและค้ายาเสพติดนั้นเสีย โดยท่านได้กล่าวในลักษณะที่ว่า "คนเสพยาเสพติด คนค้ายาเสพติด เป็นคน บาบ คนชั่ว" ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล ทำให้ผู้เสพยาและผู้ค้ายาเกิด ความไม่พอใจและต่อต้านการนำก้อนหินไปปาใส่โพงเครื่องกระจายเสียงในวัดหลังจากที่เจ้า อาวาสวัดโป่งคำได้เทศนาเสร็จ อีกทั้งการส่งจดหมายข่มขู่ สร้างความกดดัน ทำให้เจ้าอาวาสวัด โป่งคำต้องออกจากชุมชนไป

ความพยายามตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหามุมนของผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำนี้ เป็นการแก้ไขปัญหาโดยยึดการทำงานแบบตัวคนเดียว ไม่มีส่วนร่วม จึงทำให้การแก้ไขปัญหามีประสพผลสำเร็จ อีกทั้งการใช้รูปแบบการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเป็นการใช้อำนาจ และตำแหน่ง บีบบังคับ ชาวบ้าน ไม่เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความต้องการ หรือความคิดเห็นของผู้ค้า-ผู้เสพยา จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน และทำให้การสื่อสารในการแก้ไขปัญหามีสัมฤทธิ์ผล

คุณสุฤษฎี สุฤทธิ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและแกนนำชุมชนหลายคนในขณะนั้นได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และเกรงว่าจะขยายผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมามากกว่านี้ จึงได้เป็นผู้จุดประกายการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัยขึ้น (ต่อมาเรียกว่า กระบวนการ บวรส.) โดยคุณสุฤษฎีเล่าให้ฟังว่า ก่อนที่จะเข้ามายังน้ำเกียนนี้ คุณสุฤษฎีได้รับทราบถึงชื่อเสียงด้านลบของน้ำเกียนว่าเป็นแหล่งยาเสพติด การพนัน และดงนักเลง และเมื่อได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ก็ได้มองเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบกับที่ขณะนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำถูกกดดันจนต้องย้ายออกไป คุณสุฤษฎีจึงมีความคิดที่อยากจะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น จึงได้นำเอาความคิดพื้นฐานเรื่อง กระบวนการ บวร. ซึ่งเป็นการนำเอา บ้าน วัด และโรงเรียนมาทำงานร่วมกัน แต่สำหรับที่น้ำเกียนนี้ได้เพิ่มสถานีอนามัยเข้าไปเป็นอีกหนึ่งฝ่าย เนื่องจากคุณสุฤษฎีมีความคิดเห็นว่า

"ตอนที่ปัญหาวัดก็แดงไป โรงเรียนก็แดง (หมายถึง เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียน ถูกกดดันจากผู้มีอิทธิพล ทำให้ต้องออกจากพื้นที่ไป- ผู้วิจัย) ถ้าเรายังใช้แค่ บวร. คงจะด้านปัญหาไม่ได้ ดังนั้นพอคนในชุมชนมาปรึกษา เราก็ช่วยกันดูว่าพอจะมีทางไหนที่จะช่วยเหลือได้บ้าง เพราะเรา (หมายถึง สถานีอนามัย) ทำงานเชิงช่วยเหลือดูแล ไม่ได้มีส่วนได้เสีย ในกระบวนการของชาวบ้านอยู่แล้ว คิดว่าตรงจุดนี้น่าจะเป็นจุดเด่นในการรวมคนมาไว้ด้วยกันได้ เราก็เลยคิดรวมขึ้นมาเป็น บวรส." (สัมภาษณ์สุฤษฎี สุฤทธิ 10 มีนาคม 2549)

คุณสุฤษฎี ได้เชิญแกนนำฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย กำนันคำมูล ศิพรมกุล ตัวแทนจากฝ่ายชาวบ้าน พระใบฎีกากู้เกียรติ ตัวแทนจากวัดโป่งคำ อาจารย์ประภิจ อะทะวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนคนใหม่ที่มาแทนผู้อำนวยการคนเก่าที่ถูกบีบให้ออกจากชุมชน แต่ก็เป็นคน

จากตำบลน้ำเกียนเอง จึงมีความเข้าใจและเห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งคุณชูศิลป์ สารรัตน์ะ ตัวแทนจากสภาตำบล (ในขณะนั้น) ได้มาร่วมประชุม ปรึกษาหารือกัน

โดยเนื้อหาของการประชุม คือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ โดยคุณสุทธิได้เกริ่นนำถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมขอให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการใช้คำพูดที่ว่า

“คนดีไปจากน้ำเกียนแล้ว 2 (หมายถึงเจ้าอาวาสวัดโป่งคำ และผอ.โรงเรียน) ทั้งสองเป็นคนดีมากๆ ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องการให้ชุมชนของเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ตอนนี้ก็อยู่ไม่ได้แล้ว โดนไล่ออกไป ถ้าเราทุกคนยังอยู่อย่างนี้อีกไม่นานก็จะถึงคิวกำนัน หรือไม่ถึงคิวหมอบ หรือไม่ก็ผู้ใหญ่บ้าน ถึงคิวใครสักคนแน่นอน ไม่มีวันนี้แหละ ถ้าเรายังต่างคนต่างอยู่ ถ้าเราไม่รวมตัวกัน ไม่มีกองทัพที่จะคอยแก้ไขปัญหาก็จะอยู่ไม่ได้ เราก็เลยมารวมกัน” (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ศิพรมกุล 13 กุมภาพันธ์ 2549)

ผลจากการพูดคุยในครั้งนั้นทำให้แต่ละฝ่ายเกิดแนวความคิดว่า การที่ตำบลน้ำเกียนประสบวิกฤติปัญหาต่างๆ หลายด้าน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เพราะต่างคนต่างทำงาน ไม่เคยสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือพูดคุย ปรึกษากันเลย ทำให้ขาดความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน อันเป็นพลังให้ชุมชนสามารถต่อสู้กับวิกฤติปัญหาได้ โดยมีตัวอย่างของผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำที่ได้ต่อสู้กับปัญหาเพียงลำพังแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ แต่เมื่อชุมชนได้เปลี่ยนแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ผ่านเวทีการประชุม ทำให้เกิด การร่วมมือกัน โดยที่ประชุมได้มีแนวคิดว่า การนำเอา บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนามัย มาร่วมกันทำงาน เป็นการร่วมแต่ละฝ่ายที่เคยแยกย้ายกันทำงานให้มารวมกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังต่อสู้วิกฤติปัญหา แต่ละฝ่ายจึงได้ร่วมกันคิดหาหนทางจนเกิดเป็นกระบวนการบรรล. โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ดังต่อไปนี้ (น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน, อ้างแล้ว)

กระบวนการ บรรล. ประกอบไปด้วย

บ. - บ้าน

ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาตำบล แกนนำชุมชนน้ำเกียน และประชาชนทั่วไป

ดังนั้น การประชุมหมู่บ้าน จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถใช้เพื่อการพัฒนาได้จนเกิดเป็น “มาตรการสังคม” ที่ใช้ในการปกครองชุมชน และยังเป็นช่องทางการสื่อสารประจำที่ชุมชนใช้ในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในช่วงแรกนี้คือ การประชุมแบบไม่เป็นทางการ สำหรับผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นกลุ่มที่รู้จักกันดีกับแกนนำ และคณะทำงาน หรือกลุ่มคนที่อาสาจะมาเป็นคนทำงาน เนื้อหาข่าวสารที่เริ่มใช้ในการจัดกิจกรรม “ประชุมสัญจร” คือ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องปัญหาชุมชน อันได้แก่ปัญหาหลัก 4 ประการ นั่นคือ ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาด้านป่าไม้ ปัญหาด้านหนี้สิน การพนัน และปัญหาด้านสังคม อันเป็นประเด็นสาธารณะ ทำให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งก็คือ ชาวบ้านน้ำเกียนที่ประสบปัญหา เริ่มเกิดความตระหนัก รับรู้ ช่องทางการสื่อสาร มีการออกแบบที่ดีจากคณะทำงาน เริ่มต้นจากการสื่อสารแบบประชาสัมพันธ์ทั่วไปเพื่อสร้างกระแสตามด้วยการสื่อสารถึงตัวด้วยตัวบุคคล หรือด้วยเอกสาร แล้วแต่ระดับความสัมพันธ์ จากนั้นจึงสื่อสารด้วยการจัดประชุมอีกครั้งหนึ่ง ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีทั้งความตื่นตัวและความเข้าใจเป้าหมาย

ด้วยการเตรียมงานอย่างดี การทำงานเป็นทีมของกลุ่มแกนนำ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความต้องการระหว่างกัน ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบแนวคิดอย่างกว้างขวาง โดยพบว่าการจัดประชุมสัญจรตามหมู่บ้านนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คนต่อ 1 หมู่บ้าน (หมู่บ้านหนึ่งมีประมาณ 100-150 หลังคาเรือน) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความสนใจในสภาพปัญหาและมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหา

ผลจากการประชุมสัญจรได้ทำให้เกิดเป็นมาตรการสังคมที่ชุมชนใช้เป็นหลักการปฏิบัติ ดังนี้

มาตรการสังคมหรือกฎของชุมชน เป็นเสมือนกฎหมายที่ใช้ปกครองในชุมชน และเกิดจากการที่ชาวบ้านทุกคนได้มีส่วนร่วมในการร่างมาตรการของชุมชน ทุกคนจึงเกิดความเคารพและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มาตรการสังคมที่น้ำเกียน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรการสังคมที่ใช้ในระดับหมู่บ้านหรือกฎหมู่บ้าน เป็นมาตรการที่แต่ละหมู่บ้านได้ช่วยกันคิดและออกกฎเพื่อบังคับใช้ในหมู่บ้านของตน เช่น กฎการมาร่วมประชุมประจำเดือนของชาวบ้านหมู่ที่ 1 หากครอบครัวใดขาดประชุมเกิด 3 ครั้งต่อปี จะไม่มี

สิทธิในการกู้เงินของกองทุนหมู่บ้าน และหากผู้ใดตีมสุราแล้วเข้าร่วมประชุม จะถูกเชิญออกจากที่ประชุมและถือว่าขาดการประชุมในครั้งนั้น กฎของหมู่บ้านในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านหมู่ที่ 2 หากผู้ใดทะเลาะวิวาท ชกต่อยจะถูกปรับเป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท เป็นต้น

2. มาตรการสังคมที่ใช้ในระดับตำบล ออกโดยชาวบ้านตัวแทนหลังคาละ 1 คน ซึ่งโดยมากแล้วก็จะป็นหัวหน้าครอบครัว โดยจะนำข้อเสนอของตนมาและขอมติร่วมกันในการประชุมระดับตำบล ได้แก่ มาตรการสังคมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตำบลน้ำเกี๋ยน มาตรการสังคมในการห้ามเล่นการพนันในตำบลน้ำเกี๋ยน และกฎกติกาการใช้ประโยชน์และการดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน โดยมีรายละเอียดของแต่ละมาตรการ ดังนี้

มาตรการสังคมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นมาตรการที่คนในชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นใช้ในการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยแบ่งออกเป็นมาตรการที่ใช้กับผู้เสพยา และมาตรการที่ใช้กับผู้ค้ายา ดังนี้

1. มาตรการสังคมที่ใช้ดำเนินการกับผู้เสพยาเสพติด ผลสรุปของการออกความคิดเห็นของชาวบ้านต่อมาตรการด้านยาเสพติดที่น้ำเกี๋ยนได้จัดประชุมไปนั้น ได้กำหนดกฎเกณฑ์ว่า ทางสถานีอนามัยจะทำการตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติดของชาวบ้านทุกคน หากตรวจพบสารเสพติดในชาวบ้านคนใดก็จะดำเนินการตามมาตรการที่ได้ตั้งไว้นั้นคือ
 - ตรวจปัสสาวะพบ ครั้งที่ 1 ทางคณะกรรมการชุมชนจะเรียกผู้เสพยา ไปพูดคุย ตักเตือนให้เลิกเสพ หรือในบางรายอาจส่งเข้ารับการรักษา
 - ตรวจปัสสาวะพบ ครั้งที่ 2 ทางคณะกรรมการชุมชนจะปรับเงินเป็นจำนวน 500 บาทต่อผู้เสพแต่ละราย พร้อมทั้งส่งเข้ารับการรักษา
 - ตรวจปัสสาวะพบ ครั้งที่ 3 ทางคณะกรรมการชุมชนจะปรับเงินเป็นจำนวน 1,000 บาท และดำเนินคดี ตามกฎหมายต่อผู้เสพยา รวมถึงการใช้

มาตรการทางสังคมดำเนินการคัดความร่วมมือทุกอย่างในตำบล เช่น การงดสิทธิในทุนกองทุนของชุมชน และยกเลิกสิทธิรักษาพยาบาล

เงินที่ได้จากการปรับผู้เสพยาเสพติดนั้น ทางสถานีอนามัยจะนำไปใช้เป็นเงินงบประมาณในการส่งผู้เสพยาเสพติดเข้าบำบัดรักษา โดยการนำผู้เสพส่งต่อไปยังโรงพยาบาลน่าน และโรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่ หรือให้ผู้เสพยาเสพติดเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูสุขภาพที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยนได้จัดขึ้นในชุมชน (สัมภาษณ์ประกาศ ถายอด ,ชาวบ้าน, 11 มีนาคม 2549)

2. มาตรการสังคมที่ใช้ดำเนินการกับผู้ขายยาเสพติด ในกรณีของผู้ขาย,ผู้ค้ายาเสพติด หากตรวจพบ ทางชุมชนจะดำเนินการมาตรการดังต่อไปนี้

- ชุมชนจะไม่ให้ความร่วมมือทุกอย่างกับครอบครัวที่ขายยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นงานบวช, งานศพ, กิจกรรมอื่นๆ
- ตัดทั้งครอบครัวออกจาก฼าปนกิจของหมู่บ้านและตำบล
- ตัดสิทธิทั้งครอบครัวในกองทุนของหมู่บ้านและตำบล ตลอดจนสิทธิทุกอย่าง
- งด หรือยกเลิกสิทธิบัตรรักษาพยาบาล 30 บาททั้งครอบครัว
- ตัดทุนการศึกษา, ทุนอาหารกลางวันของบุตรที่เรียนโรงเรียนบ้านน้ำเกี๋ยน หรือโรงเรียนอื่นๆ

โดยมาตรการสังคมที่ใช้กับผู้ขายและครอบครัวนี้จะใช้ดำเนินการเมื่อมีข้อมูลที่แน่ชัดว่าผู้ใด เป็นผู้ขายยาเสพติดโดยไม่ต้องรอให้ถูกจับดำเนินคดีแต่อย่างใด

มาตรการทางสังคมที่ชุมชนใช้ต่อผู้เสพ-ผู้ค้ำนี้ มีความแตกต่างจากในอดีตที่ผู้อำนวยกาและเจ้าอาวาสวัดโปงคำเคยทำ นั่นคือ แต่เดิมการแก้ไขปัญหามีลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด โดยใช้การสื่อสารแบบทางเดียว ที่เจ้าอาวาสและผู้อำนวยกาฯ เป็นผู้ส่งสาร นำเสนอข่าวสารด้วยวิธีการว่ากล่าว ตักเตือน แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เสพ-ผู้ค้ำยาได้แสดงความคิดเห็นหรือ

มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้ไม่สามารถสร้างความยินยอมพร้อมใจหรือเกิดจากความคิดของชาวบ้านทั้งคู่ที่เป็นผู้เสพ-ผู้ค้า หรือชาวบ้านทั่วๆ ไปเลย เป็นเพียงความคิดของคนเพียงส่วนเดียว จึงทำให้คนในชุมชนไม่เกิดความรู้สึกร่วม แต่มาตรการสังคมที่เกิดขึ้นนี้ แม้จะมาจากมติของชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีได้เป็นผู้เสพ-ผู้ค้ายาเสพติด แต่ในการจัดร่างกฎหมายมาตรการทางสังคม แกนนำชุมชน และชาวบ้านตำบลน้ำเกี๋ยนที่เข้าร่วมประชุมต่างได้แสดงความคิดเห็น ปกษานหรือร่วมกัน มีทั้งชาวบ้านที่เป็นผู้เสพ-ผู้ค้าเข้าร่วมการประชุมและร่วมออกมติ โดยมีข้อตกลงร่วมกันที่จะยึดเอาเสียงส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นมติตัดสิน ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดสำนึกที่พร้อมจะร่วมแก้ไขปัญหาชุมชนของตน ก่อให้เกิดมาตรการทางสังคมดังที่ได้กล่าวข้างต้น

มาตรการสังคมในการห้ามเล่นการพนันตำบลน้ำเกี๋ยน

ในอดีต การพนันในตำบลน้ำเกี๋ยนมีเกือบทุกประเภท เช่น ไพ่ ไฮโล บันแปะ ชนไก่ ชนวัว ชนด้วงกว้าง โดยมีกตั้งวงพนันในช่วงมีงานศพในหมู่บ้าน โดยอ้างว่าเล่นพนันเป็นเพื่อนเจ้าภาพ ก่อให้เกิดปัญหาด้านหนี้สินพอกพูนตามมา น้ำเกี๋ยนจึงได้ออกมาตรการสังคมในเรื่องห้ามเล่นการพนันขึ้น

โดยกำหนดว่า หากในงานศพ งานบวช และงานรื่นเริงต่างๆ ที่จัดขึ้นในตำบลน้ำเกี๋ยน มีการตั้งวงเล่นการพนันใดๆ ก็ตาม เจ้าของงานจะต้องแจ้งให้คณะทำงาน "37 ชุนศึก" ทราบ เพื่อทำบทลงโทษแก่ผู้เล่นการพนันตามมาตรการที่ได้วางไว้ นั่นคือ การปรับเงินผู้เล่นการพนันรายละ 2,000 บาท พร้อมทั้งงดสิทธิให้ความช่วยเหลือที่ชุมชนมีให้ เช่น บัตรทองรักษาโรค และสำหรับเจ้าของงาน หากไม่แจ้งแก่คณะทำงานว่ามีการตั้งวงเล่นการพนันก็จะถูกปรับเป็นเงินจำนวน 2,000 บาท เช่นกัน มาตรการนี้ทำให้เจ้าภาพงานไม่กล้าให้ชาวบ้านตั้งวงเล่นการพนัน เพราะเงิน 2,000 บาท นับเป็นเงินจำนวนมากสำหรับชาวบ้าน ทำให้ปัญหาการเล่นการพนันของตำบลน้ำเกี๋ยนลดน้อยลงเรื่อยๆ

กฎ กติกา การใช้ประโยชน์และการดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน

จากการสัมภาษณ์ คุณกุศล ศรศรีดา ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน ถึงเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน พบว่าสภาพปัญหาด้านการตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดขึ้นกับป่าชุมชนน้ำเกี๋ยน อันเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชนน้ำเกี๋ยน ทำให้เกิดภัยแล้ง พืชผลในไร่ นาเสียหาย ชาวบ้านจึงได้แก้ไขปัญห โดยการจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ขึ้นเป็นครั้งแรก

ในปี 2534 เพื่อเป็นการฝึกกำลังกันอย่างเหนียวแน่นของชาวบ้านในการรักษาป่า และมีคณะกรรมการป่าชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 37 คน (ปัจจุบันเพิ่มเป็น 42 คน) โดยมีภารกิจที่สำคัญและปฏิบัติทุกเดือน สืบเนื่องมาตลอด คือการออกไปสำรวจป่า ทุกเดือนๆละ 1 ครั้ง และการจัดตั้งด่านตรวจ บริเวณทางเข้าออกป่าขุนน้ำเกียน มีกรรมการป่าฯ ผลัดเปลี่ยนกันอยู่เวรยามที่ด่านตลอด 24 ชั่วโมง ร่วมกับเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรักษาดินแดน จากกองร้อย อสจ.น่านอีกจำนวน 2 นาย จึงทำให้ช่วยลดปัญหาการลักลอบตัดไม้ได้มาก

การอนุรักษ์ป่าให้ฟื้นคืนสภาพเดิม แกนนำชาวบ้านได้นำบทเรียนในอดีตมาปลุกจิตสำนึกของชุมชนให้ร่วมกันรักษาป่า มีเวทีชาวบ้านเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน ออกมาตราการสังคมในการใช้ประโยชน์จากป่า กำหนดเขตป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และพื้นที่ทำกินของพี่น้องชาวบ้านในชุมชนและพี่น้องชุมชนอื่นที่มีเขตติดต่อกัน โดยร่วมกำหนดแนวเขตอย่างชัดเจนและสันติวิธี เพื่อป้องกันการบุกรุกป่า

กิจกรรมในการดูแลป่าของคณะกรรมการป่าชุมชน

- คณะกรรมการป่าชุมชน พาเยาวชนไปสำรวจป่า โดยมีกิจกรรมทำร่วมกันในป่า เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสรู้จักชนิดของต้นไม้, พันธุ์ไม้ รู้จักสมุนไพร, สำรวจแหล่งต้นน้ำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรู้สึกหวงแหนป่า
- ทำพิธีบวชป่า ทั้งป่าชุมชน และป่าขุนน้ำเกียน ซึ่งเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน
- รวมพลังมวลชนในชุมชนทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า
- อบรมอาสาป้องกันไฟป่าโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานป่าไม้อำเภอ และสำนักงานป่าไม้จังหวัดน่าน
- มีการจัดตั้งกองทุนป่าชุมชน โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.น้ำเกียน และระดมทุนในชุมชนเพื่อเป็นทุนในการทำกิจกรรมการดูแลรักษาป่า และเพื่อเป็นงบประมาณจัดทำประกันอุบัติเหตุให้แก่คณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการและขวัญกำลังใจ

- กำหนดแผนการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนในโรงเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าแบบยั่งยืน ดำเนินงานร่วมกับโครงการรุ่งอรุณ
- แสวงหาแนวร่วมจากชุมชนอื่นๆ ทั้งในจังหวัดและระดับภาคและประเทศ เพื่อเป็นพันธมิตรในเรื่องการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน

หลังจากที่ชาวบ้านพลิกบทบาทจากผู้ที่เคยทำลายในอดีตมาเป็นร่วมกันอนุรักษ์ในปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ป่าชุมชนน้ำเกี๊ยนก็กลับฟื้นคืนความเป็นป่า ให้ชีวิตใหม่แก่ชาวบ้าน การดูแลกันระหว่างคนกับป่า จึงกลายเป็นความผูกพันความห่วงแหนในทรัพยากรที่จะสืบทอดต่อไปยังรุ่นลูกหลาน

ขั้นตอนการดำเนินงานกระบวนการ บวรส.

การดำเนินงานในการแก้ไขวิกฤติปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้น กลุ่มแกนนำตามกระบวนการ บวรส. ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นจับเข่าคุย

เมื่อชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้น แกนนำชุมชน อันประกอบไปด้วย ตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ ของกระบวนการ บวรส. (กลุ่มเดิมกับที่มีในระยะแรกของพัฒนาการ) ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาตำบล แกนนำชุมชนน้ำเกี๊ยน พระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้าน บุคลากรในโรงเรียน เจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๊ยน และประชาชนทั่วไป จะเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือกันถึงสาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไข โดยที่ประชุมจะขอให้ตัวแทนได้แสดงความคิดเห็น และใช้สิทธิในการออกเสียงยกมือสนับสนุนหรือคัดค้านในประเด็นปัญหาต่างๆ หากมติในที่ประชุมเป็นเอกฉันท์ก็จะนำเอามตินั้นมาแปลงเป็นหลักข้อปฏิบัติแล้วนำไปเผยแพร่ยังประชาชนตำบลน้ำเกี๊ยนต่อไป หากมติในที่ประชุมไม่เป็นเอกฉันท์ มีบางส่วนคัดค้าน ที่ประชุมก็จะปรึกษากันใหม่ เพื่อหาแนวทางที่ทุกฝ่ายคิดเห็นตรงกันหรือใกล้เคียงกัน

"การประชุมกันก่อน ทำให้ความคิดมันงวด กระชับ ตรงกับความต้องการ บางทีก็มีอะไรใหม่ๆ ก็คิดกันไป หาข้อสรุปกัน แต่ถ้าอันไหนที่คิดเห็นไม่ตรงกัน ก็ต้องมาคุยกันให้ทุกคนเคลียร์ตรงกันก่อนที่จะเอาไปบอกชาวบ้าน"

(สัมภาษณ์สุศิลป์ สารรัตน์ ประธานองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
ตำบลน้ำเกีฮ้น, 29 มกราคม 2549)

2. ชั้นเข่าชุมชน

เมื่อได้มติที่เป็นเอกฉันท์ มีความเข้าใจและมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว กลุ่มแกนนำชุมชน จะนำมติที่ได้ไปพูดคุยกับชาวบ้าน โดยการจัดประชุมในแต่ละหมู่บ้าน เรียกว่า “การจัดเวทีหมู่บ้าน” ซึ่งกลุ่มแกนนำทุกคนจะต้องเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง ไม่แยกย้ายกันไป เนื่องจากกลุ่มแกนนำมีความเห็นว่า หากแยกย้ายกันไปประชุมตามหมู่บ้านต่างๆ อาจทำให้ข้อมูลที่แนะนำมีความคลาดเคลื่อนได้ ตกหล่นได้ จึงมีมติที่จะเข้าร่วมการประชุมโดยมีสมาชิกครบทุกคน อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้น โดยแกนนำจะนำข้อมูลหรือมติที่พูดคุยกันนี้ไปนำเสนอ และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หรือคัดค้านเพื่อหาแนวทางที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน หลังจากนั้นก็จะนำเอาส่วนสรุป มติที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ต่อเติมในบางจุดให้ออกมาเป็นมาตรการหรือกฎระเบียบที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ด้วยกัน

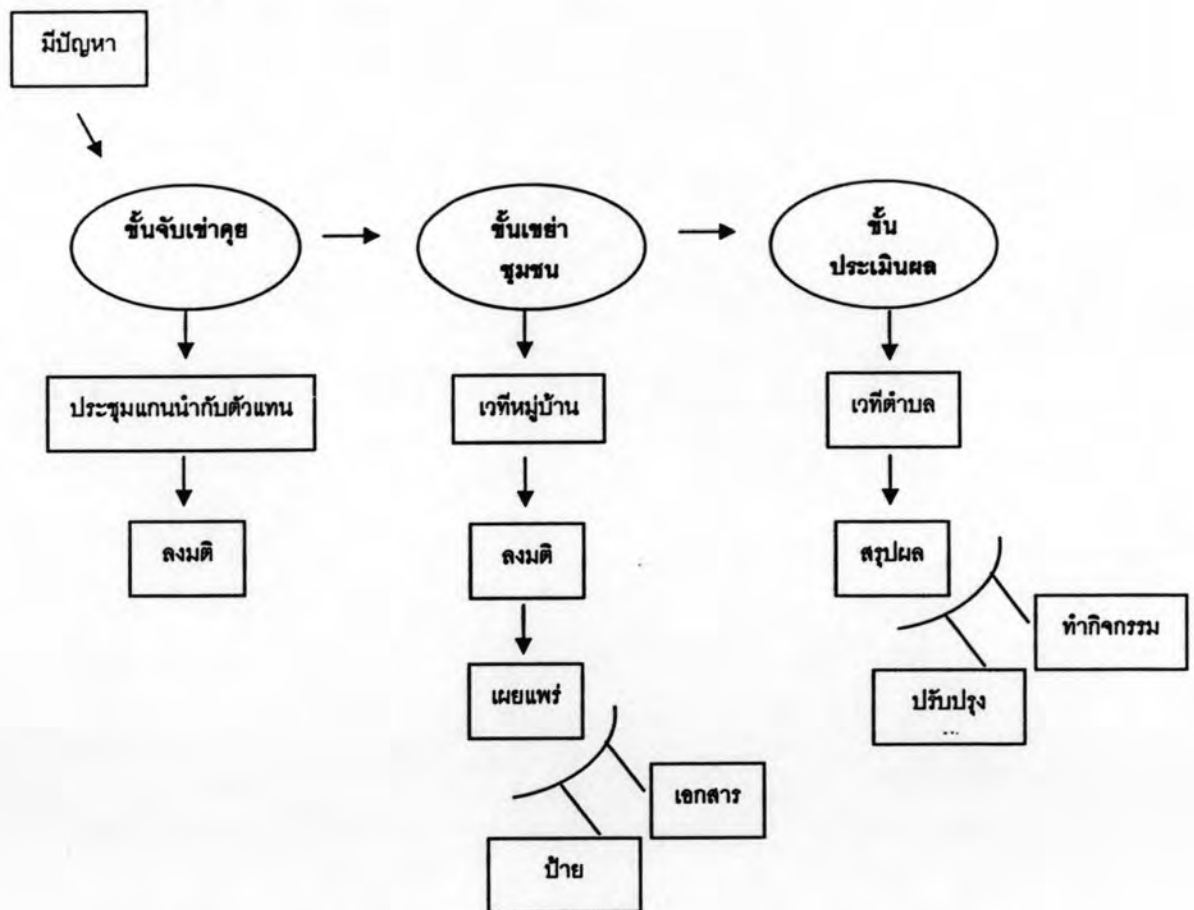
“เป็นขั้นตอนการประชาสัมพันธ์ รมรงค์ให้ชาวบ้านได้รับทราบ เหมือนการเข่าให้เขาตื่นขึ้นมารับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มาวิเคราะห์ ถกหาทางแก้ไขร่วมกัน เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งการทำงานแบบนี้จะได้ผลดีกว่าการออกคำสั่งหรือการสร้างกฎระเบียบบังคับขึ้นมา โดยที่ชาวบ้านไม่ได้คิด ไม่ได้อยากทำจากใจเขาจริงๆ”(สัมภาษณ์สุฤทธิ สุฤทธิ 10 มีนาคม 2549)

เมื่อได้มติจากการประชุมแล้ว กลุ่มแกนนำจะนำมติหรือมาตรการทางสังคมที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่กลุ่มชาวบ้านทุกคน โดยจัดทำในรูปแบบของเอกสาร ป้ายประกาศ เป็นการสื่อสารแบบลายลักษณ์อักษรที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นแกนนำจะนำเอกสารไปติดประกาศตามบอร์ดประชาสัมพันธ์ที่หน้าตลาดประจำตำบล ,ที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกีฮ้น, โรงเรียน, อบต. ทั้งนี้เพราะบริเวณเหล่านี้เป็นศูนย์กลางที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนต้องแวะเวียนเข้ามาอ่านข่าวสาร ดังนั้นการติดป้ายประกาศมาตรการสังคม หรือข่าวสารในบริเวณนี้จะทำให้ทุกคนสามารถอ่านข่าวสารและจดจำได้ง่าย หรือถ้าเป็นมาตรการเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น จะทำเป็นเอกสารติดหน้าบ้านของชาวบ้านทุกครัวเรือน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

ชาวบ้านที่แต่ก่อนไม่เคยใส่ใจ ไม่เคยทราบข้อมูลหรือมองไม่เห็นภาพว่า การตัดไม้ทำลายป่าจะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาก็เริ่มเกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงความร้ายแรงของการตัดไม้ทำลายป่าว่ามีผลกระทบต่อตนเองและชุมชนของตน ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาดูแลป่าไม้ และช่วยกันอนุรักษ์ขุนน้ำเกียน

“แต่ก่อนเราก็ไม่รู้ ก็ตัดไม้ไปขาย แต่พอป่าหมด ฝนก็ไม่ตก น้ำที่ขุนเกียนก็แห้ง ที่ประชุมเคื่อก็บอกว่าที่มันเป็นอย่างนี้เพราะเราตัดไม้ เคื่อก็บอกเอา ผลเอารูปภาพมาให้เราดู เราถึงเข้าใจ ก็เลยมาเริ่มช่วยกันอนุรักษ์ป่าไว้” (สัมภาษณ์พ่อพรหมมา ดีปานา ประธานชมรมผู้สูงอายุ, 11 มีนาคม 2549)

ขั้นตอนกระบวนการของกระบวนการ บวรส. สามารถสรุปเป็นแผนภาพการดำเนินงานได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงขั้นตอนกระบวนการของกระบวนการ บวรส.

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานภายใต้กระบวนการ บวรศ. นี้ ทำให้ชุมชนน้ำเกี๋ยนมีการพัฒนาแก้ไขปัญหามหาในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งสามารถสรุปผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. เกิดกระแสการตระหนักของชาวบ้านน้ำเกี๋ยนในการร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น เพราะชาวบ้านเห็นว่าวิกฤติปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น หากปล่อยปละละเลยหรือแก้ไขปัญหามาแบบต่างคนต่างทำเหมือนแต่ก่อนก็จะไม่สัมฤทธิ์ผลและจะยิ่งทำให้ปัญหาของชุมชนขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ โดยชุมชนได้จัดการรณรงค์ให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นโดยมีกิจกรรมดังนี้

- 1.1 การทำบุญตักบาตรของผู้ปกครองและชาวบ้านเพื่อเป็นอาหารแก่เยาวชนที่มาเข้าร่วมโครงการ ธรรมน้ำใจป้องกันภัยยาเสพติด

- 1.2 การเข้าค่ายของเยาวชน เพื่อเรียนรู้ทักษะชีวิต และความรู้ต่างๆ จากวิทยากรของหน่วยงานราชการทุกหน่วยในอำเภอ ใช้เวลาอบรม 3 วัน 2 คืน โดยกระบวนการอบรมจะจัดในลักษณะฐานการเรียนรู้ที่มีการสอดแทรกเนื้อหาความรู้ด้านยาเสพติด การดำเนินชีวิต ในแต่ละฐาน

ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีความแตกต่างจากอดีตที่ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านน้ำเกี๋ยนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำเคยทำมาก่อน เพราะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของทุกๆ ฝ่าย มิได้เกิดจากความคิดของคนใดคนหนึ่ง หรือเป็นลักษณะต่างคนต่างทำเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งการให้ข้อมูลของกลุ่มแกนนำในการประชุมสังสรรค์ ด้วยการนำเสนอแบบเป็นรูปธรรม มีการบรรยายให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันประเมินผล ทำให้ชาวบ้านมองเห็นภาพรวม เกิดความตระหนักถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ว่าปัญหายาเสพติด ปัญหาป่าไม้ ปัญหาหนี้สิน การพนัน และปัญหาสังคมเสื่อมโทรมที่มีในน้ำเกี๋ยนเป็นปัญหาที่กระทบกันเป็นลูกโซ่และเป็นปัญหาส่วนรวม เป็นเรื่องที่คนในชุมชนต้องสามัคคีพร้อมใจกันแก้ไขปัญหาก็จะสำเร็จลุล่วงได้

2. ภายหลังจากที่ได้มีมาตรการทางสังคมหรือกฎของชุมชนออกไปแล้ว ปัญหาต่างๆ ในชุมชนลดลง เช่นปัญหายาเสพติด ผู้เสพและค้ายาที่เป็นชาวบ้านในชุมชนลดจำนวนลง จากที่เคยมีผู้เสพถึง 200 รายก็สามารถลดลงเหลือเพียง 10 กว่าราย สำหรับผู้ค้ายานั้น จากการสำรวจในงาน

ประชุมเวทีระดับตำบลเมื่อปี 2536 พบว่าสถิติของผู้ค้ายาในชุมชนน้ำเกียนจาก 20 รายเหลือเพียง 2 ราย โดย 2 รายที่เหลือนั้นอยู่ในช่วงของการปรับปรุงตัวตามมาตรการที่สังคมวางไว้

3. เริ่มมีการระดมทุนและเงินออมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ
4. เกิดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง ได้รับรางวัลรองชนะเลิศหมู่บ้าน อพป.ดีเด่น
5. เกิดกลุ่มเสี้ยวเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มบุคคลในชุมชนที่เกิดปี พ.ศ.เดียวกัน ทั้งหญิงและชายมารวมรุ่มกัน โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 26 กลุ่ม มีจำนวนคนกลุ่มละ 10 คน โดยเฉลี่ย และได้จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ที่เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดการสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การให้การสนับสนุนแก่เด็กที่เรียนดีแต่ยากจน เป็นต้น

กลุ่มรุ่มกลุ่มเสี้ยวเป็นโครงสร้างอีกระดับในการแก้ไขปัญหาชุมชน นั่นคือ กลุ่มรุ่มกลุ่มเสี้ยวเป็นอีกหนึ่งตัวผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ที่นอกจากจะเป็นเครือญาติ หรือ การนับถือผีปู่ย่าเดียวกันแล้ว บางส่วนก็จะเป็นกลุ่มรุ่มกลุ่มเสี้ยวเดียวกัน สมาชิกในชุมชนจึงเกิดความผูกพันที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ระยะที่สอง (ปี พ.ศ. 2537-2541)

ในช่วงนี้ สภาพปัญหาบางอย่างในชุมชนได้เริ่มคลี่คลาย โดยเฉพาะปัญหาทางด้านสังคมความเป็นอยู่ ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น ชุมชนให้ความสนใจและความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น ยกเว้นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจยังคงมีอยู่ แต่ผลจากการประสานความร่วมมือของหน่วยงาน องค์กร และชุมชนที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมา ส่งผลให้โครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่วางแผนไว้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2541- ต้นปี พ.ศ. 2542 ตำบลน้ำเกียนได้เปลี่ยนการปกครองจากเดิมที่เคยมีสภาตำบลไปเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่น (อบต.) ดังนั้น การปกครองจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบราชการที่มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ได้รับการคัดเลือก จากการสอบแข่งขันของ องค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่นมาทำหน้าที่ปกครอง ดูแล ชุมชน การบริหารงานเกิดความ

ขัดแย้งในเชิงนโยบาย เนื่องด้วย อบต. ทำงานตามนโยบายที่ได้รับจากจังหวัด แต่ตำบลน้ำเกี๋ยนมี
แกนนำ "37 ชุนศึก" และ "กระบวนการ บวรส." ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน

ดังนั้น ชุมชนได้จัดตั้ง "องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน" (อพช.)
ขึ้นมา โดยมีคุณชูศิลป์ สารรัตน์ะ อดีตข้าราชการครูบำนาญ ซึ่งเป็นคนน้ำเกี๋ยนโดยกำเนิด และ
เป็นสมาชิกกลุ่มแกนนำ 37 ชุนศึก ที่ได้รับคัดเลือกจากมติของที่ประชุมให้เป็นประธานองค์กร โดย
มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อเป็นองค์กรของชาวบ้าน ในการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงานของ
ประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน ให้บรรลุเป้าหมาย คือมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม
อาชีพ การศึกษา วัฒนธรรม และสุขภาพอนามัย

2. เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน ระหว่าง บวรส. ให้เกิดความสะดวกในการ
ทำงานต่างๆในชุมชน ทั้งนี้ เพราะชุมชนมองเห็นว่า กระบวนการ บวรส. ได้ดำเนินมาถึงจุดที่มีกลุ่ม
ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น กลุ่มรุ่น กลุ่มเสี้ยว กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น มีสมาชิกที่มาจากคนทั้งชุมชน
และจากชุมชนภายนอก ดังนั้น การบริหารจัดการจึงต้องมีกลุ่มตัวแทนที่คอยดูแลการทำงานของ
บวรส. ให้สัมฤทธิ์ผล การจัดตั้ง อพช. จะเป็นเสมือนร่มที่ครอบคลุมการทำงานของ บวรส. อีก
ระดับหนึ่ง

3. เพื่อเป็นองค์กรของชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชน ประสานงานกับภาครัฐ
นอกพื้นที่ , องค์กรเอกชน ต่างๆ รวมถึงคณะศึกษาดูงาน

4. เพื่อเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากภายนอกชุมชน
นอกเหนือจากเงินทุนสนับสนุนที่ชุมชนได้รับจากหน่วยงานราชการ เช่น อบต.

การจัดรูปแบบองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน

เป็นรูปแบบองค์กรชาวบ้านซึ่งคณะกรรมการมาจากทุกกลุ่มในชุมชน โดยประชาชนใน
ตำบลน้ำเกี๋ยนได้คัดเลือกตัวแทน จาก 5 หมู่บ้าน เข้าเป็นกรรมการ ร่วมกับ ผู้นำชุมชน และ
สมาชิกอบต. เป็นคณะกรรมการบริหารงานองค์กร รวมทั้งสิ้น 37 คน (ปัจจุบันมีจำนวน 42 คน)

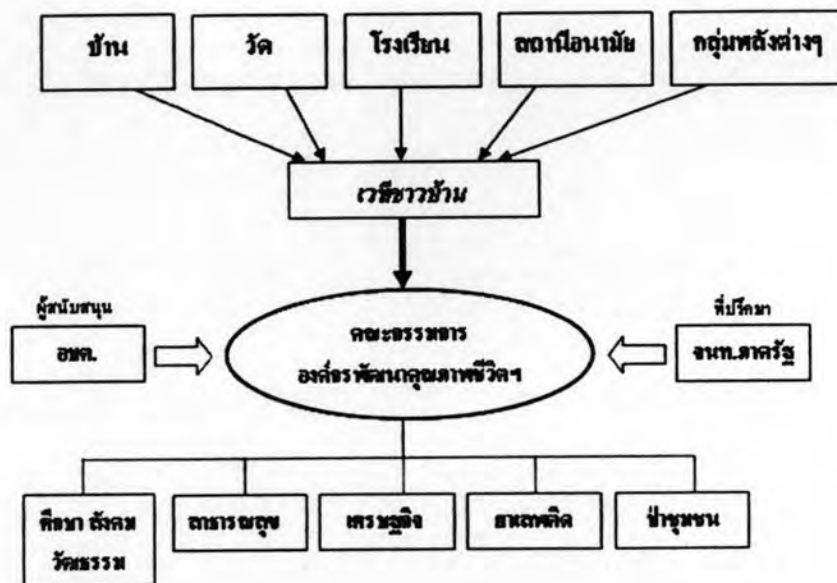
โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ได้แก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทั้งโรงเรียน สถานีนอนามัย เกษตร พัฒนาการ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและคล่องตัว ได้มีการแบ่งฝ่ายคณะทำงาน ออกเป็น 5 ฝ่าย โดยมีตัวแทนชาวบ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการแต่ละฝ่าย

คณะกรรมการองค์กรฯ แบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย ดังนี้

1. ฝ่ายการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม เป็นฝ่ายที่ดูแลด้านการศึกษา ร่วมกับโรงเรียน, เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆให้แก่เยาวชน และผู้สนใจในชุมชน เช่น ดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้าชิ้น สมุนไพร ภาษาล้านนา เป็นต้น
2. ฝ่ายสาธารณสุข มีบทบาทในการดำเนินงาน ด้านแก้ไขปัญหาสาธารณสุข ร่วมกับ ชมรม อสม. ตำบลน้ำเกีฮน ในปี 2545 พัฒนามาเป็น "สภาสุขภาพ" มีงบประมาณ ในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างสุขภาพในชุมชน
3. ฝ่ายเศรษฐกิจ ดำเนินงานในเรื่อง ส่งเสริมอาชีพ โดยในปี 2542 ได้ระดมทุนจัดตั้ง กลุ่มเตรียมสหกรณ์ ซึ่งปัจจุบัน ได้พัฒนามาเป็นธนาคารชุมชน รับฝากเงิน ให้กู้เงิน, รับซื้อผลิตผลทางการเกษตร , จำหน่ายวัสดุการเกษตร เช่นปุ๋ย เมล็ดพันธ์ ในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด ปัจจุบันมีทุนหมุนเวียน 1 ล้านบาทบาท และนอกจากนี้ คณะกรรมการฝ่ายเศรษฐกิจยังประสบผลสำเร็จในเบื้องต้นในการทำนิคมอาชีพยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนให้แก่พี่น้องประชาชนตำบลน้ำเกีฮน โครงการในนิคม มี 4 กิจกรรม คือ โรงสีข้าวชุมชน โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงงานผลิตน้ำดื่ม และ โรงงานปั้นอิฐบล็อก
4. ฝ่ายควบคุมป้องกันยาเสพติด มีบทบาทหน้าที่ในการควบคุม ป้องกัน และสอดส่อง ดูแลเรื่องยาเสพติด โดยดำเนินงานร่วมกับตำรวจชุดหมู่บ้านปลอดยาเสพติด มี คณะกรรมการทั้งหมด 70 คน แบ่งออกเป็น ฝ่ายปราบปราม, ฝ่ายป้องกัน และฝ่าย บำบัดฟื้นฟู

5. ฝ่ายป่าชุมชน มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจป่า อยู่เวรยามที่ด้านสกัดกัน ทุกวันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการลักลอบตัดไม้หรือนำไม้ออกจากป่า

แผนภาพที่ 6 แสดงผังโครงสร้าง องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน
ที่มา: น้ำเกี๋ยนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน, อ่างแล้ว

โดยกระบวนการที่ใช้ในการดำเนินงานของชุมชนน้ำเกี๋ยนนั้นยังคงยึดแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย แต่ในองค์ประกอบของแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกและกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายมากขึ้น รายละเอียดของกระบวนการ บวรส. ในระยะที่ 2 ของพัฒนาการมีดังนี้

บ. – บ้าน

ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาตำบล แกนนាំหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งเป็นกลุ่มเดิมกับในช่วงแรกของระยะพัฒนาการ แต่มีกลุ่มที่เพิ่มเติมเข้ามาเพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมีมากขึ้น นั่นคือ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเสี้ยว (บุคคลที่เกิดในปีเดียวกัน) กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และประชาชนทั่วไป ที่เริ่มมองเห็นผลของการทำกระบวนการ และได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการทุกครั้งที่มีการกิจกรรมในชุมชน

- ว. – วัด พระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้าน และผู้นำในศาสนาคริสต์ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน
- ร. – โรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียน มีนโยบายในการพัฒนาการเรียนการสอนในเชิงบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการพัฒนาโรงเรียน การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการใช้เด็กนักเรียนเป็นสื่อกลางในการให้ความรู้ต่างๆ สู่มother ผู้ปกครอง ในรูปแบบ “การบ้านคุณลูก สู่คุณพ่อ” และการอนุญาตให้ชุมชน และเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เข้ามาใช้สถานที่ของโรงเรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนระดับมัธยมที่ถูกไล่ออกจากโรงเรียนอื่นๆ สามารถเข้ามาศึกษาต่อในโรงเรียนบ้านน้ำเกี้นด้วย
- ส. – สถานีอนามัย มีบทบาทในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยทำงานด้านสุขภาพให้เชื่อมโยงกับเรื่องอื่นๆ ในชุมชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น โดยวางบทบาทเป็นพี่เลี้ยง ศึกษาและเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน (Facilitator)

ผลจากการดำเนินงาน

จากผลการดำเนินงานในช่วงระยะที่ 2 ของพัฒนาการตำบลน้ำเกี้นนั้น สามารถสรุปผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้ (กระบวนการพัฒนาและถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบในการแก้ไขปัญหาเสพติด ปี 2545, เอกสารอัดสำเนา)

1. การแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดจากการที่คนในชุมชนมองเห็นสภาพของปัญหาผ่านการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดเวทีการประชุมทั้ง 3 ระดับ ชาวบ้านเกิดการรับรู้ถึงเนื้อหาข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และได้ร่วมลงมติอันเกิดจากความต้องการของชาวบ้านเอง ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ปัญหานั้นตนเองได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมเสนอแนวทางแก้ไข อีกทั้งการ

ประเมินผลการดำเนินงาน ก่อเกิดเป็นรูปธรรมที่เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของชุมชน เป็นปัญหาส่วนรวม ไม่ใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง

โดยพบว่า การที่ชาวบ้านน้ำเกียนมองปัญหาว่าเป็นปัญหาส่วนรวมได้นั้น เพราะเกิดจากการรู้และเข้าใจ (understanding / knowledge) ในข่าวสาร ผ่านวิธีการให้ข่าวสาร ด้วยการจัดเวทีเสวนาพูดคุยระหว่างกลุ่ม ที่มีการหยิบยกเอาข้อมูล เอกสาร สถิติ รูปถ่าย ที่ได้จากการค้นคว้าของกลุ่มแกนนำ เป็นข้อมูลเชิงลึกที่สร้างความเข้าใจได้ดีกว่าการบอกเล่าเฉยๆ อีกทั้งการจัดประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนี้ เป็นการสื่อสารสองทาง ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารได้สลับบทบาทกันไปมา หลังจากสื่อสารกันแล้ว คู่การสื่อสารทั้งสองฝ่ายก็จะเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารของกันและกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม

2. เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนน้ำเกียนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน, กลุ่มเยาวชนที่สอนน้อง เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยในเรื่องการรวมกลุ่มและการสอดส่องดูแลคนในชุมชน
3. ป่าไม้เริ่มฟื้นคืนสภาพอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง
4. ปัญหาด้านยาเสพติดได้รับการป้องกันและแก้ไขอย่างครบวงจร โดยพบว่า ตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา ไม่มีผู้จำหน่ายยาเสพติดในน้ำเกียนแม้แต่รายเดียว และสถานการณ์ด้านผู้เสพยา ก็เบาบางลง โดยพบว่าผลการตรวจปัสสาวะของประชาชนตำบลน้ำเกียนเพื่อหาสารเสพติดที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียนได้จัดทำกิจกรรมเป็นประจำทุกเดือน ตรวจพบสารเสพติดในกลุ่มชาวบ้านเพียง 2 ราย ซึ่งเป็นผู้ติดยาเสพติดคนใหม่ ซึ่งทั้งสองยินยอมเข้ารับการบำบัดรักษาตัว แต่ในผู้เสพยารายเดิมนั้น ไม่พบสารเสพติดเลย อันแสดงให้เห็นว่าเกิดพฤติกรรมละเลิกสิ่งเสพติดได้ (กระบวนการพัฒนาและถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ปี 2545, เอกสารอัดสำเนา)

ระยะที่สาม (ปี พ.ศ. 2542- ปัจจุบัน)

จากการดำเนินงานโดยกระบวนการ บวรส. จนชุมชนได้เห็นถึงผลสำเร็จของการรวมตัวกันแก้ไขปัญหามาโดยการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ทำให้วิกฤติปัญหาทั้ง 3 ประการได้รับการแก้ไข

และทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการโดยชุมชนเอง ต้องเป็นผู้เริ่มคิด เริ่มทำ อีกทั้ง แกนนนำชุมชนพบว่า การจัดเวทีการประชุมนั้น ส่งผลให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่ม แกนนนำและกลุ่มสมาชิกในชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จ ก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน จึงส่งผลให้ ชุมชนน้ำเกียนมีการจัดเวทีชาวบ้านกันบ่อยครั้งขึ้น โดยมีการจัดเวทีระดับชาวบ้านเฉลี่ยเดือนละ 3 ครั้ง (มีคณะกรรมการ อพท. เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับกลุ่มชาวบ้านในการจัดประชุม) เวทีระดับ หมู่บ้านทั้ง 5 หมู่ฯ ละ 1 ครั้งต่อเดือน (มีคณะกรรมการ อพท. เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน แต่ละหมู่บ้านในการจัดประชุม) และเวทีระดับตำบลปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนเมษายน (มี คณะกรรมการ อพท. เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดประชุม)

ข้อสรุปที่ได้จากการประชุม พบว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านยังคงประสบอยู่คือ ปัญหา ด้านความยากจน ซึ่งก็ประกอบกับสถานการณ์ที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทยในช่วงปี 2541 พอดี ส่วนปัญหาด้านการพนันไม่มีเกิดขึ้นอีก เพราะน้ำเกียนได้ออกมาตรการทางสังคมมาใช้ เช่น หากในงานศพหรืองานรื่นเริงต่างๆ ที่จัดขึ้นในท้องที่น้ำเกียน มีผู้ใดพบเห็นการตั้งวงพนัน ขึ้น เจ้าบ้าน หรือเจ้าของงานจะต้องถูกปรับเงินถึง 2,000 บาท ซึ่งสำหรับเกษตรกรบ้านน้ำเกียน แล้วเงินจำนวนนี้เป็นเงินจำนวนมากอยู่จึงทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเล่นการพนัน สำหรับปัญหา ยาเสพติดนั้น ในปี 2541 เป็นต้นมา พบว่า ไม่มีผู้จำหน่าย ยาเสพติดในน้ำเกียนเลยแม้แต่ราย เดียว และสถานการณ์ด้านผู้เสพยา ก็เบาบางลงมาก ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินมากขึ้น ไม่มีปัญหาอาชญากรรมและตำบลน้ำเกียนมีชื่อเสียงในด้านการแก้ไขปัญห ยาเสพติดและเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่าง ทำให้มีคณะหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึง สถานศึกษาจากแหล่งต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานในตำบลน้ำเกียนบ่อยครั้ง

โดยหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงระยะพัฒนานี้ ได้แก่ “มูลนิธิฮักเมืองน่าน” ที่เป็น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร โดยองค์กรนี้ได้เข้ามาในน้ำเกียนในฐานะ “พี่เลี้ยง” ในการแก้ไข ปัญหาและการประสานเครือข่ายร่วม โดยเฉพาะเครือข่ายด้านยาเสพติด และเครือข่ายด้านป่า ชุมชน โดยมีคุณสำรวย ผัดผล ประธานมูลนิธิ เป็นผู้ประสานงานระหว่างมูลนิธิ กับกลุ่มแกนนนำ ชุมชนน้ำเกียน และกลุ่มชาวบ้าน

การทำงานของมูลนิธิฮักเมืองน่านกับชุมชนน้ำเกียน มีลักษณะแบบหนุนเสริมกิจกรรม ระหว่างกัน นั่นคือ เมื่อมีกิจกรรมหรือแผนงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าชุมชน และเรื่องยาเสพติด ชุมชนน้ำเกียนจะทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังมูลนิธิฯ ให้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมูลนิธิฯ จะทำ

หน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ข้อมูล ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำกิจกรรมอันจะเป็นประโยชน์สนับสนุน การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน

ขณะเดียวกัน หากมูลนิธิฯ มีกิจกรรมหรือแผนงานที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนน้ำเกี๋ยน เช่น กิจกรรม "เครือข่ายชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจังหวัดน่าน" ที่มีมูลนิธิฯ เป็นแกนประสานกลางระหว่างเครือข่าย มูลนิธิฯ ก็ขอความร่วมมือจากชุมชน ให้เข้าร่วมเป็นลูก ข่าย ทำหน้าที่ร่วมกันในการวางแผนสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ร่วม กำกับ ติดตาม ดูแล การทำงานระหว่างเครือข่ายชุมชนฯ หรือขอให้ทางชุมชนน้ำเกี๋ยนร่วมเป็น วิทยากรถ่ายทอด ความรู้ แนวทางแก้ไขปัญหายาชุมชน ที่ชุมชนน้ำเกี๋ยนได้จัดทำเป็นตัวอย่างหนึ่ง ของการพัฒนาอันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาร่วมกิจกรรม ลักษณะการหนุนเสริมกันและกันนี้ เป็น การเอื้อประโยชน์ระหว่างชุมชนกับมูลนิธิฯ ทำให้เกิดเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนน้ำ เกี๋ยนเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น

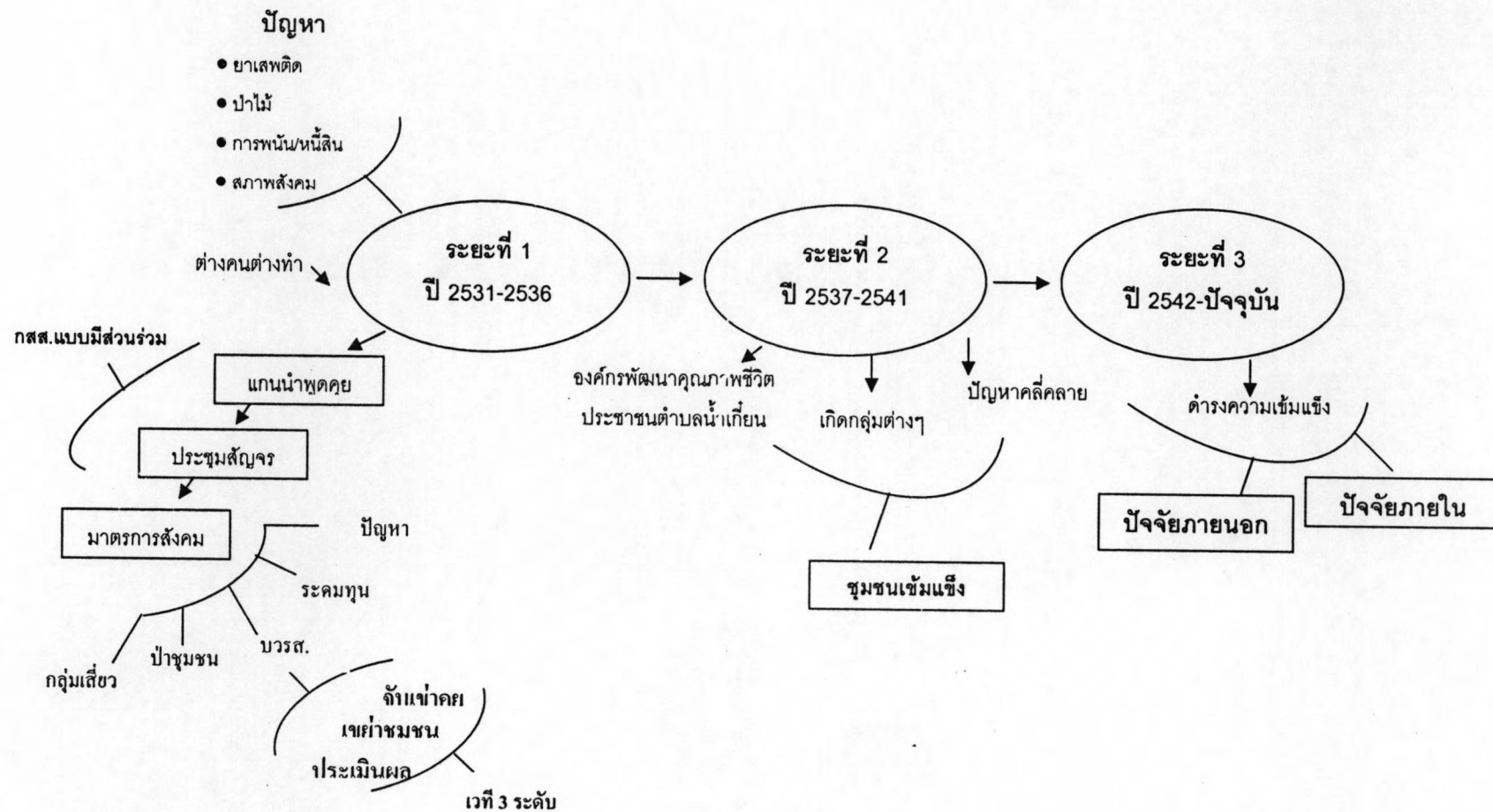
เพื่อให้เห็นภาพพัฒนาการ 3 ระยะ ของชุมชนน้ำเกี๋ยนในการแก้ไขปัญหายาและพัฒนา ท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้นำเสนอพัฒนาการของชุมชนในรูปแบบของตาราง โดย ได้จัดแบ่งตามการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ต่างๆ และผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหายาด้วย กระบวนการ บวรศ. ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงพัฒนาการของชุมชนน้ำเกียนต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน โดยแบ่งตามการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์

ระลอกตัว (ปี 2531-2536)	ระยะที่ 2 (ปี 2537-2541)	ระยะที่ 3 (ปี 2542 - ปัจจุบัน)
<p>สภาพปัญหา ประสบปัญหาหลัก 3 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าที่ความรุนแรง ประสบปัญหาภัยแล้งเพราะน้ำในลำน้ำเกียนแห้งขอด 2. ปัญหาการพ่นระเบิดหนัก ชาวบ้านมีหนี้สินมาก 3. ปัญหายาเสพติดระบาดจากผู้ใช้แรงงานไปยังเยาวชน 4. ชุมชนยังไม่มีกรรวมตัวเพื่อการพัฒนา และการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและชุมชนมีน้อย 5. พระสงฆ์และผู้นำชุมชนในพื้นที่เริ่มมีแนวคิดที่จะพัฒนาแบบมีส่วนร่วมแต่ยังขาดความมั่นใจว่าชาวบ้านจะยอมรับหรือไม่ 	<p>สภาพปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาเริ่มคลี่คลาย ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น 2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจยังคงมีอยู่ 3. ชุมชนมีความร่วมมือในการพัฒนามากขึ้น 4. ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าลดลงอย่างมาก 	<p>สภาพปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาเรื่องความยากจนจากวิกฤติเศรษฐกิจของโลก 2. ปัญหายาเสพติดเบาบางลง ไม่มีผู้จำหน่ายยาเสพติดในชุมชน แต่ยังพบผู้เสพยาบ้าง
<p>การแก้ไขปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเป็นผู้จุดประกายแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย (บวรส.) ไปยังแกนนำในชุมชนทั้งพระ ผู้นำชุมชน และครู 2. แก้ไขปัญหายาเสพติดและการพนันโดยการตั้งมาตรการชุมชนออกมาบังคับใช้ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะ 	<p>การแก้ไขปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้กระบวนการพัฒนาที่ยืดแนวทาง บวรส. ในการแก้ไขปัญหาทุกปัญหา 2. กลางปี 2541 เกิดองค์กรของชาวบ้าน คือ "องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน" ขึ้นมาวางแผนการดำเนินงาน ประเมินผลโครงการ และ 	<p>การแก้ไขปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แสวงหาแนวร่วมในการดำเนินงาน 2. "องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน" เป็นองค์กรหลักขับเคลื่อนชุมชน

ระยะก่อตั้ง (ปี 2531-2536)	ระยะที่ 2 (ปี 2537-2541)	ระยะที่ 3 (ปี 2542 - ปัจจุบัน)
ถูกดำเนินคดีตามมาตราการชุมชนที่วางไว้		
<p>3. พระสงฆ์เริ่มมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านยาเสพติด โดยจัดโครงการ ธรรมน้ำใจต้านภัยยาเสพติด</p> <p>4. โรงเรียนดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กนักเรียนร่วมกับชุมชน</p> <p>5. สถานีอนามัยเน้นการบำบัดรักษาและส่งต่อผู้เสพยาบ้ายังโรงพยาบาลและสถานบำบัด</p> <p>6. เกิดโครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร</p>	<p>กิจกรรมต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนชุมชนไปตามทิศทางที่กำหนดร่วมกัน</p> <p>3. มีการรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมอาชีพต่างๆ</p>	
<p>ผลลัพธ์</p> <p>1. เกิดกระแสการตระหนักในปัญหาป่าไม้ ยาเสพติด เนื่องจากเห็นว่าเป็นวิกฤติ หากปล่อยไว้ชุมชนจะเกิดปัญหามากกว่านี้</p> <p>2. เกิดแนวการทำงานร่วม แบบ บวรส.</p> <p>3. ปัญหาต่างๆ ลดลง</p> <p>4. เริ่มมีการระดมทุนและเงินออมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ</p> <p>5. เกิดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง ได้รับรางวัลรองชนะเลิศหมู่บ้าน อพป.ดีเด่น</p> <p>6. เกิดกลุ่มเสี่ยวเพื่อพัฒนาชุมชน</p>	<p>ผลลัพธ์</p> <p>1. ชุมชนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน</p> <p>2. เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน, กลุ่มเยาวชนพี่สอนน้อง เป็นต้น</p> <p>3. ป่าไม้เริ่มฟื้นคืนสภาพ</p>	<p>ผลลัพธ์</p> <p>1. ได้รับการกล่าวขานว่าเป็น "ชุมชนเข้มแข็ง" และเป็นแหล่งศึกษาดูงาน</p> <p>2. เกิดพันธมิตรร่วมกระบวนการ เช่น มูลนิธิอีกเมือง น่าน</p>

แผนภาพที่ 7 แสดงขั้นตอนพัฒนาการของการแก้ไขปัญหาในชุมชน

6. องค์กรและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาขององค์กรและกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียน เพื่อพิจารณาถึงการรวมกลุ่มของคนในชุมชน อันแสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติงานร่วมกันในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถดำรงรักษาความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนไว้ได้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งองค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) องค์กรภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน และ 2) องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเอง เช่น องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน และได้แบ่งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่จัดตั้งโดยทางราชการหรือได้รับการส่งเสริมจากภาคราชการ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และ 2) กลุ่มที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง เช่น กลุ่มรุ่นกลุ่มเสี้ยว กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านตำบลน้ำเกียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์กรต่างๆ ในชุมชน

องค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลน้ำเกียน มีทั้งองค์กร และกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการเกิดขึ้นขององค์กรต่างๆ ในชุมชนแห่งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการรวมพลังชุมชนจากความร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย ก่อตั้งองค์กรขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ผสมผสานความร่วมมือ หรือเป็นแกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนน้ำเกียนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถพิจารณาแยกเป็นองค์กรภาครัฐ และองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเองของชุมชน ดังนี้

องค์กรภาครัฐ โดยองค์กรที่มีความโดดเด่นและมีความสำคัญต่อน้ำเกียนมากที่สุดคือ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน (อบต.) ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546 โดยยกฐานะจากสภาตำบล ที่มีอยู่เดิมมาจัดตั้งเป็น อบต. เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2542 โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล และมีนายก อบต. ที่มาจากการเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น นายก อบต. คนปัจจุบันคือ คุณสนธิ สายรอกำ เป็นผู้ใช้อำนาจบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล และมีพนักงานประจำที่เป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ทำงานประจำวัน โดยมีปลัดและรองปลัด อบต. เป็นหัวหน้างานบริหาร ภายในองค์กรมีการแบ่งออกเป็นหน่วยงานต่างๆ ได้เท่าที่จำเป็นตาม

ภาระหน้าที่ของ อบต.แต่ละแห่งเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบอยู่ โดยมีจำนวนพนักงานรวมทั้งสิ้น 19 คน

คุณสนิทได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่า อบต.น้ำเกียนเป็นหน่วยงานภาครัฐที่รับนโยบายจากทางจังหวัดมาเผยแพร่ต่อยังตำบล แต่ลักษณะของ อบต. น้ำเกียนจะมีโครงการรับนโยบายของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่จะนำนโยบายมากลั่นกรอง ปรับให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพชุมชน ทั้งนี้ เพราะการทำงานของอบต.น้ำเกียนเป็นการทำงานแบบบูรณาการ คือมีทำงานร่วมกันของคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่คนเฒ่า เด็ก เยาวชน โดยมีกลุ่มคนเฒ่า มีบทบาทในการเป็นทีมที่ปรึกษาในการทำงานของอบต. เด็ก เยาวชนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้ใหญ่ การทำงานแบบนี้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในชุมชน และสามารถมัดใจกลุ่มคนรุ่นต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อสะท้อนความโปร่งใสในการทำงานของท้องถิ่นและท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมและตรวจสอบได้

สำหรับในเรื่องการพัฒนาชุมชนน้ำเกียนนั้น อบต.น้ำเกียนมีส่วนสำคัญในการผลักดันและสนับสนุนกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน และงานกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จนชุมชนน้ำเกียนได้ชื่อว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเอง โดยองค์กรที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านน้ำเกียนคือ องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน (อพช.) เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาตำบล และร่วมกันจัดทำแผน เรียกว่า แผนร้อยแปด โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย การดูแลด้านวัฒนธรรม สุขภาพ รายได้ ยาเสพติด และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของตำบล คือ "กินอิ่ม นอนอุ่น ฝันดี" ซึ่งสะท้อนถึงด้านรายได้ สุขภาพ และความปลอดภัยในชีวิต หัวใจของความสำเร็จของแผนร้อยแปด คือชาวบ้านทุกกลุ่มได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมทำ และยังมีภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน เข้ามาสนับสนุนด้วย ซึ่งการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมตามแผนมีหลายระดับ ดังนี้

- ปัญหา ยาเสพติด สุขภาพอนามัย แก้โดยยาสมุนไพร ยาพื้นบ้าน โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของกลุ่มชมรมสมุนไพร หมอพื้นบ้าน ตำบลน้ำเกียน
- อบต. และองค์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน หนุนเสริมการแก้ปัญหาให้ทุกกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ

หน่วยงานอื่น ๆ (ภาครัฐ และเอกชน) สนับสนุนปัญหาที่ชาวบ้านทำไม่ได้ เช่น ข้อมูลทางวิชาการ เพื่อจุดประกายให้เกิดการเรียนรู้ การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา

กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

นอกจากองค์กรที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กลุ่มต่างๆ ที่มีในชุมชนก็มีส่วนสำคัญ อันแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มเพื่อการยังชีพ อย่างกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร หรือ กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อการสร้างความผูกพันของคนในสังคม อย่าง กลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยว ซึ่งทำให้เกิดการผสานกำลังระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชนหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการเกิดกลุ่มๆ ในตำบลน้ำเกียน เกิดจากชาวบ้านที่มีความสนใจร่วมกัน ได้รวมกลุ่มกันเองเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตน สืบเนื่องจากชุมชนแห่งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน กลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงมีลักษณะการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม เช่น ด้านอาชีพ ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่พบในชุมชนก็คือ การร่วมมือกันของคนในชุมชน เพื่อจุดมุ่งหมายในการนำประโยชน์ต่อชุมชน ครอบครัว และตนเอง

หากจะแบ่งแยกกลุ่มในชุมชนบ้านน้ำเกียน สามารถแบ่งกลุ่มต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่จัดตั้งโดยทางราชการหรือได้รับการส่งเสริมจากภาคราชการ กลุ่มลักษณะนี้เกิดขึ้นมาจากปัจจัยที่มาจากภายนอกชุมชน ที่สำคัญคือการเข้ามามีความสัมพันธ์ระดับหมู่บ้านของอำนาจทางการหรือรัฐบาล นับแต่ช่วงที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมานั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนอย่างมาก เนื่องจากการเข้ามาจัดการกิจกรรมร่วมในชุมชน กลุ่มลักษณะแบบนี้เป็นรูปแบบมาตรฐานของการรวมกลุ่มในชุมชนซึ่งพบได้ในทุกหมู่บ้านทั่วประเทศไทย เนื่องจากเป็นนโยบายของทางราชการที่กังวลต่อปัญหาของว่างระหว่างชนบทและเมืองซึ่งเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์กับการ

ต่อสู้ปัญหาความยากจนด้วยการพัฒนาชนบทลักษณะต่างๆ เช่น ยุทธศาสตร์การส่งเสริม การเกษตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรด้วยการปรับปรุงเทคนิคใน การผลิต การปรับปรุงชีวิตครอบครัวด้วยการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน มีการวางแผนและการจัดการการ ผลิต แหล่งเงินทุน และปัจจัยการผลิต ยุทธศาสตร์ที่ว่ามีจุดกำเนิดในสหรัฐอเมริกาและแพร่หลาย ไปสู่ประเทศเอเชียหลายประเทศในช่วงทศวรรษ 2490 ในรูปของโครงการช่วยเหลือทางวิชาการ ต่างๆ โดยเฉพาะการทำงานของกรมส่งเสริมการเกษตร (บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์, 2533)

นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐอีกจำนวนหนึ่งก็มีนโยบายให้จัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อที่จะเน้น กิจกรรมส่งเสริมการผลิต โดยเฉพาะการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านด้วยการสนับสนุน ปัจจัยการผลิตประเภทต่างๆ ผ่านกลุ่มเหล่านี้ อันได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข หมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ

สำหรับตำบลน้ำเกียนมีกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานราชการ เช่น

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หรือ อสม. ก่อตั้งประมาณปี พ.ศ. 2535 มีลักษณะ การก่อตัวของกลุ่มสืบเนื่องจากนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขเป็นสำคัญ โดยที่กิจกรรมสำคัญ หรือหน้าที่หลักของกลุ่มก็คือ การเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน กับชาวบ้าน และมีเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยเป็นที่เลี้ยง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกระจายชาว สาธารณสุขของสถานีอนามัยให้กับคนในชุมชน คอยดูแลให้บริการเกี่ยวกับสุขภาพของประชาชน เช่น ออกตรวจตามบ้าน ดูแลเรื่องยุงลายพาหะของโรคไข้เลือดออก ตรวจสอบแหล่งน้ำขังในบ้าน ให้คำแนะนำ หรือร่วมงานกับด้านบริการพยาบาลแก่ชาวบ้าน เป็นต้น และรายงานสุขภาพให้ เจ้าหน้าที่ได้รับรู้และมาดูแล ในแต่ละหมู่บ้านจะมีสมาชิกอสม.ประมาณ 2-5 คน มีการแบ่งความ รับผิดชอบเป็นโซน เช่น นั่นคือ ทุกวันที่ 20 ของทุกเดือน อสม.จะเข้าไปให้บริการในครัวเรือนที่ ตนเองรับผิดชอบ โดยการหิ้วตะกร้ายาขึ้นบ้าน หากมีปัญหาอะไรก็ปรึกษากับ อสม. ได้ทันที เป็น รูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านเอง ปัจจุบันมีสมาชิกอสม. รวม 69 คน

กลุ่มเกษตรกร ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 มีลักษณะการก่อตัวเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเนื่องจาก นโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ต้องการเอาเกษตรกรที่มีอาชีพเดียวกันแล้วจัดตั้งขึ้น เป็นกลุ่ม ภายใต้แนวคิดที่ว่าหากเกษตรกรรวมกลุ่มกันแล้วจะสามารถจัดการกับปัญหาได้ง่ายกว่า บางกลุ่มก็จัดตั้งขึ้นเมื่อหลายปีก่อน บางกลุ่มเช่น กลุ่มผักกางมุ้งของเกษตรจังหวัดก็เพิ่งก่อตั้งขึ้น

เมื่อปี 2546 นี้เอง โดยกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรน้ำเกียนมีเป้าหมายหลักของการรวมกลุ่มเพื่อให้การช่วยเหลือแก่เกษตรกรในด้านต่างๆ ที่จะเป็นการเรียนรู้และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในแต่ละอาชีพ

กลุ่มแม่บ้าน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการก่อตัวของกลุ่มแม่บ้านแล้ว พบว่า กลุ่มแม่บ้านก่อตั้งขึ้นด้วยนโยบายที่จะสร้างอาชีพเสริมหรือรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว โดยมีกิจกรรมด้านการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นบ้านต่างๆ เช่น การผลิตของใช้อย่าง สบู่ ยาสระผม ดอกไม้ประดิษฐ์ ฯลฯ รวมถึงสินค้าประเภทหัตถกรรม เช่น ทอผ้าจีน เป็นต้น

กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนเงินล้าน มีลักษณะของการก่อตัวเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเนื่องจากนโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ให้จัดตั้งขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2544-2545 ด้วยการสนับสนุนให้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท กลุ่มกองทุนหมู่บ้านนี้เกิดขึ้นควบคู่กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ซึ่งเป็นกลุ่มพื้นฐานที่พบได้ในทุกหมู่บ้าน

กลุ่มกองทุนหมู่บ้านน้ำเกียนมีกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การออมเงินและให้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพเกษตรต่างๆ ทำสวนผลไม้ และค้าขาย ฯลฯ มีการกำหนดวงเงินกู้ได้ไม่เกินคนละ 20,000 บาท โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อปี โดยจะมีเจ้าหน้าที่กองทุนแบ่งสายกันไปเก็บเงินตามบ้านสมาชิกและคอยตรวจสอบว่าสมาชิกได้นำเงินกู้ไปใช้ลงทุนตามวัตถุประสงค์ที่แจ้งไว้หรือไม่

2. กลุ่มที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง เช่น กลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยว กลุ่มเชื้ออาหาร กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น และมีบางกลุ่มที่ชาวบ้านตั้งกลุ่มขึ้นกันเองก่อน จากนั้นทางราชการก็เข้ามาให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวน กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มธนาคารชุมชน กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มทอผ้า เป็นต้น

การจัดตั้งกลุ่มทั้งหลายเหล่านี้ต่างมีโครงสร้างที่คล้ายกัน นั่นคือ เกิดจากการรวบรวมสมาชิกที่มีความสนใจตรงกัน เช่น มีความสนใจในเรื่องของยาสมุนไพร การรักษาแบบพื้นบ้าน จากนั้นสมาชิกจะคัดเลือกประธานกลุ่ม ซึ่งมักเป็นผู้ที่ได้รับความยอมรับจากสมาชิกกลุ่มว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญหรือมีความรู้ความเข้าใจในงานดีที่สุด เช่น คุณอนันต์ นุเสน ประธานกลุ่มชมรมสมุนไพร หมอพื้นบ้าน เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจและได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม เพราะคุณอนันต์เป็นหมอชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญด้านยาสมุนไพรเป็นอย่างดี เมื่อได้ประธานแล้วก็

จะคัดเลือกรองประธาน เลขานุ และเหรัญญิก และสมาชิกกลุ่มขึ้น มีการประชุมกลุ่มตามวาระ หาเงินกองทุนสนับสนุน และมีกิจกรรมการรวมกลุ่มของสมาชิกปลูกสมุนไพร ในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านและที่สวนของสมาชิก มีการรวมกลุ่มกันเพื่อมาพัฒนาดูแลสวนสมุนไพร และ ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มปลูกสมุนไพรเองตามบ้าน และรวมกลุ่มนำสมุนไพรมาแปรรูปเพื่อจำหน่าย ทั้งยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้เยาวชนได้สืบทอดต่อไป

กลุ่มรุ่น กลุ่มเดี่ยว ข้อมูลจากหนังสือ น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน , 2546 ระบุว่ากลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมของตำบลน้ำเกียน คือ กลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยว โดยมีความเป็นมาและลักษณะกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยวก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2534 สืบเนื่องมาจากปัญหาการทะเลาะวิวาทชกต่อยในชุมชนบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความแตกแยก แบ่งเป็นก๊ก เป็นหมู่ การปกครองทำได้ยาก เมื่อชุมชนจัดงานประเพณีในตำบล เช่น จัดงาน 3 คีน ในคีนแรกหรือคีนที่สอง ชาวบ้านก็จะชกต่อยกันจนงานล่ม ไม่สามารถจัดงานต่อไปได้ แม้น้ำเกียนจะมีความเป็นเครือญาติสูง แต่ในบางครั้งการทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นในชุมชนก็เกิดจากการที่คนจากนามสกุลหนึ่งทะเลาะกับอีกนามสกุลหนึ่งและโยงเอาเครือญาติมารวมกัน เกิดเป็นการทะเลาะกันของตระกูลขึ้น ผู้นำชุมชนน้ำเกียนและชาวบ้านจึงได้หาแนวทางร่วมกัน โดยมีความคิดเห็นพร้อมกันว่า นอกจากความเป็นเครือญาติกันของชุมชนน้ำเกียนแล้ว ชาวบ้านทั้งชายและหญิงยังมีความเป็นเพื่อนที่เกิดปี พ.ศ.เดียวกัน เรียนจบโรงเรียนมัธยมเดียวกัน เป็นกลุ่มที่มีความสนิทสนมกันมาแต่ดั้งเดิม สามารถพูดคุยตักเตือนกันได้ง่าย จึงได้เกิดเป็นกลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยวขึ้นเพื่อเป็นตัวเชื่อมประสานและยึดเหนี่ยวจิตใจคนในตำบลอีกวิธีการหนึ่ง (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ดีพรมกุล, 13 กุมภาพันธ์ 2549)

กลุ่มรุ่นกลุ่มเดี่ยวจึงหมายถึง บุคคลในตำบลน้ำเกียนทั้งหญิงและชายที่เกิดในปี พ.ศ.เดียวกัน มารวมกลุ่มเป็นรุ่นเดียวกัน มีการบริหารจัดการภายในรุ่น โดยมีประธานรุ่น รองประธาน เลขานุ เหรัญญิก และกรรมการรุ่น เช่น กลุ่ม "รุ่นประสานสัมพันธ์" คือ กลุ่มคนที่เกิดในปี พ.ศ. 2596 เป็นต้น โดยแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกราว 10-20 คน โดยทุกรุ่นจะมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก มีเงินกองทุนและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อสมาชิกในรุ่นมีงานศพ หรืองานบุญอื่นๆ กลุ่มรุ่นก็จะมาช่วยกันเตรียมงาน จัดงาน ตลอดจนเก็บข้าวของเมื่อเสร็จงาน เมื่อมีสมาชิกรุ่นเด็กร้อนเรื่องทุนทรัพย์ ก็มีการให้กู้เงินกองทุนของรุ่นในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และนำผลกำไรมาช่วยเหลือกัน เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยหรือพิการ ตัวอย่างเช่น นายผดุง คำมงคล เป็นสมาชิกรุ่น พ.ศ. 2502 ในปี พ.ศ.

2543 ได้ประสบอุบัติเหตุพิการเป็นอัมพาตเดินไม่ได้ ช่วงนั้นเป็นฤดูเก็บเกี่ยวข้าวโพด กลุ่มรุ่นของ นายผดุงก็ได้ไปช่วยกันเก็บเกี่ยวข้าวโพดจนเสร็จ

ตำบลน้ำเกียนมีกลุ่มรุ่นกลุ่มเดียวจำนวนทั้งสิ้น 36 รุ่น ส่งผลให้การปกครองกันเองภายใน ตำบลได้ผลดี ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันมากขึ้น เพราะแต่ละรุ่น จะมีการปกครองกันเอง สมาชิกรุ่นจะรักและเชื่อฟังประธานรุ่น เมื่อเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทขึ้น ประธานรุ่นจะเป็นผู้ ประสานเพื่อลดความขัดแย้ง สมาชิกในรุ่นจะมีการว่ากล่าวตักเตือนและขอร้องให้สมาชิกรุ่นที่มี พฤติกรรมไม่ดี เช่น เล่นการพนัน เสพยาบ้า ให้เลิกพฤติกรรมดังกล่าว นอกจากนี้แต่ละรุ่นยังมีการ แข่งขันระหว่างรุ่นว่ารุ่นไหนทำกิจกรรมได้ดีกว่ากัน มีเงินรุ่นมากกว่ากัน ถ้ารุ่นไหนมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันดี สมาชิกรุ่นไม่ก่อปัญหาสังคม ก็จะได้รับการกล่าวขานยกย่องจากคนในชุมชนว่าเป็น รุ่นที่ดี

กลุ่มผู้สูงอายุ ก่อตั้งขึ้นโดยพ่อกำนันพรหมมา ตีปานา อดีตกำนันตำบลน้ำเกียน โดยเริ่ม ก่อตั้งเมื่อปี 2534 โดยก่อนหน้าการก่อตั้งกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นนั้น พ่ออ้อยแม่อ้อย (คนเฒ่าคนแก่) ใน ตำบลน้ำเกียนต่างคนต่างอยู่ ไม่เคยรวมกลุ่มกัน แต่ละคนก็ทำหน้าที่เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานไปตาม ประสาคนแก่ อยู่แต่ในบ้าน บางคนก็ถูกทอดทิ้ง เวลาเจ็บป่วยก็ไม่มีใครช่วยเหลือ พ่อพรหมมา จึง ได้ชักชวนผู้สูงอายุมารวมตัวกันก่อตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยเริ่มแรกมีสมาชิกประมาณ 150 คน (ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 285 คน)

กิจกรรมของผู้สูงอายุในปัจจุบันมีทั้งกิจกรรมการช่วยเหลือกันเองในกลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ การช่วยเหลืองานศพ เวลาสมาชิกป่วยใช้ก็มีเงินช่วยเหลือจากเหล่าสมาชิก การไปเยี่ยมไข้ ให้ กำลังใจซึ่งกันและกัน และยังมีส่วนช่วยในเรื่องของการแก้ไขปัญหามุมชน เพราะพ่ออ้อยแม่อ้อย เหล่านี้ เป็นคนเฒ่าคนแก่ที่ลูกหลานให้ความเคารพนับถือ จึงสามารถพูดว่ากล่าวตักเตือนให้สติแก่ เยาวชน และชาวบ้านน้ำเกียนได้ง่าย

กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน เริ่มก่อเมื่อปี พ.ศ.2541 ประธานกลุ่มคือ นายภัท ราวุธ ณะวงศ์ กิจกรรมสำคัญได้แก่ การสืบสานดนตรีและวัฒนธรรมล้านนา ได้แก่ ขับเพลงขอ (เพลงพื้นบ้านของเมื่อน่าน) เล่นดนตรีพื้นบ้าน เช่น สะล้อ ซอ ปีน (พิณ) การฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นเด็กผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะเรียนฟ้อนสาวไหม ฟ้อนล่องน่าน ฟ้อนแจ๊น (แอ่น) การสืบสาน โดยถ่ายทอดจากรุ่นที่สุรุ่นน้องและจะแสดงเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน เช่นงานประเพณี ต่างๆ ต้อนรับคณะศึกษาดูงาน และยังรับงานแสดงนอกตำบลด้วย

กลุ่มทอผ้าพื้นบ้านตำบลน้ำเกี๋ยน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 เพื่ออนุรักษ์ผ้าถุงหรือผ้าซิ่น เครื่องแต่งกายของผู้หญิงเหนือที่มีประวัติมายาวนานกว่าร้อยปีก่อน จึงถึงปัจจุบันความงดงามของผ้าซิ่นที่ทอด้วยมือ ยังแสดงออกถึงงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน สำหรับกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลน้ำเกี๋ยนนั้น ก่อตั้งมากกว่า 10 ปี โดยกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ แม่บ้าน และเยาวชน ได้ร่วมกันเป็นสมาชิกทอผ้าเพื่อทำเป็นอาชีพเสริม จนปัจจุบันกลายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลน้ำเกี๋ยน โดยมีนายภัทรารุช ณะวงค์ เป็นประธานกลุ่มกิจกรรมของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านตำบลน้ำเกี๋ยน ซึ่งนอกจากจะเป็นอาชีพเสริมแล้วยังสามารถช่วยสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษรุ่นก่อนแก่สืบทอดมาสู่คนรุ่นหลัง

นอกจากนี้แล้ว การจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ในน้ำเกี๋ยน สามารถจำแนกออกตามพื้นที่ได้เป็น 2 รูปแบบ คือ กลุ่มในระดับตำบล และกลุ่มในระดับหมู่บ้าน จำนวนรวมทั้งสิ้น 38 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่ดำเนินการในระดับตำบล 19 กลุ่ม และระดับหมู่บ้าน 19 กลุ่ม แยกตามด้านได้ดังนี้

1. ด้านอาชีพ มีจำนวน 21 กลุ่ม เป็นกลุ่มระดับหมู่บ้าน 14 กลุ่ม ระดับตำบล 7 กลุ่ม
2. ด้านวัฒนธรรม มีจำนวน 6 กลุ่ม เป็นกลุ่มระดับตำบลทั้งหมด
3. ด้านสวัสดิการ มีจำนวน 8 กลุ่ม เป็นกลุ่มระดับหมู่บ้าน 1 กลุ่ม ระดับตำบล 7 กลุ่ม
4. ด้านสุขภาพ มีจำนวน 7 กลุ่ม เป็นกลุ่มระดับหมู่บ้าน 5 กลุ่ม ระดับตำบล 2 กลุ่ม
5. ด้านสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 1 กลุ่ม เป็นระดับตำบล 1 กลุ่ม
6. ด้านการปกครอง มีจำนวน 2 กลุ่ม เป็นระดับตำบล 2 กลุ่ม
7. ด้านอื่นๆ คือกลุ่มพัฒนาสตรี 1 กลุ่ม

ความเชื่อมโยงของสมาชิกในกลุ่มที่ดำเนินการในระดับตำบลกับกลุ่มในระดับหมู่บ้านนั้น เป็นในลักษณะที่สมาชิก 1 คน มีหลายสถานะภาพ เช่นในกรณีของคุณกัญญา ดีสุด เป็นสมาชิกของศูนย์สวัสดิการตลาดบ้านน้ำเกี๋ยน ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้จัดการศูนย์สวัสดิการตลาด, สมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน, สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง และยังเป็นสมาชิกกลุ่มรุ่นกลุ่มเสี้ยวรุ่นปี 2535 (สัมภาษณ์กัญญา ดีสุด ผู้ช่วยผู้จัดการศูนย์สวัสดิการตลาดตำบลน้ำเกี๋ยน, 15 เมษายน 2549)

การจัดตั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลน้ำเกี๋ยนทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในแง่ของสมาชิก ระบบการทำงานที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกา หรือระเบียบของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น หากแต่มีความแตกต่างกันที่กลุ่มแบบเป็นทางการนั้น เกิดขึ้นจาก

หน่วยงานภาครัฐ จึงมีเจ้าหน้าที่จากภายนอกเข้ามาเป็นหัวเรือใหญ่ เช่นในกลุ่มเกษตรกรก็จะมีเกษตรกรจังหวัดเข้ามาเป็นตัวหลักในการดำเนินงาน คอยแนะแนวทางการดำเนินงานให้แก่สมาชิก ทำให้การดำเนินงานในบางครั้งเป็นในลักษณะการสั่งการให้ปฏิบัติ ชาวบ้านขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ไม่ได้เกิดความต้องการร่วมมือ อีกทั้งยังขาดความสัมพันธ์ในแง่ความเป็นคนในชุมชนหรือความเป็นเครือญาติ เป็นในลักษณะเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน จึงทำให้การทำงานบางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เช่น เมื่อเกษตรกรจังหวัดมาสาธิตการปลูกต้นยางพาราให้แก่เกษตรกร มีชาวบ้านบางส่วนที่ให้ความสนใจและปลูกต้นยางพารา แต่เมื่อเวลาผ่านไปได้ประมาณหนึ่งปี ชาวบ้านก็เลิกสนใจปลูกเพราะไม่ได้มีเกษตรกรจังหวัดมากระตุ้นเตือน แตกต่างจากการดำเนินงานของกลุ่มแบบไม่เป็นทางการที่กลุ่มแกนนำหรือชาวบ้านด้วยกันเองได้ร่วมพูดคุยกัน เกิดการกระตุ้นเตือน ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน แต่หากเป็นกลุ่มแบบไม่เป็นทางการนั้น สมาชิกในกลุ่มจะเป็นประชาชนตำบลน้ำเกียนที่มีความผูกพันทั้งทางเครือญาติและทางกลุ่มรุ่นกลุ่มเลี้ยวจึงทำให้เกิดความผูกพัน มีการบริหารงานแบบร่วมกัน เชื้ออาหารกัน การทำงานแบบรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงการพึ่งตนเอง อันเป็นหัวใจหลักของชุมชนเข้มแข็ง

7.วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชาวบ้าน

การศึกษาประวัติศาสตร์ของตำบลน้ำเกียน พบว่า ในสมัยอดีต ประชาชนที่อพยพจากตัวเมืองจังหวัดน่านมาประกอบถิ่นฐานในน้ำเกียน ทำอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เช่น เป็นแรงงานตัดไม้ เลื่อยไม้ เป็นต้น ซึ่งทำให้ชาวบ้านอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ อาศัยทรัพยากรจากธรรมชาติตลอดมา จึงมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวตำบลน้ำเกียนนั้นจะอิงตามฤดูกาล นั่นคือ ในเดือนพฤษภาคมจะเป็นฤดูของการเริ่มเพาะปลูกพืชไร่ การหว่านกล้าในนา การลงแขกดำนา

ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคมเป็นช่วงที่พืชไร่ และข้าวกำลังเจริญเติบโต ชาวบ้านจะดูแลให้ปุ๋ยและจะหาปลาจากลำน้ำเกียนเป็นอาชีพเสริม เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต คือในเดือนกันยายนถึงเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะมีการลงแขกเกี่ยวพืชผล

ช่วงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่ว่างจากการดูแลไร่ นา สวน จึงเป็นช่วงเดือนที่สนุกสนานรื่นเริง หยุดพักจากการทำงานทั้งปี มีประเพณีทำบุญ เช่น การทำบุญในวันสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ซึ่งชาวบ้านให้ความสำคัญ ได้แก่

ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า อันหมายถึง ผีบรรพบุรุษที่ให้ความคุ้มครองคนที่นับถือผีเดียวกันให้อยู่เย็นเป็นสุข การนับถือผีปู่ย่าเป็นความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่คนบ้านน้ำเกียนสืบทอดมากันช้านาน ที่ตำบลน้ำเกียนจะมีผีปู่ย่าประมาณ 30-40 ผี คนที่นับถือผีเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นเครือญาติกัน หรืออาจเป็นเครือญาติกันก็ได้ การนับถือผีเดียวกันก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน โดยมีธรรมเนียมอยู่ว่า ผู้ชายที่แต่งงานเข้ามาในตระกูลของผู้หญิง จะต้องเปลี่ยนมานับถือผีทางผู้หญิง การกำหนดให้ผู้ชายจะต้องแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านผู้หญิง เพราะถือว่า ลูกผู้หญิงจะดูแลพ่อแม่ที่แก่เฒ่าได้ดีกว่าลูกผู้ชาย

การนับถือผีปู่ย่าจะสอดคล้องกับจารีตและศีลธรรม เพราะมีความเชื่อว่า หากคนในเครือที่นับถือผีเดียวกันทำสิ่งที่ไม่ดี ผิดต่อจารีต ศีลธรรม หรือกฎหมาย เช่น การผิดประเวณี การเสพยาเสพติด การลักขโมย เป็นต้น ถือว่าเป็นการทำผิดผี จะทำให้คนในตระกูลผีเดียวกันเจ็บป่วย โดยเฉพาะคนที่เป็นต้นผี หรือที่เรียกว่า "ข้าวจ้ำ" ซึ่งเป็นคนที่มีหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผีปู่ย่า โดยทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น เลี้ยงผี บนมผี การสืบทอดข้าวจ้ำ ส่วนใหญ่มักจะสืบทอดมาให้กับผู้หญิงที่อาวุโสที่สุดในตระกูลหรือเป็นคนในตระกูลผีเดียวกันให้ความเคารพเชื่อถือนามากที่สุด

ในช่วงที่เกิดวิกฤติปัญหาสังคม ประเพณีผีปู่ย่าในตำบลน้ำเกียนยังมีให้ปฏิบัติ แต่เนื่องจากในขณะนั้นประชาชนน้ำเกียนส่วนหนึ่งอพยพไปเป็นแรงงานยังต่างจังหวัด บางส่วนติดยาเสพติด ติดการพนัน จึงทำให้ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย้านี้ถูกละเลยไป แต่เมื่อชุมชนเริ่มกระบวนการบวรศ. ขึ้น จึงได้มีการพลิกฟื้นประเพณีการนับถือผีปู่ย้านี้ขึ้น เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่ชาวบ้านในชุมชน โดยได้จัดให้มีประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย้านี้เป็นประจำทุกปี ละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการรวมกลุ่มพบปะสังสรรค์ระหว่างเครือญาติและคนในเครือผีเดียวกัน ซึ่งมักจะทำในช่วงหลังวันสงกรานต์ เนื่องจากเป็นช่วงที่ลูกหลานที่ไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือต่างจังหวัดเดินทางกลับบ้าน

ชาวบ้านน้ำเกียนมีการนับถือผีปู่ย่าเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เช่น หากจะเดินทางไปทำงาน หรือไปเรียนหนังสือต่างจังหวัด จะมีการนำเสื้อผ้าของคนที่ต้องเดินทางจากบ้านไปบูชาที่หิ้งของผีปู่ย่าที่บ้านต้นผี เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ให้คุ้มครอง ให้แคล้วคลาดปลอดภัยและประสบความสำเร็จ หากเกิดเจ็บป่วย ก็จะมีการบนมผีปู่ย่าให้ช่วยคุ้มครองให้หายจากโรคร้าย นอกจากนั้น ในช่วงงานบุญ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ก็จะต้องมีทำพิธีบอกผีปู่ย่าเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่นับถือ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าจึงเป็นประเพณีที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนน้ำเกียนและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ประเพณีสงกรานต์ นอกจากการทำกิจกรรมวันสงกรานต์ เช่น การรดน้ำดำหัวแล้ว ที่ตำบลน้ำเกียนมีประเพณีที่ทำเป็นประจำทุกปี คือ การมอบเงินขวัญถุงของผู้สูงอายุให้แก่เด็กเยาวชนที่สอบเอ็นทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัยได้ในแต่ละปี แม้จะเป็นเงินเพียงเล็กน้อย แต่ประเพณีนี้ได้สร้างความผูกพันและความรักระหว่างผู้สูงอายุกับเด็ก

ประเพณีเกี่ยวกับคนตายหรืองานศพ เป็นอีกหนึ่งประเพณีที่สำคัญน้ำเกียนมีธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมานาน ก็คือ การที่คนในตำบลน้ำเกียนมาช่วยจัดงานให้สำเร็จลุล่วง ถือเป็นหน้าที่และการแสดงน้ำใจกับญาติผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อมีงานศพเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านจะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องไปช่วยกัน แม้ว่าช่วงนั้นจะติดภารกิจ สำคัญเพียงใดก็ตาม เช่น ดำนา เกี่ยวข้าว ปลูกข้าวโพด หรือไปรับจ้าง แต่ละครึ่งเรือนจะต้องให้สมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งมาช่วยงานให้ได้ตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ ส่วนในวันที่จะทำพิธีฌาปนกิจนั้น ชาวบ้านมักจะหยุดงานเพื่อมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นงานศพของใครก็ตาม ในทางตรงกันข้าม หากผู้ใดไม่ไปร่วมงานศพโดยไม่มีเหตุผลที่สมควร ก็จะถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ไม่เข้าร่วมกับสังคม มีจิตใจคับแคบ และเมื่อเสียชีวิตหรือมีงานบุญใดๆ ก็จะไม่ค่อยมีผู้คนมาช่วยงานเท่าใดนัก หรืออาจมาเพียงแค่วางงานเท่านั้น ส่วนภารกิจต่างๆ ในงานศพก็ต้องใช้เงินจ้าง เป็นที่ติฉินนินทาของคนทั่วไป และหากบุคคลใดเคยบาดหมางใจหรือทะเลาะกับผู้ตาย ก็จะมาร่วมงานศพด้วย ถือเป็นกรอโหลกรรมให้แก่กัน ญาติก็จะให้อภัย แต่หากไม่มาร่วมงานก็ถูกมองว่าเป็นคนที่มีจิตใจคับแคบขนาดวาระสุดท้ายของชีวิตผู้ตาย ก็ยังถือโทษโกรธความ

เนื่องจากงานศพที่ตำบลน้ำเกียนนิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน ดังนั้นจึงมีกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องมาร่วมแรงร่วมใจกัน แต่แต่ละคนจะทำกันคนละไม้ละมือตามความถนัด โดยที่เจ้าภาพไม่ต้องไหว้วานหรือขอร้อง เช่น ผู้หญิงจะช่วยกันทำอาหาร หรือจัดเตรียมของใช้ที่จำเป็น ผู้ชายก็จะทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนักๆ เช่น กางเดินที่ จัดโต๊ะเก้าอี้ ทำเฮือนทาน (บ้าน) ให้ผู้ตาย ผู้เฒ่าผู้แก่ ก็จะจัดดอกไม้สำหรับตกแต่งศพให้สวยงาม ทำดอกไม้จันทน์ ส่วนเด็กวัยรุ่นก็จะทำหน้าที่เสิร์ฟน้ำ เสิร์ฟอาหาร แล้วยังมีกลุ่มรุ่นกลุ่มเสี่ยวที่จะต้องเป็นแกนหลักในการจัดงานศพ ถ้าสมาชิกในรุ่นของตนเองเสียชีวิต โดยจะผลัดเปลี่ยนกันมาอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ และช่วยเหลืองานทั้งกลางวันและกลางคืน นับตั้งแต่วันแรกที่ตายจนถึงวันเก็บกระดูก ประเพณีงานศพจึงเป็นประเพณีที่ทำให้คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกัน ช่วยเหลือ ดูแลกัน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีกิจกรรมทางประเพณีร่วมกัน เช่น งานปอย (งานบวช) งานศพบการจุดบั้งไฟที่เชื่อว่าเป็นการส่งให้อายุยืน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา และงาน

ประเพณี 6 เปีง ไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง จากการสัมภาษณ์คุณกิ่งดาว กาบจันะ สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน บ้านน้ำเกีย่น (สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2549) และการเข้าสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในงานบุญประเพณี "งานหกเปีงไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง" ปี 2549 ทำให้ทราบว่าประเพณีนี้เป็นกิจกรรมงานบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีต ในช่วงฤดูเทศกาลเพ็ญเดือนหก (เหนือ) โดยเจ้าผู้ครองนครน่าน พร้อมด้วยข้าราชการ จะพากันไปนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ในวันขึ้นสิบสี่ค่ำเดือนหก ขบวนแห่งของเจ้าเมืองน่าน พร้อมด้วยคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนจากชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดน่านจะมาพร้อมกันที่บริเวณรอบ ๆ เนินภูเพียงแช่แห้ง จะมีพิธีทางศาสนา และกิจกรรมเฉลิมฉลอง เพื่อเป็นพุทธบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร เทศมหาชาติ บรรยายธรรม และมีการจุดบั้งไฟดอก (บั้งไฟ) ซึ่งมีลักษณะเป็นไฟพะเนียงพื้นบ้าน มีความสวยงามในยามราตรี เมื่อถึงวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนหก ขบวนพุทธศาสนิกชนจะทำคร่วดาน (เครื่องไทยธรรม) ในช่วงบ่ายจะมีการถวายเป็นพุทธบูชา โดยการจุดบั้งไฟขึ้น (จุดบั้งไฟ) และมีการแสดงพระธรรมเทศนา มีเทศน์มหาชาติสืบทอดต่อจากวันขึ้นสิบสี่ค่ำ

ในปัจจุบัน ประเพณีหกเปีงไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง จะจัดขึ้นในช่วงระหว่างวันขึ้น 11 ค่ำถึง 15 ค่ำ เดือน 6 ทางเหนือ เดือน 5 ไทลื้อ เดือน 4 ไทยสยาม โดยนับทางจันทรคติ ซึ่งอยู่ในราวปลายเดือนกุมภาพันธ์หรือประมาณเดือนมีนาคมทุกปี โดยมีการจัดพิธีทางศาสนา และงานออกร้านของตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดน่าน โดยเป็นกิจกรรมใหญ่ระดับจังหวัด ที่จังหวัดน่านจะจัดเป็นประจำทุกปี สำหรับในปี 2549 งานประเพณีหกเปีงไหว้สาพระธาตุแช่แห้งตรงกับวันที่ 14 มีนาคม 2549

โดยในส่วนของชุมชนน้ำเกีย่นนั้นได้เข้าร่วมงานประเพณีเป็นประจำ โดยได้เข้าไปออกร้านจัดงาน นำผ้าทอพื้นเมืองของเหล่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านผ้าทอพื้นเมืองสินค้าโอท็อปของทางชุมชนไปจัดจำหน่าย ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้มาเที่ยวงาน ส่วนชาวบ้านคนอื่นก็จะมาช่วยงานร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ เช่น หมู่บ้านหนองเต่า ในเรื่องการดูแลสถานที่ การจัดเตรียมหาวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการประดับ ตกแต่งบริเวณงาน และดูแลรักษาสถานที่ให้สวยงาม ซึ่งชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของชาวบ้านทุกคนที่มาช่วยงาน และเขาเชื่อว่ายังจะได้บุญกุศลอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้นยังเป็นการร่วมกันสละแรงงาน สละเวลาในการดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งยังได้รับคำยกย่อง ตลอดจนการยอมรับจากบุคคลอื่นว่าเป็นชุมชนที่ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมงานบุญประเพณีดังกล่าว

นอกจากกิจกรรมตามประเพณีไทยแล้ว ตำบลน้ำเกียนยังได้จัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายของคณะที่มาจากศึกษาดูงานของชุมชน หรือกิจกรรมรณรงค์ตามสถานการณ์ เช่น กิจกรรมรณรงค์เรื่องไข้เลือดออก ไข้หวัดนก โดยพบว่ากิจกรรมในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ชุมชนได้เริ่ม กระบวนการ บวรศ. ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแล้ว กิจกรรมเหล่านี้จัดทำโดย ผู้นำหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลน้ำเกียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแต่ละฝ่ายจะมาร่วมปรึกษาหารือ จัดแบ่งงานตามความถนัดเฉพาะกิจกรรม ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกันทำงาน ไม่ว่าจะเป็ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น การจัดสถานที่ การประกอบอาหาร การร่วมกิจกรรมวันงาน ตลอดจนการเก็บกวาดสถานที่ ซึ่งชาวบ้านจะช่วยงานกันด้วยความเต็มใจ ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ด้วยการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และปัจจัยต่างๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เงิน ในกิจกรรมนั้นๆ และหากเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงานชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็จะช่วยกันแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

ในแง่ของการสื่อสาร พบว่ากิจกรรมตามประเพณี กิจกรรมการรณรงค์แก้ไขปัญหาชุมชน หรือกิจกรรมการเข้าค่ายของคณะที่มาจากศึกษาดูงานชุมชนนี้ เป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างกันและกัน ทั้งการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิกในชุมชน กลุ่มพันธมิตรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงกลุ่มคนจากภายนอกที่เข้ามาในชุมชน ก่อให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกัน อันมีผลทำให้ชุมชนได้รับข้อมูล ความรู้ใหม่ๆ ที่มีส่วนช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้ากลายเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้

8. การมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิธีการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียน โดยมีแนวทางจากการวิเคราะห์ตามแนวคิดของกรรณิการ์ ชมดี และคนอื่นๆ ที่เห็นว่า วิธีทางที่จะสามารถทำให้ชุมชนและชาวบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและการแก้ไขปัญหาชุมชนเพื่อดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งนั้น มีดังต่อไปนี้

(ก) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาชุมชน แบ่งออกเป็น 3 วิธีการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุมหรืออภิปราย

กฎระเบียบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียนล้วนเกิดจากการที่คนในชุมชนได้ร่วมกันออกกฎระเบียบ เงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความมีเรียบร้อยและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน ซึ่งกฎระเบียบ มาตรการต่างๆ ที่ร่วมกันกำหนดขึ้นนั้นได้ผ่านการร่วมพิจารณา ร่วมเห็นชอบของคนในชุมชน ซึ่งจะพร้อมยึดถือปฏิบัติ เช่น กฎระเบียบในการเข้าร่วมการประชุมของชุมชน มีดังต่อไปนี้

- ก. ในการประชุมครอบครัวหนึ่งสามารถส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุมได้ ครอบครัวละหนึ่งคน
- ข. ต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่มีการจัดประชุม หากไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมได้ ก็ให้ส่งตัวแทนเข้าประชุมได้ ซึ่งเป็นการกระจายสารให้ขยายวงกว้างไปสู่ทุกครัวเรือน เกิดการรับรู้อย่างทั่วถึง

ในการประชุมแต่ละครั้งจะเป็นการร่วมอภิปราย การดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ หรือเป็นเรื่องประชาสัมพันธ์บอกข่าวแก่ชาวบ้าน เช่นในการเข้าร่วมสังเกตแบบมี ส่วนร่วมของผู้วิจัยในงานประชุมระดับหมู่บ้าน ที่หมู่ 2 บ้าน น้ำเกียนเหนือ ผู้วิจัยพบว่า การประชุมนี้จัดขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหน่วยงานราชการ ในเรื่องของโครงการให้กู้ยืมเงินผ่านทางกองทุนหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “กองทุนวันละบาท” ให้ข้อมูลเรื่องการสมัคร สิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการสมัครกองทุนนี้ รวมถึงการร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

- ค. หากครอบครัวใดไม่เข้าร่วมงาน ทางผู้ประสานงานการประชุมจะจดชื่อไว้ ในครั้งแรกจะปรับเป็นเงินสด ประมาณ 50 บาท แต่ถ้าครอบครัวนั้นยังไม่เข้าร่วมประชุมอีก ที่ประชุมจะตัดสิทธิเกื้อหนุนต่างๆ ที่หมู่บ้านมี เช่น หากมีหน่วยงานรัฐหรือเอกชนนำผ้าห่มมาบริจาคให้แก่ชุมชนน้ำเกียน ครอบครัวที่ไม่ได้เข้าร่วมการประชุมจะถูกตัดสิทธิก่อนกลุ่มแรก เป็นเหมือนระเบียบที่ชุมชนวางไว้ สามารถทำให้เกิดความเป็นระเบียบในชุมชนนี้ได้ โดยพบว่าการออกกฎระเบียบนี้ ทำให้แต่ละบ้านจะส่งตัวแทนมาร่วมฟังการประชุม ซึ่งอาจเป็นพ่อบ้าน แม่บ้าน หรือเด็กเยาวชน เพื่อให้ครอบครัวของตนได้รับข่าวสารเท่าทันครอบครัวอื่นๆ และไม่เสียสิทธิเกื้อหนุนต่างๆ ที่ชุมชนมีให้ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้ส่งผลให้ต่อ

ข่าวสารที่แกนนำชุมชนต้องการสื่อสารไปยังชาวบ้านเกิดความทั่วถึง ชาวบ้านที่เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็น ร่วมอภิปราย และหาทางแก้ไข อันแสดงให้ถึงการมีส่วนร่วมในการประชุมและร่วมอภิปรายของคนในชุมชนน้ำเกี๋ยน

ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านและกลุ่มแกนนำจะร่วมกันกำหนดตารางการประชุมประจำเดือนขึ้น โดยมักกำหนดให้วันศุกร์แรกของแต่ละเดือนเป็นวันประชุมหมู่บ้าน ซึ่งจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการเข้าร่วมการประชุมเป็นบางครั้ง ทำให้ทราบว่า ก่อนหน้าที่จะมีการประชุมหมู่บ้านนั้น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน จะทำการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกันก่อน เพื่อหาข้อยุติและข้อตกลงร่วมกันในเรื่องต่างๆที่จะมาแจ้งให้กับชาวบ้านทราบในวันที่มีการประชุมหมู่บ้าน โดยมักจะจัดประชุมกลุ่มย่อยที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน หรือห้องประชุมของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๋ยน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นแนวทางเดียวกัน และเพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มแกนนำมีความคิดเห็นที่ต่างกัน อันจะนำไปสู่การโต้แย้งหรือมีการถกเถียงกันเอง ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือ และเกิดความลังเลที่จะตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และที่สำคัญที่สุดคือ เพื่อให้การดำเนินงานของแกนนำชุมชนมีความชัดเจน โปร่งใส เป็นที่น่าเชื่อถือ สร้างศรัทธาและไว้วางใจแก่กลุ่มชาวบ้าน ตลอดจนมีความเต็มใจการเข้าร่วมดำเนินงานในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน อันจะนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การประชุมหมู่บ้านจะใช้เวลาช่วงกลางคืน ตั้งแต่เวลา 19.00-21.00 น. เป็นช่วงประชุม เนื่องจากช่วงกลางวันแต่ละคนต่างติดภารกิจและชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำไร่ ทำนา จึงมีความเห็นตรงกันที่จะให้จัดการประชุมในช่วงเวลากลางคืนแทน ในการประชุมทุกครั้งจะต้องมีผู้ใหญ่บ้าน คณะองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลน้ำเกี๋ยน กำนัน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล เข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง หากใครไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ก็จะส่งตัวแทนของตนเข้าร่วมประชุมแทน ตัวแทนละ 1 คนต่อ 1 ครัวเรือน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้งประมาณ 100-150 คน

ผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่เป็นประธานการประชุม คอยชี้แจงให้สมาชิกทราบถึงวาระการประชุม ซึ่งวาระต่างๆ นั้น ชาวบ้านหรือตัวแทนกลุ่มจะเป็นผู้นำเสนอหัวข้อวาระก่อนการประชุม เมื่อประธานแจ้งวาระการประชุม ผู้ที่แจ้งวาระก็จะออกมาบอกกล่าวถึงแผนงาน ความก้าวหน้า หรือกิจกรรมตามวาระที่ได้นำเสนอ

โดยมีประธานเยาวชนตำบลน้ำเกี๋ยน นางสาววรุณี มหายศนันท์ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการที่ประชุมคอยจดบันทึกการประชุมและตรวจเช็คจำนวนสมาชิกที่มาร่วมการประชุมทุกครั้ง ทั้งนี้หากที่ประชุมเกิดปัญหาในการดำเนินงานด้านต่างๆ ทุกคนก็จะช่วยกันหาทางแก้ไข โดยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมปรึกษาหารือและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีกลุ่มแกนนำชุมชนทำหน้าที่เป็นเหมือนคณะที่ปรึกษาอีกระดับหนึ่ง วาระและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการประชุมแต่ละครั้งจะถูกบันทึกเข้าเป็นแผนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นของชุมชน และเมื่อถึงการประชุมใหญ่ประจำปี ก็จะนำข้อมูลการประชุมที่ได้นี้มาร่วมปรึกษาหารือกันอีกครั้งเพื่อหาข้อสรุป หรือแจ้งข่าวสารการดำเนินงานให้แก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมการประชุมประจำปีได้รับทราบ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติกิจกรรม

ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้ำเกี๋ยนนั้น ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ทุกคนสามารถปฏิบัติร่วมกันได้

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในงานบุญประเพณี “งานหกเป็งไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง” ปี 2549 ทำให้ทราบว่า ในส่วนของชุมชนน้ำเกี๋ยนนั้นได้เข้าร่วมงานประเพณีทุกปี โดยได้เข้าไปออกร้าน จัดงาน นำผ้าทอพื้นเมืองของเหล่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านผ้าทอพื้นเมืองสินค้าโอท็อปของทางชุมชนไปจัดจำหน่าย ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้มาเที่ยวงาน ส่วนชาวบ้านคนอื่นก็จะมาช่วยงานร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ เช่น หมู่บ้านหนองเต่า ในเรื่องการดูแลสถานที่ การจัดเตรียมหาวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการประดับ ตกแต่งบริเวณงาน และดูแลรักษาสถานที่ให้สวยงาม ซึ่งชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของชาวบ้านทุกคนที่มาช่วยงาน และเขาเชื่อว่ายังจะได้บุญกุศลอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้นยังเป็นการร่วมกันสละแรงงาน สละเวลาในการดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งยังได้รับคำยกย่อง ตลอดจนการยอมรับจากบุคคลอื่นว่าเป็นชุมชนที่ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น และก่อให้เกิดตัวอย่างของการมีส่วนร่วมว่า เมื่อคนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันแล้ว งานหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกันก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และเมื่อนำเอาผลสำเร็จนี้ไปใช้กับการแก้ไขปัญหาชุมชนก็สามารถใช้อ้างอิงผลร่วมกันได้ว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมใดๆ ก็ตามจะสามารถทำให้งานหรือกิจกรรมนั้นสำเร็จลงได้

สำหรับงานบุญตามบ้าน ตลอดงานที่แสดงถึงความมีน้ำใจของชาวบ้านน้ำเกียน เช่น งานศพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิม ผู้วิจัยได้สังเกตแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่า งานศพจะเป็นงานประเพณีที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมาก แทบทุกบ้านจะมาร่วมงานศพ เพื่อไว้อาลัยให้แก่ผู้ตาย เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ กลุ่มแม่บ้าน ผู้หญิง จะช่วยงานทางด้านอาหาร การจัดตกแต่งโลงศพและบริเวณงาน ผู้ชายจะช่วยจัดโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับเด็กก็จะช่วยเสิร์ฟน้ำ อาหารให้แก่แขกที่มาร่วมงาน ผู้สูงอายุจะช่วยกันประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ในงานศพ นับเป็นอีกงานหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของชาวบ้านน้ำเกียน

นอกจากนี้ในงานกิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ชุมชนได้เริ่มกระบวนการแก้ไขปัญหามาแล้ว บวรศ. เช่น การแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ชุมชนดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระยะเวลายาวนานแล้วนั้น ชุมชนยังคงให้ความสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรมการรณรงค์อย่างสม่ำเสมอ ด้วยมองเห็นว่า การปล่อยปละ ละเลยจะทำให้ปัญหากลับมาได้อีกเห็นได้จากกรณีที่แกนนำชุมชน และคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียนยังคงสอดส่องดูแลประชาชนอยู่เสมอ เช่น การออกสู่มตรวจปัสสาวะของชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน โดยได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านน้ำเกียนด้วยดี

3. การมีส่วนร่วมออกเงินบริจาค ออกวัสดุอุปกรณ์ และร่วมเสียสละเวลา

การมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียนนั้นนอกจากจะมีส่วนร่วมในการประชุม หรือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชาวบ้านยังได้มีส่วนร่วมในการออกเงินบริจาค ออกวัสดุอุปกรณ์ และร่วมเสียสละเวลา เช่น ในงานศพ นอกจากที่ชาวบ้านจะเสียสละกำลังกายและเสียสละเวลามาร่วมงาน โดยชาวบ้านจะช่วยกันตามความถนัด ชาวบ้านยังร่วมกันบริจาคเงินทำบุญให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต แม้จะเป็นเงินเพียงเล็กน้อยแต่ก็แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจและชาวบ้านมีความเชื่อว่า การบริจาคเงินให้กับผู้ตาย ผลบุญที่กระทำจะส่งกลับมายังผู้บริจาค หากชาวบ้านที่บริจาคเสียชีวิตก็จะมีเงินอุดหนุนจากครอบครัวที่ชาวบ้านคนนั้นเคยให้บริจาคมาก่อน นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์ในงานบุญประเพณีหรือในงานศพ เช่น หากในงานขาดเหลืออุปกรณ์บางอย่าง เช่น จาน ชาม กลุ่มแม่บ้านก็จะหยิบยืมจานชามจากวัดหรือจากบ้านของสมาชิกในชุมชน มาใช้ก่อนได้

ประมาณร้อยละ 40 ผู้ใหญ่ ร้อยละ 50 และเยาวชน ร้อยละ 10 ซึ่งชาวบ้านที่มาร่วมงานได้มีส่วนช่วยในการออกความคิดเห็น และวางแผนขั้นตอนกิจกรรมและการชักจูงทำความเข้าใจ ทำให้ทีมงานสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

3. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในชุมชนเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำเช่นนั้น สมาชิกต้องมีส่วนได้ส่วนเสียในวัตถุประสงค์ของชุมชน มีผลประโยชน์ในกิจกรรมบางอย่าง มีความปรารถนาจะสมทบอะไรบางอย่างให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ครุฑต่อชุมชน เชื่อใจผู้นำ และมีความรู้สึกเชื่อมั่นต่อความสำเร็จและความก้าวหน้าในอนาคตของชุมชน ถ้าวัตถุประสงค์ของชุมชนดี การเชื่อมโยงภายในอย่างเหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งแกร่งของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของชุมชนนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ นับเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ซึ่งอาจจะเป็นการรับผลโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ โดยจะพิจารณาจากกิจกรรมที่เป็นผลกระทบของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องในกิจกรรมการพัฒนา เช่น กิจกรรมการรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติด

เนื่องด้วยชุมชนน้ำเกียนเคยประสบปัญหาด้านยาเสพติดอย่างรุนแรง ประชาชนน้ำเกียนบางส่วนเป็นทั้งผู้เสพและค้ายา แต่เมื่อมีกระบวนการ บวรศ. ขึ้น ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกัน ชุมชนได้ออกกฎ ระเบียบ และมาตรการต่างๆ ขึ้นมาใช้ในสังคม มีการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาจนกลายเป็นกฎ ระเบียบที่ทุกคนในสังคมยอมรับ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง พัฒนาได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชน จนกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด มีคณะผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน นับเป็นผลสำเร็จที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลโครงการ

ชุมชนน้ำเกียนมีเวทีประชุมระดับตำบล หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เวทีประชุมใหญ่ เป็นเวทีการสื่อสารที่ชุมชนใช้ประเมินและสรุปผลโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในรอบปี กลุ่มหรือ

ตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ ของชุมชนจะนำเสนอผลการดำเนินงาน ข้อดี ข้อเสีย และอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมกับเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น หรือหาหนทางแก้ไขปัญหาให้ พร้อมทบทวนสถานการณ์ ความรู้ สรุปรบทเรียนการทำงาน และกำหนดจังหวัดก้าวต่อไปในกระบวนการทำงานของชุมชนซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลโครงการของชุมชนน้ำเกี๊ยน

“เวทีประชุมใหญ่ เป็นเวทีการนำเสนอ แผนงาน ผลงาน ทำอะไรบ้าง อะไรทำแล้วดี อะไรต้องแก้ไขปรับปรุง รวมถึงรายรับจ่ายที่เกิดขึ้น เงินกองทุนต่างๆ ก็นำมาชี้แจงทั้งหมด” (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ตีพรมงคล 13 กุมภาพันธ์ 2549)

ผลลัพธ์ของวิธีการและรูปแบบการมีส่วนร่วมดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีส่วนสำคัญที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยได้ตั้งเอาไว้ว่ามีรูปแบบการมีส่วนร่วมใดบ้างที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกี๊ยนจนพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่าง

9. รูปแบบการสื่อสารของชุมชน

สำหรับรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกี๊ยนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการสื่อสารตามองค์ประกอบของการสื่อสาร (S-M-C-R) ดังนี้

แหล่งที่มาของการสื่อสาร

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า แหล่งที่มาของการสื่อสารในชุมชนน้ำเกี๊ยนแบ่งได้เป็น 2 แหล่งที่มา คือ แหล่งที่มาภายในชุมชน และแหล่งที่มาจากภายนอกชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

แหล่งที่มาของการสื่อสารจากภายในชุมชน ประกอบด้วย การพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างแกนนำชุมชนและชาวบ้าน โดยแกนนำชุมชนจะนำข่าวสารที่ได้จากการปรึกษาหารือกันก่อนนำมาถ่ายทอดให้แก่กลุ่มชาวบ้านได้รับรู้ และในขณะเดียวกันชาวบ้านเองก็สามารถนำข่าวหรือข้อมูลใหม่ๆ มาถ่ายทอดให้แก่กลุ่มแกนนำชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารแก่กันและกัน

ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์ในการประชุมระดับหมู่บ้านระหว่างกลุ่มแกนนำและชาวบ้าน โดยมีวาระการประชุมในเรื่อง การรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก คุณสฤณี สุฤทธิ์ ตัวแทนของกลุ่มแกนนำ นำเสนอวาระและให้ข้อมูลด้านการป้องกันโรคไข้เลือดออกแก่กลุ่มชาวบ้าน เช่น การสังเกตลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขัง การสังเกตอาการเบื้องต้นของผู้เป็นไข้เลือดออก ฯลฯ รวมถึงข้อมูลข่าวสารความคืบหน้าของกิจกรรมการรณรงค์ที่เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำเกียนได้จัดขึ้น โดยมีคุณประทีป อະทะวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียน ชี้แจงกิจกรรมที่จะจัดขึ้นและขอความคิดเห็นเพิ่มเติมจากชาวบ้านที่เข้าร่วมการประชุม เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกลุ่มแกนนำกับชาวบ้าน

โดยผลสรุปในวันนั้น ชาวบ้านได้เสนอมีความคิดเห็นที่จะประชาสัมพันธ์กิจกรรมการรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออกไปยังตัวจังหวัดน่านให้ภายนอกได้รับทราบว่า น้ำเกียนประสบความสำเร็จในการรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออกในชุมชน โดยนับตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา ตำบลน้ำเกียนไม่เคยมีชาวบ้านคนใดป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกเลย ทั้งที่ก่อนหน้านี้มีผู้ป่วยไข้เลือดออกในน้ำเกียนเฉลี่ยปีละ 3-5 คน อันแสดงให้เห็นถึงผลการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ช่วยกันรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก และเป็นผลลัพธ์ที่ชาวบ้านน้ำเกียนอยากเผยแพร่ให้แก่สังคมภายนอกได้รับรู้

จากตัวอย่างการประชุมนี้ แสดงให้เห็นว่า น้ำเกียนมีการสื่อสารภายในชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะสองทาง (Two-way Communication) ที่เอื้ออำนวยให้แต่ละฝ่ายสามารถโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นกันได้ตลอดเวลา ทำให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจและแสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้

แหล่งที่มาของการสื่อสารจากภายนอกชุมชน เป็นลักษณะของการที่ชุมชนน้ำเกียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มแกนนำได้ทราบรับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ / เอกชน หรือหน่วยงาน เช่น เกษตรจังหวัด, มุลินธิ์กเมืองน่าน เป็นต้น โดยข้อมูลเหล่านี้ มักเป็นข่าวสารในเรื่องของการพัฒนาท้องถิ่น หรือข่าวสารความเคลื่อนไหวของหน่วยงานที่ต้องการประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนได้รับทราบ แกนนำจะนำเอาข้อมูลที่ได้มากลั่นกรองว่ามีความเหมาะสมต่อการเผยแพร่อย่างน้อยแค่ไหน หากข่าวสารที่ได้รับมีเนื้อหาที่ยาก แกนนำก็จะปรับเปลี่ยนเนื้อหาเป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย และอธิบายให้แก่กลุ่มชาวบ้านได้รับรู้ร่วมกัน โดยผ่านทางเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน หรือเวทีการประชุมระดับต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

“ข่าวจากจังหวัดที่เราได้ บางข่าวเราก็ให้ผู้ใหญ่บ้านเอาไปประกาศเสียงตามสายได้เลย แต่บางข่าวถ้ามันยาก แขนงาก็ต้องมาคุยกันก่อนที่จะนำไปประกาศ ถ้าเอาไปทั้งคืนเดียวชาวบ้านฟังไม่รู้เรื่องได้” (สัมภาษณ์สนิท สายรอ คำ นายก อบต. น้ำเกียน, 12 กุมภาพันธ์ 2549)

ขอบเขตการสื่อสาร

การวิจัยครั้งนี้แบ่งขอบเขตการสื่อสารผ่านทางกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลน้ำเกียนอันประกอบไปด้วย 5 หมู่บ้าน ดังนี้หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเกียนใต้ หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านต้นกอก หมู่ที่ 4 บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันติสุข โดยผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ขอบเขตการสื่อสารแบบงานประเพณี เช่น กิจกรรมงานบุญเข้าพรรษา งานหกเป็งไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง งานศพ อันแสดงออกให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตำบลน้ำเกียน โดยผู้วิจัยพบว่า ขอบเขตการสื่อสารในลักษณะนี้จะมีขอบเขตที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือ ขอบเขตการสื่อสารจะมีวงกว้างหรือแคบขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น กิจกรรมงานบุญเข้าพรรษา เป็นกิจกรรมงานประเพณีประจำปีที่น้ำเกียนจัดทำทุกปี โดยมีการดำเนินงานที่นำเอาประเด็นปัญหามาร่วม นั่นคือ กิจกรรมการงดเหล้าเข้าพรรษา ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นการแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังนั้น ขอบเขตการสื่อสารจึงมีวงกว้างครอบคลุมประชาชนตำบลน้ำเกียนทั้งหมด แต่หากเป็นกิจกรรมงานศพ ซึ่งเป็นงานเฉพาะกิจ ขอบเขตการสื่อสารก็จะมีวงแคบ โดยอิงตามระดับความผูกพันของเจ้าของงานกับสมาชิกในชุมชน

ขอบเขตการสื่อสารแบบกิจกรรมการประชุมระดับทั้ง 3 ระดับ ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะขอบเขตของการสื่อสารในเวทีการประชุมมีลักษณะแบบขยายวงกว้างตามระดับเวทีการประชุม กล่าวคือ ในเวทีระดับชาวบ้าน ขอบเขตการสื่อสารจะจำกัดในวงกลุ่มแกนนำและชาวบ้านที่เข้าร่วมการประชุมตามวาระการประชุม ชาวบ้านที่มีเรื่องราวต้องการปรึกษาหารือ ต้องการนำเสนอ ก็ จะเข้าร่วมประชุม แต่ถ้าชาวบ้านที่ไม่มีเรื่องปรึกษา อาจส่งตัวแทนครอบครัวมาเข้าร่วมแทน แต่ในเวทีระดับหมู่บ้าน จะเป็นเวทีที่มีขนาดใหญ่กว่าเวทีชาวบ้าน ดังนั้นจึงมีสมาชิกเข้าร่วมเป็นจำนวนที่มากขึ้น อีกทั้งเนื้อหาการประชุมจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน เช่น เรื่อง ข้อมูลการสมัครกองทุนวันละบาท ซึ่งเป็นเรื่องการฝากสะสมเงินของชาวบ้านโดยมีดอกเบี้ยตอบแทน ชาวบ้านก็จะให้ความสนใจ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับรายได้ของตน จึงพบว่ามี

ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมเกือบทุกหลังคาเรือน และสำหรับเวทีใหญ่ หรือเวทีระดับตำบล เป็นเวทีที่ทุกคนต้องเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับฟังวาระ แนวทางการดำเนินงานประจำปี ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา ชาวบ้านตำบลน้ำเกียนจึงให้ความสนใจเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีกลุ่มพันธมิตรที่เข้าร่วมการประชุมเพื่อสนับสนุนการทำงานของชุมชน ดังนั้นขอบเขตการสื่อสารจึงขยายวงกว้างกว่าเวทีระดับชาวบ้านและเวทีระดับหมู่บ้านที่กล่าวมาข้างต้น

ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมทั้งงานประเพณีและงานประชุมในระดับต่างๆ นี้มีความคล้ายคลึงกัน ที่การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านน้ำเกียนได้มาร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพียงผ่านกระบวนการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่นการพูดคุย การสนทนาระหว่างกลุ่ม ซึ่งต่างจากในอดีตที่กิจกรรมดังกล่าวจะได้รับความสนใจและมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพียงส่วนน้อย เพราะไม่ได้มีการรวมกลุ่มหรือจัดเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นระหว่างกัน เช่น กิจกรรมงานหกเป็งไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง ที่แต่ก่อนจะมีเฉพาะกลุ่มแม่บ้านที่มาร่วมงาน แต่ปัจจุบันชาวบ้านน้ำเกียนจะมาช่วยงานกันอย่างพร้อมเพียง จึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสาร เป็น ตัวช่วยสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียน

เป้าหมายการสื่อสาร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดงานประชุมและกิจกรรมงานประเพณี ผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายของการสื่อสารได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายระดับ เช่น ในระดับเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น โดยพบได้ในการจัดประชุมระดับต่างๆ ของชุมชนที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาร่วมรับฟังข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และยังสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้เต็มที่ ไม่มีการแบ่งแยกว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มใด แกนนำชาวบ้านหรือชาวบ้านต่างก็มีสิทธิ์มีเสียงเท่าเทียมกัน

เป้าหมายการสื่อสารของชุมชนน้ำเกียนที่ผู้วิจัยพบอีกระดับหนึ่งคือ ระดับวางนโยบาย นั่นคือ แกนนำและคนในชุมชนสามารถร่วมกันวางแผนกำหนดนโยบายร่วมในการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างชัดเจน โดยชุมชนได้กำหนดเป้าหมายออกมาเป็นวิสัยทัศน์ที่เข้าใจร่วมกัน นั่นคือ “กินอิ่ม นอนอุ่น ผืนดี” ซึ่งผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ผู้ส่งสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแบ่ง ผู้ส่งสารของชุมชนน้ำเกียนออกเป็น 2 ประเภท โดยดูจากจุดประสงค์หรือเป้าหมายของการส่งสาร พบว่า เป้าหมายในการส่งสารของชุมชนแห่งนี้คือ เพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน และการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง อย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้ส่งสารที่เป็นแกนนำชุมชนทั้งที่เป็นแกนนำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มแกนนำเหล่านี้เป็นผู้รับรู้ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนและข่าวสารที่มาจากแหล่งสารภายนอก เช่น สาธารณสุข เกษตรจังหวัด เป็นต้น และนำข่าวสารที่ได้มานั้นส่งต่อให้แก่สมาชิกในชุมชน ให้ได้รับข่าวสาร ข้อมูล หรือความคืบหน้าของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังจะเห็นได้จาก ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กำนันคำมูล ตีพรมกุล พบว่า

“เวลาหน่วยงานราชการมา เค้ายากให้เราช่วยกิจกรรมเค้า เราก็จะมาพูดคุยกัน ในกลุ่มแกนนำก่อนทุกครั้งก่อนที่จะขยายผลไปยังชาวบ้านว่าตอนนี้ใครเข้ามาในชุมชน จะทำกิจกรรมรณรงค์อะไรใหม่ๆ แล้วชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือ ไม่ใช่ที่เรารับข่าวมาก็ทำเลยไม่ปรึกษาชาวบ้าน เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นชาวบ้านก็จะไม่ค่อยให้ความร่วมมือ มันเหมือนกับว่าเค้าไม่ได้สมัครใจทำ”

2. ผู้ส่งสารคือชุมชนส่งข่าวสารให้แก่สังคมภายนอก โดยผู้วิจัยพบว่า ชุมชนน้ำเกียนเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างที่เปิดชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้แก่สังคมภายนอก ดังนั้นตัวชุมชนเองจึงได้ส่งข่าวสาร การพัฒนา หรือความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และผลสำเร็จจากความร่วมมือของคนในชุมชน ผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดโฮมสเตย์ให้หน่วยงานหรือสังคมภายนอกที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับชุมชนได้ ซึ่งนอกจากสังคมภายนอกจะรู้จักชุมชนน้ำเกียนเพิ่มมากขึ้นแล้ว ในขณะเดียวกัน ชุมชนน้ำเกียนก็ได้ความรู้เพิ่มเติมจากการที่คนภายนอกเข้ามาในชุมชนและนำเอาความรู้หรือแนวคิดใหม่ๆ เข้ามาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

“การเปิดชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน คนภายนอกเค้าก็รู้จักเรามากขึ้น ขณะเดียวกัน เค้ามาก็เอาความรู้ วิทยาการใหม่ๆ มาให้ด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนกัน” (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ตีพรมกุล, 13 กุมภาพันธ์ 2549)

เนื้อหาสาร (Message)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำน้ำเกี๊ยน ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเนื้อหาข่าวสารที่ชุมชนแห่งนี้ ต้องการสื่อสารให้แก่คนในชุมชนและสังคมภายนอก ประกอบด้วยข่าวสาร 2 ประเภท นั่นคือ

1. ข่าวสารด้านการรณรงค์แก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเป็นประเด็นท้องถิ่นที่ทุกคนในชุมชนต้องรับรู้ร่วมกัน โดยน้ำเกี๊ยนยังคงมุ่งประเด็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่นเดิม นั่นคือ ปัญหาด้านยาเสพติด การพนัน ป่าไม้ สัตว์ป่า ซึ่งแกนนำจะเป็นผู้นำและกลั่นกรองข่าวสารที่ได้ เช่น โครงการรณรงค์แก้ไขปัญหายาเสพติด ที่ชุมชนน้ำเกี๊ยนถือเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องแก้ไขร่วมกัน

2. ข่าวสารด้านการพัฒนาท้องถิ่น อันมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องถึงสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชุมชน เช่น ในช่วงปี 2547 เกษตรกรจังหวัดน่านได้นำโครงการ ปลูกผักกางมุ้งปลอดสารพิษ เข้ามาแนะนำให้แก่เกษตรกรบ้านน้ำเกี๊ยน โดยข่าวสารที่นำมาเผยแพร่เป็นการแนะนำให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการปลูกผักในแปลงด้วยวิธีธรรมชาติแทนการฉีดยาฆ่าแมลงที่มีอันตรายต่อผู้บริโภค และตัวเกษตรกรเอง อีกทั้งการปลูกผักกางมุ้งยังช่วยลดปริมาณการซื้อสารเคมี ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ การสาธิตการปลูกผักกางมุ้ง ทำให้เกษตรกรน้ำเกี๊ยนมีความเข้าใจด้านข่าวสารการปลูกผักกางมุ้งปลอดสารพิษของเกษตรกรจังหวัด และนำเอาโครงการนี้ไปปฏิบัติ

ในส่วนของวิธีการนำเสนอเนื้อหา พบว่าชุมชนน้ำเกี๊ยนมีลักษณะของการสนทนา แลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม (group decision-making) ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอันจะพัฒนาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ผู้รับสาร (Receiver)

หากจะพิจารณาในแง่ของผู้รับสารแล้วนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้รับสารที่มีความโดดเด่นที่สุดก็คือ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเอง เพราะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นข่าวสารต่างๆ ที่หน่วยงานหรือองค์กรนำมาเสนอจึงเป็นเรื่องที่มีความกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ อาทิ เรื่องกองทุนวันละบาท ที่หน่วยงานราชการนำมาเผยแพร่ให้กับประชาชนน้ำเกี๊ยนได้รับทราบ

นอกเหนือจากคนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ชาวสารบางอย่าง เช่น ความก้าวหน้าของการแก้ไขปัญหายาเสพติด การจัดเวทีประจำปี เป็นข่าวสารที่น้ำเกียนต้องการส่งสารไปยังผู้รับสาร นั่นคือชุมชนใกล้เคียงหรือคนนอกชุมชนให้ได้รับรู้ถึงสภาพความเป็นไปของชุมชนรวมถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่าง ให้แก่ชุมชนอื่นๆ ได้ศึกษาหาความรู้

ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

หากจะพิจารณาช่องทางการสื่อสารด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านน้ำเกียนตามแนวคิดของ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) ที่ได้แบ่งช่องทางการสื่อสารด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ช่องทางการสื่อสารผ่านกิจกรรมในพื้นที่เชิงกายภาพ และ 2) ช่องทางการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ช่องทางการสื่อสารผ่านกิจกรรมในพื้นที่เชิงกายภาพ

พบว่าช่องทางการสื่อสารในชุมชนน้ำเกียนนั้น มีจุดเด่นในเรื่องของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งการจัดเวทีนี้ทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้ากัน การเปิดโอกาสให้กลุ่มแกนนำ และชาวบ้าน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องได้ซักถามและได้ตอบโต้กันท่วงที รวมถึงการได้สัมผัสอารมณ์ความรู้สึกร่วมของผู้ที่มาร่วมประชุมคนอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ช่องทางดังกล่าวมีข้อจำกัดในแง่ของพื้นที่และโอกาสของแต่ละฝ่ายในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันภายใต้ระยะเวลาที่จำกัด

สำหรับชุมชนน้ำเกียนพบว่าช่องทางการสื่อสารผ่านกิจกรรมในพื้นที่เชิงกายภาพนั้นเน้นหนักไปในด้านของการจัดเวทีพูดคุย โดยเวทีประชุมของน้ำเกียนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. **เวทีระดับชาวบ้าน** ซึ่งเป็นเวทีที่ผู้นำชุมชนและตัวแทนครัวเรือนจากทุกครัวเรือนอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน จะมาประชุม รับฟังปัญหาและร่วมวางแผนในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของตำบล รวมถึงการประชุมเพื่อแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสม โดยจะจัดเป็นประจำประมาณ 3 ครั้งต่อเดือน ซึ่งอาจจัดที่ห้องประชุมของสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน, ห้องประชุมของ อบต. น้ำเกียน วัดโป่งคำ ตามแต่ความสะดวก

ผลจากการจัดทำประชุมเวทีระดับชาวบ้านนี้ จะต่อยอดไปสู่การจัดทำแผนชุมชนที่จะเกิดขึ้นในเวทีระดับต่อไป อันเป็นแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ทำให้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาหลักๆ ในเรื่องของการตัดไม้ทำลายป่า การพนัน และยาเสพติด ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและจากประสบการณ์ในการร่วมมือของคนในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาจะต้องดำเนินการโดยชุมชนเป็นผู้เริ่มคิด เริ่มทำ จึงจะประสบผลสำเร็จ และเกิดความยั่งยืน

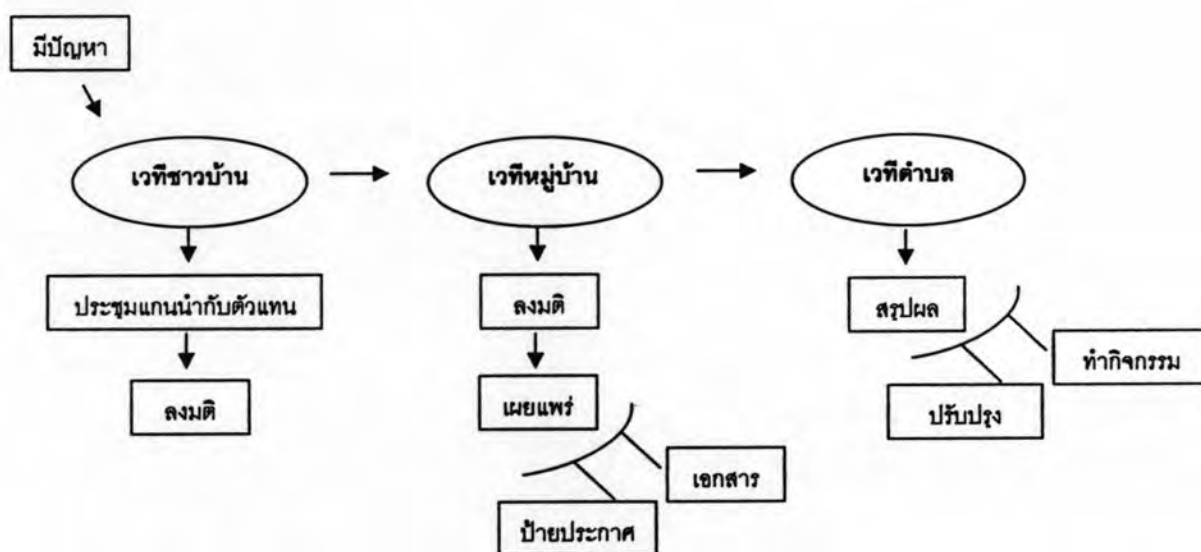
2. เวทีระดับหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เวทีจัดทำแผนชุมชน ซึ่งจะรวมเอาหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้านของตำบลน้ำเกี๋ยนมาร่วมกันจัดทำแผนชุมชน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "แผนร้อยแปด" โดยชาวบ้านจะมาร่วมกันเพื่อนำเสนอความคิดหรือบอกกล่าวถึงเรื่องความจำเป็นหรือความต้องการของคนในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทุกฝ่ายจะมาร่วมกันวิเคราะห์ วิจัย และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน จนเกิดเป็นแผนร้อยแปด ที่ชุมชนจะนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชนต่อไปซึ่งเวทีระดับหมู่บ้านนี้จะจัดเป็นประจำทุกเดือน ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย แต่อาจมีจัดเพิ่มเติมในกรณีเฉพาะกิจ แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะจัดประมาณ 5-6 ครั้งต่อเดือน

3. เวทีระดับตำบล หรือ เวทีการจัดประชุมใหญ่ประจำปีของตำบลน้ำเกี๋ยน ซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปี ละ 1 ครั้งในช่วงวันหยุดสงกรานต์เดือนเมษายน ทั้งนี้เพราะจะเป็นช่วงที่สมาชิกชุมชนน้ำเกี๋ยนทั้งที่อยู่ในชุมชน และบางส่วนที่ออกไปศึกษาหาความรู้ ประกอบอาชีพต่างจังหวัด ได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมเยียนบ้าน มีเวลาว่างที่จะมาร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของคนในชุมชน เช่น กิจกรรมการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การเลี้ยงผีปู่ย่า อันแสดงให้เห็นถึงความเคารพ และความเป็นเครือญาติของคนในชุมชน การทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การเข้าวัดฟังธรรม การขนทรายเข้าวัด เป็นต้นนอกจากกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมแล้ว การจัดเวทีประชุมใหญ่ประจำปีของตำบลและทุกคน ทุกครัวเรือนได้มีโอกาสเข้ามาเสวนาพูดคุยและมีส่วนร่วมทางความคิดร่วมกันตัดสินใจ

โดยมีความถี่ในการจัดประชุมบ่อยครั้ง (ประชุมระดับชาวบ้าน เฉลี่ยเดือนละ 3 ครั้ง, ประชุมระดับหมู่บ้าน เฉลี่ยเดือนละ 5-6 ครั้ง, และประชุมระดับตำบล จัดปีละ 1 ครั้ง) โดยอาจมีการประชุมย่อยอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มต่างๆ เฉลี่ยกลุ่มละ 1 ครั้งต่อเดือน

ความสัมพันธ์ของเวทีทั้งสามระดับนี้ อยู่ที่การมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านน้ำเกียนและกลุ่มแกนนำทุกคนจะได้ร่วมกันนำเสนอความคิดและความต้องการของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนได้อย่างแท้จริง โดยเริ่มจากเวทีระดับชาวบ้าน แล้วพัฒนาไปสู่เวทีระดับหมู่บ้าน เกิดการจัดทำเป็นแผนชุมชน ที่เรียกว่า "แผนร้อยแปด" ในเวทีจัดทำแผนชุมชน จากนั้นจึงได้นำเอาแผนที่จัดทำแล้วไปนำเสนอในเวทีระดับตำบล เพื่อให้คนในชุมชนทุกคนและทุกครัวเรือนได้ร่วมแสดงศักยภาพและกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำแผนชุมชนร่วมกัน

ซึ่งพบว่ากิจกรรมการจัดเวทีชุมชนทั้ง 3 ระดับนี้มีความเชื่อมโยงกันตามลำดับขั้นตอนดังนี้

แผนภาพที่ 8 แสดงความเชื่อมโยงของเวทีชุมชน 3 ระดับ

2. ช่องทางในการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ช่องทางดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเทคโนโลยีและการสื่อสารปัจจุบันทั้งในด้านราคา ความรวดเร็ว ความสะดวก ในการใช้ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ กล้องวีดิทัศน์ หรือระบบดาวเทียม ระบบคอมพิวเตอร์ ส่งผลให้เกิดช่องทางการสื่อสารใหม่ๆในการแสดงเสรีภาพของกลุ่มบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบุคคลที่ด้อยโอกาสในการสื่อสาร จะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร เสนอแนะความคิดเห็น และสามารถตัดสินใจในประเด็นต่างๆได้คล่องตัวมากกว่าเดิม

สำหรับชุมชนน้ำเกียนแห่งนี้ ช่องทางในการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ผู้วิจัยพบ ก็ คือ การจัดหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย และการจัดทำเว็บไซต์ namkain.com

หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) จะได้ยินเพียงเสียงสัญญาณจากผู้จัดรายการวิทยุ โดยที่ผู้จัดรายการจะไม่ทราบปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนว่าเป็นอย่างไร และจะไม่มีการโต้ตอบกันได้ระหว่างสื่อสาร แม้ว่าผู้จัดรายการจะต้องการให้สาธารณะที่รับฟังรายการทำการตอบสนองโดยการโทรศัพท์ กลับไป จะเป็นเพียงการให้ตอบที่จำกัดประเด็น

ในปี พ.ศ.2531 ตำบลน้ำเกียนได้รับงบประมาณจากสภาตำบลในการจัดซื้อเครื่องขยายเสียงและจัดทำหอกระจายข่าวขึ้น โดยได้เริ่มจัดซื้อเครื่องขยายเสียงจำนวน 8 เครื่อง และได้ติดตั้งในบริเวณโรงเรียนบ้านน้ำเกียน จำนวน 1 เครื่อง วัดโป่งคำ จำนวน 1 เครื่อง สภาตำบลน้ำเกียน 1 เครื่อง และบ้านผู้ใหญ่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้านๆ ละ 1 เครื่อง และในปี พ.ศ.2542 เมื่อสภาตำบลยกฐานะเป็น อบต. ก็ได้ย้ายเครื่องกระจายเสียงไปไว้ที่อบต. แทน

ในช่วงแรกของการกระจายข่าวผ่านทางหอกระจายข่าว มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียวที่มีผู้รับผิดชอบประจำที่ละ 1 คน เช่น ที่โรงเรียนบ้านน้ำเกียนมีผู้อำนวยการฯ รับผิดชอบ, วัดโป่งคำมีเจ้าอาวาสรับผิดชอบ, อบต.มีนายกฯ รับผิดชอบ, และหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารหลัก

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2541 เมื่อชุมชนน้ำเกียนได้เริ่มกิจกรรมแก้ไขปัญหามานานผ่านกระบวนการ บรรลุ. ขึ้นมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง การเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าวได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีได้มีการจำกัดว่าผู้ประกาศจะต้องเป็นผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากผู้ใหญ่บ้านหรือผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละที่แล้ว ใครที่มีข้อมูลและต้องการประกาศก็สามารถใช้หอกระจายข่าวได้ ดังนั้นจึงมีผู้ประกาศหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่คือผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน และจากการสำรวจชุมชนและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายของผู้วิจัย พบว่า การที่บทบาทหน้าที่หลักของการประกาศเสียงเป็นของกลุ่มผู้นำ อาจเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน มีทักษะความสามารถให้การพูด จึงสามารถประกาศข่าวสารได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าวไปยังลูกบ้าน, ชาวบ้าน (ผู้รับสาร) มีเป็นประจำทุกวันในช่วงเช้า (06.00 น.) และช่วงหัวค่ำ (18.30 น.) โดยข่าวสารที่ผ่านเสียงตามสายนี้มี

หลายประเภท เช่นการถ่ายทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง การประกาศข่าวความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละวัน การเปิดเทปหรืออ่านข่าวจากหน่วยราชการต่างๆ และประกาศข่าวของคนในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ งานแต่ง และการเรียกประชุม

เช่น ในกรณีที่มีข่าวความเคลื่อนไหวในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านจะทำการประกาศให้ชาวบ้านรับทราบว่า หมู่บ้านมีโครงการหรือมีข่าวสารอะไรเกิดขึ้นบ้างในแต่ละวัน โดยหน่วยงานราชการ เอกชน ที่ต้องการจะประชาสัมพันธ์ข่าวสารจะนำเทปข้อมูลหรือเอกสารเรื่องที่ต้องการเผยแพร่มา มอบให้แก่ อบต. เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของอบต. จะทำหน้าที่แจกเอกสารไปยังผู้รับผิดชอบ หอกระจายข่าวทุกแห่ง จากนั้น ผู้ส่งสาร เช่นผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายให้ชาวบ้านทราบ เช่น รายละเอียดโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค หรือโครงการกองทุนวันละบาท

หากมีกิจกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมทางศาสนา เช่น งานประเพณี สงกรานต์, งานวันเข้าพรรษา หรือกิจกรรมทั่วไป เช่น งานต้อนรับคณะกรรมการคัดเลือก อสม. ดีเด่นระดับชาติ สาขาป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด หรือการเข้ามาศึกษาดูงานของคน ภายนอกชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประจำแต่ละหมู่บ้านก็จะมี การประกาศให้ชาวบ้านได้รับทราบและมาร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น กรณีของกำนันคำมูล ดีพรมกุล ที่ได้รับรางวัล "อสม.ดีเด่นระดับชาติ สาขาป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประจำปี 2549" ผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศผ่านทางหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายให้ชาวบ้านได้รับทราบ ทั้งนี้ข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้ยินจากหอกระจายข่าวอาจนับได้ว่าเป็นช่องทางการสื่อสารสำคัญในอันดับต้น ๆ ที่สามารถรับฟังเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในเรื่องของกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชุมชน เพราะจะได้ยินการประกาศทั่วถึงทั้งชุมชน ทำให้ได้รับทราบข่าวสารพร้อม ๆ กันทุกคนอีกด้วย

เว็บไซต์ namkain.com เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการสื่อสารของชุมชนน้ำเกี๊ยนต่อสังคม ภายนอกและคนในชุมชนเดียวกัน ผู้วิจัยพบว่า ตำบลน้ำเกี๊ยนได้เริ่มจัดทำเว็บไซต์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยได้จัดเครื่องคอมพิวเตอร์ศูนย์กลางไว้ที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๊ยน จำนวน 1 เครื่อง และมี คุณศิรินันท์ สารมณฐี เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๊ยนเป็นผู้รับผิดชอบด้านเนื้อหา และพัฒนาข้อมูลเว็บไซต์ (Webmaster) ใหม่ ๆ ให้ทันสมัยทุกๆ เดือน พร้อมเปิดให้ประชาชนตำบลน้ำเกี๊ยนที่สนใจสามารถไปใช้อินเตอร์เน็ตทั้งที่สถานีอนามัย และที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) น้ำเกี๊ยนที่มีรองรับอีกจำนวน 5 เครื่อง โดยเนื้อหาภายในเว็บไซต์จะบอกกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน การแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน และมีช่องทางการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างชุมชนน้ำเกี๊ยนกับผู้ที่เกี่ยวข้องอยากทราบข้อมูลของน้ำเกี๊ยน หรือประชาชนน้ำเกี๊ยนเองผ่าน

ทางกระดานสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยคุณศิริพันธ์ และกลุ่มแกนนำเข้ามาตอบข้อสงสัย ในประเด็นปัญหาที่ถูกซักถาม จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าในหน้ากระดานสนทนาได้รับความสนใจจากเยาวชนและประชาชนตำบลน้ำเกียน มีเยาวชนและชาวบ้านบางส่วนที่ต้องการแจ้งเบาะแสด้านยาเสพติดให้แก่กลุ่มแกนนำทราบก็สามารถแจ้งผ่านทางกระดานสนทนานี้ได้เลย จากนั้นกลุ่มแกนนำก็จะนำเบาะแสดที่ได้ไปปฏิบัติ เมื่อบรรลุผลสำเร็จก็มีการโต้ตอบผ่านทางหน้ากระดานสนทนา ผู้วิจัยสังเกตพบอีกว่า ในช่วงก่อนที่น้ำเกียนจะมีงานเทศกาล งานประเพณี หรือช่วงที่มีกลุ่มภายนอกชุมชนเข้ามาศึกษาดูงาน เว็บไซต์นี้จะมีผู้สนใจเข้ามาซักถาม เสนอแนวคิด หรือให้คำติชมผ่านทางเว็บไซต์มากกว่าปกติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ช่องทางการสื่อสารนี้เป็นช่องทางเปิดโอกาสให้ผู้รับสารที่เป็นคนในชุมชนและภายนอกชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างกัน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เสนอแนะความคิดเห็น ในประเด็นต่างๆได้ง่าย และยังเป็นช่องทางการใช้สื่อสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์ เป็นหนึ่งทางในการตรวจสอบสภาพความต้องการของชุมชน

“เว็บไซต์ช่วยให้งานเร็วขึ้น คนภายนอกอยากได้ข้อมูลเค้าก็มาหาเอาได้เลย มีอะไรก็ซักถามกันผ่านหน้ากระดาน บางทีมันก็ช่วยให้งานด้านยาเสพติดเราง่ายขึ้น อย่างเยาวชนไปพบเห็นว่ามีคนเสพยาที่หลังหอประชุมโรงเรียนนะ เค้าก็แจ้งผ่านมาทางหน้ากระดานบอกผู้นำว่าให้ไปดู ไปจับนะ มันก็เป็นอีกทางที่ทำให้ชาวบ้านสามารถแจ้งข่าวให้แก่แกนนำทราบได้” (คุณศิริพันธ์ สารมณัฐ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน, 13 กุมภาพันธ์ 2549)

จากรายละเอียดรูปแบบการสื่อสาร (S-M-C-R) ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสรุปผลการวิจัยในบทต่อไป

10. บทบาทการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียน

บทบาทการสื่อสารในชุมชนบ้านน้ำเกียน สามารถแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ได้ โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดของอ้อมทิพย์ เมฆรักษาวนิช แคมป์ และคณะ (2547) จากงานวิจัยเรื่อง “บทบาทการสื่อสารในการเสริมพลังความเข้มแข็งของผู้หญิงในการปกครองท้องถิ่น” ได้ผลสรุปว่า บทบาทการสื่อสารที่พบในการช่วยเสริมพลังความเข้มแข็งให้แก่อบต.หญิงใน 5 หมู่บ้านมีทั้งหมด 13 บทบาท โดยอ้อมทิพย์ได้แบ่งปริมาณของบทบาทการสื่อสารที่พบในงานวิจัยออกเป็น 3 ระดับ คือ ปริมาณที่มาก /ปานกลาง/น้อย ดังนี้

บทบาทที่พบมาก	14. เป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสาร (การสื่อสารขาออก) 15. เป็นช่องทางรับรู้ข่าวสาร (การสื่อสารขาเข้า)
บทบาทที่พบบานกลาง	16. ช่วยกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร 17. เป็นตัวเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน 18. ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ 19. เป็นกลไกเร่งการพบปะแสดงความคิดเห็น
บทบาทที่พบน้อย	20. เป็นเครื่องมือสร้างความโปร่งใส 21. เป็นเวทีสื่อสารทางความคิด 22. สร้างการมีส่วนร่วม 23. แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 24. เป็นปากเป็นเสียงให้แก่กลุ่มและผู้ด้อยโอกาส 25. รายงานความคิดเห็น/ ความต้องการของประชาชน 26. บริหารความขัดแย้ง

แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งประเด็นการศึกษาทางด้านปริมาณ แต่มุ่งศึกษาว่า ในชุมชนน้ำเกี๋ยนมีการใช้บทบาทการสื่อสารใดบ้างผ่านกลุ่มแกนนำอันเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์บทบาทการสื่อสารทั้ง 13 บทบาทที่กล่าวมาข้างต้น และนำมาเปรียบเทียบกับบทบาททางการสื่อสารในชุมชนน้ำเกี๋ยน โดยผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการวิเคราะห์เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถแบ่งแยกบทบาทได้ ดังนี้

1. เป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสาร (การสื่อสารขาออก)

โดยพบว่า ชุมชนน้ำเกี๋ยนใช้การสื่อสารเป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสารทั้งข่าวสารจากชุมชนไปยังประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชุมชนและส่งข่าวสารในชุมชนของตนแก่ชุมชนภายนอก โดยลักษณะการสื่อสารมีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้ส่งสารสามารถเป็นได้ทั้งแกนนำชุมชน คณะกรรมการองค์การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน สมาชิกกลุ่มต่างๆ รวมถึงประชาชนทั่วไป ทุกคนสามารถที่จะถ่ายทอดข่าวสารของตน หรือของกลุ่มไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ตนวางไว้ ในรูปของการพูดคุยตามสถานที่ต่างๆ เช่น งานบุญประเพณี งานศพ งานบวช เป็นต้น โดยเป็นลักษณะของการทักทาย พูดคุย ถามสารทุกข์ นอกจากนั้นแล้วชุมชนยังสามารถถ่ายทอดข่าวสารในการประชุมเวทีระดับต่างๆ เช่น เวทีชาวบ้าน เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้แก่ชาวบ้านทุกคนได้แสดงความคิดเห็น อันจะนำไปสู่การคิดเห็นร่วมกัน เพื่อพัฒนาต่อไปเป็นแผนหรือนโยบายที่คนในชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันดำเนินงานตามแผน

2. เป็นช่องทางรับรู้ข่าวสาร (การสื่อสารขาเข้า)

ในทางกลับกัน ชุมชนน้ำเกียนมิได้ใช้การสื่อสารเป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นช่องทางในการรับรู้ข่าวสารของผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากการที่น้ำเกียนเปิดชุมชนของตนให้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการพัฒนาชุมชนหรือเรื่องของกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผู้ที่มาศึกษาดูงานนอกจากที่จะได้รับข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับชุมชนแล้ว ในขณะเดียวกันชุมชนเองก็ยังได้รับความรู้ ประสบการณ์หรือแนวคิดใหม่ๆ จากผู้ที่ย้ายมาเยี่ยมเยือน

การที่เขามาศึกษาดูงานนั้นเราก็ได้รับประโยชน์ เพราะเขาก็เอาเรื่องราวบางอย่างที่เขาทำได้ดีมาพูด มาบอกเล่าให้เราฟัง เราก็เอามาปรับ ประยุกต์ใช้กับหมู่บ้าน เช่น โรงน้ำดื่มที่ตั้งอยู่ในวัดนี้ เราไม่ได้หวังในเรื่องเศรษฐกิจการค้าขายเอากำไร แต่เพราะเราได้ตรวจหาสารพิษตกค้างในเลือดของชาวบ้าน ตรวจ 10 คนมีถึง 7-8 คน เพราะที่นี้เราใช้น้ำบาดาล สุดท้ายเพื่อสุขภาพเรา ก็เกิดเป็นโรงน้ำดื่มของชุมชน ซึ่งจริงๆ เราได้แนวคิดจากการที่หลายชุมชนที่เค้าทำมาก่อนว่าทำอย่างไร (สัมภาษณ์ พระใบฎีกากัญเกียรติ 19 มีนาคม 2549)

นอกจากนี้แล้ว น้ำเกียนยังเปิดรับข่าวสารจากแหล่งข่าวสารต่างๆ อาทิ หน่วยงานราชการ เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด โดยผ่านทางพัฒนากร หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาให้ข้อมูลความรู้ วิทยากรใหม่ๆ ต่อตำบล เช่น ความรู้ทางด้านการปลูกพืชกางมุ้ง ที่เกษตรอำเภอนำมาแนะนำให้แก่ชาวบ้าน โดยชาวบ้านให้ความสนใจและทดลองปลูกพืชตามคำแนะนำ

บทบาทการสื่อสารทั้งสองข้อที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นบทบาทที่พบมากที่สุดในการสื่อสารของชุมชนน้ำเกียน ทั้งนี้เพราะบทบาทการสื่อสารในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและการรับรู้ข่าวสารนั้นเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ง่ายในระดับบุคคล

3. ช่วยกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร

ด้านการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้มาจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชนน้ำเกียนมีวิธีในการถ่ายทอดข้อมูลว่า ถ้าหากเป็นเรื่องของการบริการประชาชน ชาวประชาสัมพันธ์ ชาวการพัฒนาท้องถิ่น หรือข้อมูลสารประโยชน์ต่างๆ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

ตำบลน้ำเกี๋ยนจะนำข่าวสารที่ได้รับ มอบให้แก่แกนนำ เช่น คุณหมอสฤงษ์ สฤงษ์, คุณชูศิลป์ สารรัตน์ หรือนายก อบต. คุณสนธิ สายรอกำ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเบื้องต้น

โดยแกนนำจะนำข่าวที่ได้มาทำความเข้าใจก่อนภายในกลุ่ม เนื่องจากเห็นว่า การที่จะนำข่าวสารไปเผยแพร่ให้กับชาวบ้านได้รับทราบนั้น บรรดาแกนนำจะต้องเข้าใจเนื้อหาอย่างละเอียด ชัดแจ้ง เสียก่อน เพราะในกรณีที่ชาวบ้านเกิดข้อซักถามขึ้น แกนนำทุกคนจะต้องสามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน ตรงกันหมด อันแสดงให้เห็นถึงความมีศักยภาพและความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้แล้ว การที่ข่าวสารบางข่าวมีเนื้อหายากแก่การเข้าใจ แกนนำก็จะช่วยกันเรียบเรียงข้อมูลใหม่ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือข่าวบางเรื่องยังไม่มี ความชัดเจน หากนำเสนอไปอาจมีข้อผิดพลาดได้ แกนนำก็จะร่วมกันหาข้อมูลเพิ่มเติมก่อนที่จะนำไปเผยแพร่ ข้อมูลที่เรียบเรียงเสร็จแล้วจะส่งให้กับผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นตัวแทนในการกระจายข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายซึ่งจะมีเป็นประจำทุกวัน หรือแกนนำชุมชนอาจเป็นผู้ประกาศข่าวสารนั่นเองในวันที่มีการจัดเวทีประชุมทั้ง 3 ระดับ ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับข่าวสารอย่างถูกต้องและครบถ้วน

หากเราไม่รู้เรื่องที่เราจะนำเสนอให้ชาวบ้าน เราก็จะพูดจะตอบได้ไม่เต็มที่ เราเลยต้องมาประชุมกันก่อน ชักซ้อมความเข้าใจกัน อันไหนที่ยากไปก็แก้ไข ปรับให้เข้าใจง่ายขึ้น เพราะถ้าเอาไปพูดโดยไม่ชัดเจน ชาวบ้านก็ไม่เข้าใจ ไม่เชื่อถือ (สัมภาษณ์พระใบฎีกากัญเกียรติ เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ, 19 มีนาคม 2549)

4. เป็นตัวเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน

ทิศทางการไหลของข่าวสารของชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนนั้น จะมีทิศทางที่หลากหลายทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน เช่นในงานบุญประเพณี หรืองานศพ

โดยทิศทางการสื่อสารของชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนที่ผู้วิจัยพบ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการสื่อสารในแนวนอน หรือแนวราบ นั่นคือ การที่ชุมชนพยายามทำให้ปัญหาของชุมชนทุกปัญหาเป็นปัญหาสาธารณะ ที่ทุกคนต้องรับรู้ร่วมกัน เช่น ปัญหายาเสพติดที่ในอดีตชุมชนเคยมองว่าเป็นเรื่องของใครของมัน แต่เมื่อเกิดผลกระทบลุกล้ำไปยังสภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเอง จึงทำ

ให้ประเด็นปัญหากลายเป็นปัญหาสาธารณะที่เชื่อมโยงเอาทุกฝ่ายมารวมกัน คิดค้น หาหนทางในการแก้ไขปัญหา ทำให้ชุมชนสามารถผ่านพ้นวิกฤติ จนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างเหมือนในปัจจุบัน

5. ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ

การสื่อสารช่วยในกระบวนการตัดสินใจ โดยผู้วิจัยพบว่า ในการทำโครงการต่างๆ ของชุมชน ส่วนหนึ่งได้ข้อมูลความต้องการจากการพูดคุยระหว่างกลุ่มแกนนำกับชาวบ้าน หรือบางครั้งก็ได้มาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

“กลุ่มผู้สูงอายุน้ำเกียน เกิดจากการที่เรามองว่าไม่อยากให้ผู้สูงอายุเค้ารู้สึกว่าตัวเองด้อยค่า จึงมาพูดคุยกันว่าอยากให้มีกลุ่มของเราเอง แล้วก็ไปคุยกับแกนนำก็ทำให้เกิดเป็นกลุ่มนี้ขึ้น” (สัมภาษณ์พ่อพรหมมา ตีปานนา ประธานชมรมผู้สูงอายุ 11 มีนาคม 2549)

ในกรณีงานที่เป็นความริเริ่มใหม่ๆ ที่หน่วยงานภายนอกชุมชนต้องการประชาสัมพันธ์นั้น ก่อนที่กลุ่มแกนนำชาวบ้านจะนำข้อมูลที่ได้ออกมาให้แก่ชาวบ้านได้รับรู้ นั้น แกนนำจะต้องปรึกษาหารือ พิจารณาและตัดสินใจร่วมกันในข้อมูลที่ได้ว่ามีประโยชน์และเหมาะสมต่อชาวบ้านมากน้อยแค่ไหน เช่น เรื่องกองทุนวันละบาท แกนนำจะจัดประชุมกลุ่มก่อน เพื่ออธิบายหลักการและผลประโยชน์ที่ได้รับ เมื่อพบว่ากองทุนนี้มีประโยชน์ต่อชาวบ้าน จึงจะนำไปเผยแพร่ให้ชาวบ้านได้รับรู้ในการประชุม หรือประกาศผ่านหอกระจายข่าว

6. เป็นกลไกเร่งการพบปะแสดงความคิดเห็น

จากการวิจัยพบว่า เมื่อชุมชนเกิดแนวคิดหรือปัญหาใหม่ๆ ขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะขอความร่วมมือและนำแนวคิดที่ได้ไปเสนอต่อกลุ่มชาวบ้านผ่านทางเวทีระดับต่างๆ เช่น

การรณรงค์เลิกเหล้าของชุมชน เกิดจากแนวคิดที่เด็กเยาวชนในตำบลน้ำเกียนได้ทำแบบสำรวจการดื่มเหล้าของชาวบ้านน้ำเกียน และเยาวชนได้นำผลการวิจัยที่ได้มานำเสนอผ่านเวทีประจำปี เมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยพบว่า ชาวบ้านน้ำเกียนใช้เงินในการซื้อเหล้ามารับประทานถึงปีละ 1 ล้านบาท จากจุดนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านตระหนักและเริ่มนำประเด็นการดื่มเหล้ามาพูดคุยในวง

สนทนา จนเกิดเป็นประเด็นสาธารณะที่เร่งให้เกิดการประชุมระดับตำบลขึ้น โดยได้หยิบยกเอาประเด็นการดื่มเหล้ามาพูดคุยกันและเกิดเป็นโครงการงดเหล้าเข้าพรรษาขึ้นในตำบลน้ำเกีฮ้น

7. เป็นเครื่องมือสร้างความโปร่งใส

ในการประชุมระดับต่างๆ ที่คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮ้น กลุ่มแกนนำ และสมาชิกชาวบ้านเข้าร่วม มักจะมีการซักถามและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ชาวบ้านจะไม่นั่งเงียบฟังแกนนำเพียงอย่างเดียว สามารถสอบถามเมื่อมีข้อสงสัย อันแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีสิทธิในการตรวจสอบความโปร่งใส และการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำได้อย่างชัดเจน โดยก้านันคำมูล ได้ยกตัวอย่างว่า ในการประชุมระดับหมู่บ้านครั้งหนึ่ง ก่อนหน้านั้น น้ำเกีฮ้นกำลังสนใจเรื่องการสร้างนิคมอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ เป็นประเด็นงานใหม่ที่กลุ่มแกนนำให้ความสำคัญจึงมุ่งความสนใจไปทางด้านการสร้างนิคมอาชีพ จนมีชาวบ้านคนหนึ่งยกมือขึ้นมาถามแกนนำ ในที่ประชุมว่า “แกนนำมัวแต่สร้างนิคมกันหมดหรือใจ ตอนนี้อย่าเสียดินกลับมาอีกแล้วนะ รู้หรือเปล่า” ทำให้แกนนำทราบที่ชาวบ้านไม่ได้เพิกเฉยหรือรับฟังการทำงานเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงสอดส่องดูแล ตรวจสอบความโปร่งใสและการทำงานของแกนนำซึ่งเป็นตัวแทน เป็นปากเป็นเสียงของชาวบ้านเองว่าทำงานเป็นอย่างไร และยังช่วยเป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนด้วยการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือตรวจสอบ

“มีอยู่ช่วงหนึ่งที่เรามัวแต่ใส่ใจเรื่องการสร้างนิคมอาชีพแก่ชุมชน จนชาวบ้านเค้ายกมือถามในที่ประชุมว่า แกนนำแต่ละคนมัวทำอะไรกันอยู่ ตอนนี้อย่าเสียดินกลับมาอีกแล้วนะ ทำให้เราตระหนักว่า ชาวบ้านเค้าไม่ได้เพิกเฉยนะ เค้ายังติดตามการทำงานของเรายู่ เพราะฉะนั้นเราจะละเลยไม่ได้” (สัมภาษณ์ก้านันคำมูล ดีพรมกุล, 13 กุมภาพันธ์ 49)

8. เป็นเวทีสื่อสารทางความคิด

สำหรับการศึกษาชุมชนน้ำเกีฮ้น ผู้วิจัยพบว่าชุมชนแห่งนี้มีความถี่ในการจัดเวทีประชุมบ่อยครั้ง (ประชุมระดับหมู่บ้าน เฉลี่ยเดือนละ 5-6 ครั้ง, ประชุมระดับชาวบ้านเฉลี่ยเดือนละ 3 ครั้ง และประชุมระดับตำบลจัดปีละ 1 ครั้ง โดยอาจมีการประชุมย่อยอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มต่างๆ เฉลี่ยกลุ่มละ 1 ครั้งต่อเดือน) โดยแบ่งเวทีการประชุมออกเป็นระดับต่างๆ ได้ 3 ระดับ นั่นคือ

เวทีประชุมระดับหมู่บ้าน ซึ่งเวทีเหล่านี้เป็นเวทีที่ชุมชนใช้เป็นช่องทางสื่อสารทางความคิด ภายในชุมชนระหว่างกลุ่มแกนนำและชาวบ้าน และเป็นเวทีสื่อสารทางความคิด บอกเล่าความจริง ประสบการณ์การพัฒนา และวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อาทิ การบอกเล่าถึงวิถีทางในการแก้ไขปัญหาเสพติดผ่านกระบวนการ บวรส. ที่ชุมชนน้ำเกียนประสบความสำเร็จ ให้กับสังคมภายนอกได้รับรู้ และทำให้สังคมภายนอกรู้จักน้ำเกียนมากยิ่งขึ้น

9. สร้างการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาวิจัยชุมชนน้ำเกียนนี้ เห็นได้ว่ากลุ่มแกนนำและชาวบ้านมีการสื่อสารกันเป็นประจำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันตลอดเวลา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนมีส่วนสร้างให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น กิจกรรมงานบุญ ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งทางด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม นั่นคือ การที่ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามาร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง ตั้งแต่การเข้าร่วมพิธีกรรมเทศนาเนื่องในวันสงกรานต์ เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมพิธีรดน้ำดำหัว แสดงความเคารพแก่ผู้อาวุโส ในขณะที่ผู้อาวุโสก็ถือโอกาสสั่งสอน แนะนำเยาวชน และงานประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าของชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในตำบลน้ำเกียน

10. แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

จากการศึกษาวิจัย พบว่า การสื่อสารในชุมชนน้ำเกียนนั้นมีบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน เช่น ในอดีต ชุมชนแห่งนี้เคยประสบปัญหาวิกฤติ อีกทั้งคนในชุมชนต่างคนต่างทำงาน ไม่เคยปรึกษากัน ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน อันนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่เมื่อชุมชนหันหน้าเข้าด้วยกัน ปรึกษาและหาหนทางแก้ไขปัญหาคณะชุมชนสามารถพัฒนาตนเองสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างให้แก่ชุมชนอื่นได้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารได้เข้าไปมีส่วนช่วยลดและขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ได้

ชุมชนน้ำเกียนประกอบด้วย กลุ่มพลังต่างๆ ที่มีอยู่หลากหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มรุ่นกลุ่มเลี้ยว กลุ่ม อสม. กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น แต่กลุ่มที่มีส่วนสำคัญเป็นเหมือนร่มที่ครอบคลุมกลุ่มอื่นๆ อยู่ก็คือ “กลุ่มองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน” (อพช.) นั่นเป็นเพราะ อพช. นี้ มีสมาชิกที่เป็นคนตำบลน้ำเกียนเอง โดยมาจากการลงมติของคนในชุมชนที่

คัดเลือกคนที่มีความสามารถ มีลักษณะความเป็นผู้นำ และมีความรับผิดชอบมาทำหน้าที่เป็นตัวแทน อีกทั้งลักษณะการทำงานของ อพช.ที่เป็นตัวประสานกลุ่มตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม

11. รายงานความคิดเห็น / ความต้องการของประชาชน

บทบาทการสื่อสารทางด้านการรายงานความคิดเห็น หรือความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียนนั้น เห็นได้ชัดเจนในการจัดเวทีการประชุมประจำปี เมื่อกลุ่มต่างๆ ต้องการงบประมาณหรือความช่วยเหลือจากชุมชน กลุ่มก็จะทำโครงการนำเสนอต่อที่ประชุมให้ได้รับทราบทั่วกัน จากนั้นที่ประชุมก็จะใช้มติการออกเสียงเป็นตัวตัดสิน

“เราของงบประมาณไปในการประชุมคราวก่อน เพราะมองว่าสมุนไพร่มันหายาก ต้องไปซื้อพันธุ์มาปลูก ที่ประชุม (หมายถึง เวทีการประชุมระดับตำบลที่จัดขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม 2548-ผู้วิจัย) เค้าก็อนุมัติงบมาให้เป็นรายปีไป เราก็เอามาจัดสรรเอง” (สัมภาษณ์พ่ออนันต์ นุเสน ประธานชมรมสมุนไพร่, 13 กุมภาพันธ์ 49)

12. บริหารความขัดแย้ง

บทบาททางด้านการบริหารความขัดแย้งนี้ พบในการประชุมระดับต่างๆ เช่นการประชุมหมู่บ้าน เมื่อที่ประชุมขอให้สมาชิกลงมติ พบว่าในบางประเด็นมีผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่ที่น้ำเกียนยึดหลักประชาธิปไตย ถือมติดตามเสียงส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงอาจทำให้เกิดความขัดแย้งต่อผู้ที่เป็นเสียงส่วนน้อยได้ แต่น้ำเกียนมีการบริหารความขัดแย้งนี้ให้เบาบางลง ด้วยการให้แกนนำพูดคุยอธิบายถึงหลักของประชาธิปไตยและหากผู้ไม่เห็นด้วยยังมีข้อสงสัย แกนนำก็จะเข้าไปคุยเป็นการส่วนตัว ซึ่งพบว่า การพูดคุยมีลักษณะเป็นกันเอง ประนีประนอมให้ยึดหลักเพื่อส่วนรวม ทำให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยเกิดความเข้าใจและคลายข้อขัดแย้งออกไปได้

จากการศึกษาเรื่องบทบาทการสื่อสารในชุมชนน้ำเกียนทั้ง 13 บทบาท ผู้วิจัยพบว่าชุมชนแห่งนี้มีบทบาทการสื่อสารครบทั้ง 12 บทบาท อันสอดคล้องกับแนวคิดของอ้อมทิพย์ ชาตแต่บทบาทในเรื่องของการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่กลุ่มและผู้ด้อยโอกาสที่ผู้วิจัยไม่พบในแนวคิดนี้ อันที่จริงบทบาทการสื่อสารนี้ไม่ได้มีเพียง 13 บทบาทเท่านั้น ยังมีบทบาทการสื่อสารอื่นๆ ที่สำคัญ อาทิ

บทบาทในการเป็นตัวกลางช่วยจัดการความขัดแย้งทางสังคมให้เป็นไปอย่างสันติวิธี ซึ่งไม่พบในการศึกษาครั้งนี้

11. การดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

การที่ชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งเคยเป็นชุมชนที่ประสบปัญหาเข้าขั้นวิกฤติ สามารถปรับปรุงพัฒนาชุมชนของตนจนรอดพ้นจากปัญหาและกลายเป็นชุมชนตัวอย่างให้แก่ชุมชนอื่นๆ ได้ศึกษาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนนั้นสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างได้นั้น ย่อมประกอบไปด้วยปัจจัยต่างๆ โดยผู้วิจัยพบว่า การที่ชุมชนน้ำเกียนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างได้นั้น ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน

(ก) ปัจจัยภายในชุมชนน้ำเกียน

ปัจจัยภายในชุมชนน้ำเกียน ประกอบด้วย จิตสำนึกร่วม ความภูมิใจ ความรักถิ่นฐานบ้านเกิด , ระบบเครือญาติ , พื้นฐานด้านวัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่น และผู้นำ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งชุมชน เป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีอยู่ดั้งเดิม แต่เพราะการพัฒนาสังคมนับแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมานั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนอย่างมาก เพราะนโยบายของทางการที่กังวลต่อปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศ ปัญหาด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่รู้คุณค่า ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม แต่เมื่อน้ำเกียนได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาช่วยแก้ไขวิกฤติปัญหาที่เกิดขึ้น ผลจากการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนน้ำเกียนกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก โดยมีรายละเอียดของแต่ละปัจจัย ดังนี้

1. จิตสำนึกร่วม และความภูมิใจ ความรักถิ่นฐานบ้านเกิด

โดยผู้วิจัยพบว่า ในอดีตที่น้ำเกียนเคยเป็นชุมชนยาเสพติด เป็นดงนักเลง แต่เมื่อชุมชนร่วมมือกันพัฒนา แก้ไขปัญหาชุมชนได้ ทำให้กลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งมีผลต่อคนในชุมชนที่เกิดความภาคภูมิใจว่าชุมชนของตนสามารถกลายเป็นชุมชนตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ ได้ เข้ามาศึกษาหาความรู้ ความภาคภูมิใจนี้ก่อให้เกิดความผูกพันและความเอื้ออาทรของคนในชุมชน เกิดพันธะทางใจและหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนให้ดำรงรักษาความเป็นชุมชนตัวอย่างหรือความเข้มแข็งของชุมชนให้ได้อย่างยั่งยืน .

“ชุมชนต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนเอง ต้องพึ่งตนเองให้มากและทำงานกันเป็นทีม และการพัฒนาในชุมชนต้องเริ่มที่ “พัฒนาคน” ก่อนพัฒนาด้านอื่น การพัฒนาคนเริ่มต้นด้วยการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนให้คนอีกแผ่นดินถิ่นเกิด พัฒนากระบวนการคิดร่วมกันและกระบวนการทำงานร่วมกัน” (สัมภาษณ์ชูศิลป์ สารวิริยะ ประธานองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน, 29 มกราคม 2549)

2. ระบบเครือข่าย

ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายของชาวบ้านน้ำเกี๋ยนมีส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสานงานต่างๆ ในชุมชนเป็นไปได้ง่าย เพราะเป็นรากฐานของครอบครัวและชุมชน ความเป็นเครือญาติในน้ำเกี๋ยนจะเห็นได้จากการช่วยแรงงานในงานเกษตร และงานทางสังคม เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว งานศพ หรืองานบุญต่างๆ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านทุกคนจะมีส่วนช่วยเหลือกันทั้งในเรื่องของกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

“น้ำเกี๋ยนเราเป็นเครือญาติกัน นามสกุลเหมือนกัน นี่ก็เป็นจุดเด่น เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ใช้ความเป็นนามสกุลเดียวกันอย่าง “ดีปินตา” “ดีปานา” นั่นนี่ เป็นความคิดของบรรพบุรุษที่มองว่า เครือญาติกันจะมีส่วนให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว” (สัมภาษณ์สุฤทธิ สุฤทธิ 10 มีนาคม 2549)

3. พื้นฐานด้านวัฒนธรรม ประเพณี ที่ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่น

ทำให้กระบวนการสร้างความร่วมมือที่ประยุกต์ใช้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นสื่อจึงกระทำได้ง่ายและทำให้ทุกฝ่ายสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ตัวอย่างเช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นหนึ่งกิจกรรมที่รวมเอาวัฒนธรรม ประเพณีหลายอย่างเข้าไว้ด้วยกัน อันได้แก่ งานบุญ ประเพณีตอนเช้าที่ชาวบ้านแทบทุกคนจะมารวมกันที่วัดโป่งคำ แต่ละครอบครัวจะนำอาหารมาถวายแด่พระสงฆ์ มีการรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้หลักผู้ใหญ่ พิธีการแจกเงินขวัญถุงให้แก่เด็กเยาวชนน้ำเกี๋ยนที่สอบเอ็นทรานซ์ติด และยังมีพิธีการเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อให้คนที่มิผีปู่ย่าเดียวกันได้มาพบหน้ากัน เป็นเหมือนวันครอบครัววันหนึ่ง กิจกรรมที่มีในวันสงกรานต์นี้สะท้อนให้เห็นว่าน้ำเกี๋ยนให้ ความสำคัญต่อวัฒนธรรม ประเพณีเอาไว้อย่างเหนียวแน่น อันมีส่วนช่วยในการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งเอาไว้ได้

4. ผู้นำ ต้องเป็นผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำ ถือเป็นสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เนื่องด้วยผู้นำเป็นสื่อกลางทางการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ง่าย ด้วยการพูดคุยอย่างเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้า ทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวและชักจูงใจ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ เพราะเมื่อผู้รับสารเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจก็สามารถที่จะซักถาม หรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้อย่างทันทีในระยะเวลาอันรวดเร็วอีกด้วย

สำหรับชุมชนน้ำเกียนนั้น ผู้นำชุมชนยอมเป็นกลไกสำคัญตัวหนึ่งที่ได้ช่วยให้ชุมชนแห่งนี้พัฒนาขึ้นได้ โดยพบว่า น้ำเกียนมีผู้นำที่หลากหลาย มารวมกันทำงานโดยยึดหลัก "พระเอกแบบ หมู่" คือการฉีกกำลัง 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ,ฝ่ายองค์การบริหารส่วนตำบล คือสมาชิก อบต.ทุกหมู่บ้าน และฝ่ายตัวแทนชาวบ้าน มารวมกันเป็นคณะกรรมการองค์การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน ซึ่งมีแกนนำหลักทั้งหมด รวม 42 คน ชาวบ้านเรียกกันเล่นๆว่า "42 ชุนศึก" ยึดหลักการทำงานแบบเสมอภาคเท่าเทียม ไม่มีใครเป็นพระเอก ทุกคนเป็นพระเอกร่วมกัน ทำงานแบบदानน้ำเข้าหาปัญหา ทุกเรื่องจะผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจร่วมกัน

โดยการทำงานของผู้นำชุมชนน้ำเกียนนั้นเป็นในลักษณะของ การสร้างศรัทธา ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่า ผู้นำต้องทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี เช่นในเรื่องของการแก้ไขวิกฤติปัญหา ผู้นำจะต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า ยาเสพติดหรือการพนัน อีกทั้งผู้นำจะต้องเป็นผู้ริเริ่ม หรือทำก่อนชาวบ้าน เช่นเวลาชุมชนจะมีการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ให้สะอาดเรียบร้อย ผู้นำก็ต้องเข้าไปพัฒนาร่วมกันกับชาวบ้าน มิใช่คอยยื่นชี้นิ้วสั่งให้คนอื่นทำ แต่ตัวเองอยู่ข้างหลัง อย่างนี้ไม่ใช่ผู้นำที่ดี ผู้นำที่ดีต้องสร้างศรัทธาให้ชาวบ้านเชื่อถือ (สัมภาษณ์ กำนันคำมูล ตีพิมพ์กุล 13 กุมภาพันธ์ 2549)

การรวมศรัทธาไว้ด้วยกัน คือเราต้องสร้างศรัทธา ความเชื่อใจให้กับชาวบ้าน ไม่ว่าจะผู้นำ ทุกคนถ้าจะทำอะไรจะต้องไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นหรือให้น้อยที่สุด เช่นเรื่องยาเสพติด ยาบ้า ก่อนที่เราจะจับลูกบ้านมาตรวจ บัสสาวะ เราจะต้องตรวจบัสสาวะของผู้นำชุมชนก่อน แม้แต่อาตมาก็ต้องตรวจ ถือว่าเป็นการทำความสะดวกผู้นำชุมชน เมื่อไม่พบยาเสพติดในผู้นำ

ผู้นำไม่เกี่ยวข้องก็ทำให้เกิดความศรัทธา (สัมภาษณ์ พระใบฎีกากุฎีเกียรติ เจ้า
อาวาสวัดโป่งคำ 19 มีนาคม 2549)

(ข) ปัจจัยภายนอกชุมชนน้ำเกียน

แม้ว่าน้ำเกียนจะมีปัจจัยภายในที่เข้มแข็ง แต่ก็ยังไม่สามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนหากปราศจากปัจจัยภายนอกชุมชนที่ช่วยเกื้อหนุนให้สังคมดำรงอยู่ได้ โดยมีปัจจัยภายนอกชุมชน มีดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้ความร่วมมือและมีการประสานการทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน

น้ำเกียนไม่สามารถดำรงความเข้มแข็งของชุมชนได้เพียงฝ่ายเดียว ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องร่วมกัน เพื่อช่วยกันพัฒนาและรักษาความเป็นชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดน่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือและประสานการทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน โดยหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับน้ำเกียนมากที่สุดคือ มูลนิธิฮักเมืองน่าน ซึ่งก่อให้เกิดพลังปัญญาและพลังการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

“น้ำเกียนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ เราจะเข้มแข็งโดยที่รอบข้างยังไม่เข้มแข็งไม่ได้ เราต้องมีหน่วยงานมาสนับสนุน อย่างมูลนิธิฮักเมืองน่าน ก็จะเป็นตัวยืมเวลา เราจัดกิจกรรมต่างๆ คอยประสาน ขยายการประชาสัมพันธ์ แจ้งให้เครือข่ายอื่นๆ ทราบ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เราสามารถอยู่ได้” (สัมภาษณ์กำนันคำมูล ตีพิมพ์กุล, 13 กุมภาพันธ์ 49)

จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียนดังที่กล่าวข้างต้น แล้วนั้น ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึง องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเกียนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ โดยผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของสัมพันธ์ เศรษฐกิจ ในการวิเคราะห์ อันมีอยู่ 8 ประการ ดังนี้

1. การมีอุดมการณ์ร่วมกัน

อันหมายถึง การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกัน และการยอมรับในอุดมการณ์และทิศทางการพัฒนา ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มหรือองค์กรไว้ โดยผู้วิจัยพบว่า ชุมชนน้ำเกียนมีอุดมการณ์และแนวทางในการพัฒนา แก้ไขปัญหาวิกฤติชุมชนที่ประชาชนทุกคนต่างเข้าใจร่วมกัน นั่นคือ การกำหนดวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานของชุมชนแห่งนี้ โดยวิสัยทัศน์ของชุมชนน้ำเกียนคือ “กินอ้ม นอนอุ่น ผันติ” โดยมีความหมายดังนี้

กินอ้ม	หมายถึง	การที่พี่น้องในชุมชน มีเศรษฐกิจที่พอเพียง พึ่งตนเองได้
นอนอุ่น	หมายถึง	พี่น้องในชุมชนมีสุขภาพดี
ผันติ	หมายถึง	มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน, ไม่มีปัญหา ยาเสพติด ไม่มีหนี้สิน

โดยชุมชนได้แปลงวิสัยทัศน์ กินอ้ม นอนอุ่น ผันติ ออกเป็นยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถเกิดความเข้าใจในแนวทางดำเนินงานร่วมกัน ว่า

วิสัยทัศน์ “กินอ้ม” โดยชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้เป็น 4 ประเด็นย่อย ดังนี้

- ชุมชนจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองให้เป็นเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง อันได้แก่ การส่งเสริมด้านเกษตรแบบผสมผสาน, และการพัฒนาด้านการเกษตรแบบยั่งยืน ,การส่งเสริมอาชีพเสริม ,การลดต้นทุนการผลิต โดยใช้ชีวภาพแทนสารเคมี
- ชุมชนมองหาหนทางในการบริหารจัดการ การหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในชุมชนมิให้เงินรั่วไหลออกไปนอกตำบลด้วยการซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภคจากศูนย์สวัสดิการตลาด และซื้อสินค้าการเกษตรจากธนาคารชุมชน
- การระดมทุนภายในชุมชน เช่น การตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมสะสมทุนทรัพย์ รวมถึงการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ภายในชุมชนเอง ไม่กู้จากแหล่งเงินนอกระบบอันจะนำมาสู่ปัญหาด้านทุนทรัพย์ของชุมชนในอนาคต

- เสริมสร้างศักยภาพกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชน เช่น ชมรมหมอสมนไพร ชมรมแม่บ้านผ้าทอพื้นเมือง ด้วยการให้ความรู้ การส่งสมาชิกไปอบรมหาความรู้เพิ่มเติม ที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มมากยิ่งขึ้น

วิสัยทัศน์ “นอนอุ่น” โดยชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน ออกเป็น 4 ประเด็นย่อย ดังนี้

- สร้างสุขภาพ ด้วยการออกกำลังกาย
- ลดการใช้สารเคมีกำจัดแมลง และปุ๋ยเคมี
- ส่งเสริมการใช้สมุนไพรและพลิกพื้นภูมิปัญญา, และวัฒนธรรมดั้งเดิม
- ชาวบ้านพึ่งตนเอง ช่วยกันดูแลสุขภาพเบื้องต้น

วิสัยทัศน์ “มั่นคง” โดยชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้านป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ออกเป็น 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

- การแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร ทั้งปราบปราม ป้องกัน และบำบัด
- ยุทธศาสตร์การออมทรัพย์ภายในชุมชน (ธนาคารชุมชน)

จากวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของชุมชนน้ำเกียนที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเกิดจากความคิดของคนในชุมชนร่วมกัน จึงเป็นอุดมการณ์ที่ได้รับการยอมรับจากทุกคนในชุมชน ทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการ อันจะเป็นสิ่งสำคัญในการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มของชุมชนน้ำเกียนไว้ได้อย่างยั่งยืน

2. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน

จากวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของชุมชนน้ำเกียน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ชุมชนแห่งนี้มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันในการพัฒนาและแก้ไขปัญหายาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถ

ดำรงรักษาความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน โดยสมาชิกของชุมชนได้มีการจัดทำข้อตกลงในเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกันผ่านทางกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การจัดเวที แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับต่าง ๆ โดยสังเกตได้ว่า การจัดเวทีในแต่ละครั้งล้วนมีเนื้อหาสาระ อันเกี่ยวพันถึงสภาพความเป็นอยู่และการพัฒนาชุมชนให้ผ่านพ้นวิกฤติ โดยมีการต่อยอดถึง เป้าหมายที่ได้จัดวางไว้ เช่น ในการประชุมระดับหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า แกนนำชุมชนได้แจ้งถึงเรื่องยาเสพติดและการตรวจหาสารเสพติดในหมู่เยาวชนตำบลน้ำเกี๋ยน โดยเน้นย้ำให้สมาชิกระลึกถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมที่จะขจัดยาเสพติดให้พ้นไป จากชุมชนแห่งนี้

จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกัน หรือมีวิสัยทัศน์ชุมชน คือ "กินอิ่ม นอนอุ่น ผันดี" และมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เป้าหมาย ร่วมกันของคนในชุมชน เกิดจากการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมลงมือทำ และมีการจัดทำ แผนงานโครงการของชุมชนเอง เรียกว่า แผนแม่บทชุมชน หรือแผนชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นเสมือน ทิศทางในการพัฒนาและดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

3. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การที่สมาชิกในชุมชนได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นกลุ่มหรือมีกองทุนร่วมกัน เช่นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร่นกลุ่มเสี้ยว ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพันกัน ช่วยเหลือกัน และมีภารกิจที่ต้อง รับผิดชอบร่วมกัน จึงตั้งกฎเกณฑ์ กติกา หรือระเบียบของกลุ่มขึ้น ส่งผลให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการ จัดการ การบริหาร การทำงานร่วมกัน เอื้ออาทรกันดังจะเห็นได้จาก การนำเงินปันผลส่วนหนึ่ง ที่ ได้จากศูนย์สาธิตการตลาด ไปเป็นทุนอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน โรงเรียนบ้านน้ำเกี๋ยน การทำงานแบบรวมกลุ่มกันของชาวบ้านแสดงให้เห็นถึงการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจหลักของชุมชน เข้มแข็ง

4. ทรัพยากรบุคคล

นับเป็นส่วนสำคัญขององค์กร โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านความคิด ศิลธรรม การประกอบอาชีพ การพูด การประสานงาน และผู้นำที่มีบารมี ผู้นำด้านต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร

น้ำเกียนมีผู้นำชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความศรัทธาและเชื่อถือ ผู้นำทั้ง 42 คน ซึ่งเป็นคณะทำงานหลักของชุมชน ได้ยึดหลักการทำงานแบบพระเอกแบบหมู่ ไม่เน้นผู้นำเพียงคนเดียว ทุกคนต้องมีความเสียสละ เอาใจจริง เอาใจกับปัญหาและที่สำคัญทุกคนจะต้องรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตน เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่สมาชิกในชุมชนได้ยึดถือเป็นเยี่ยงอย่างต่อไป

5. สมาชิก

จากการศึกษาชุมชนน้ำเกียน ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ในเรื่องของสมาชิกที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของน้ำเกียนนั้น โดยสมาชิกในชุมชนน้ำเกียนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในลักษณะของระบบเครือข่าย ดังนั้นจึงมีความผูกพันกันกว่าระบบอื่นๆ อีกทั้งสมาชิกในชุมชนน้ำเกียนมีโอกาสทางด้านความร่วมมือ เสนอข้อพิพาททวิภาคี และผลประโยชน์ร่วมของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนอย่างชัดเจน อันส่งผลต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งทั้งสิ้น

6. การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการภายในชุมชนน้ำเกียนนั้นมีคณะกรรมการทำงานในกิจกรรมต่างๆ อย่างชัดเจน เน้นความโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการใช้มาตรการสังคมในการปกครองดูแลกันเองในชุมชน และมีการบริหารจัดการโดยมีองค์กรของชุมชน คือองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

แต่น้ำเกียนไม่สามารถดำรงความเข้มแข็งอยู่ได้โดยลำพัง กลุ่มพันธมิตร อันได้แก่กลุ่มราชการและหมู่บ้านเครือข่ายจึงมีส่วนสำคัญที่จะเข้ามาหนุนเสริมในส่วนขาดของกระบวนการชาวบ้าน เป็นแนวร่วมที่จะช่วยสานต่อและพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ เช่น ปัจจุบันในระดับจังหวัดมีเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจังหวัดน่าน โดยสนับสนุนจาก ปปส.ภาคเหนือ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ในด้านการบริหารจัดการ สมาชิกในชุมชนจะต้องร่วมกันตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนเป็นระยะ เช่น การจัดเวทีประชุมระดับตำบล เพื่อใช้ประเมิน

และสรุปผลโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในรอบปี สมาชิกชุมชน กลุ่มหรือตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ ของชุมชนจะนำเสนอผลการดำเนินงาน ข้อดี ข้อเสีย และอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมกับเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น หรือหาหนทางแก้ไขปัญหาก็ให้ พร้อมทบทวนสถานการณ์ความรู้ สรุปบทเรียนการทำงาน และกำหนดจังหวะก้าวต่อไปในกระบวนการทำงานของชุมชนซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลโครงการของชุมชนน้ำเกี๊ยน และการบริหารจัดการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

7. กิจกรรม

การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่อองค์กรสมาชิกและชุมชน แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนน้ำเกี๊ยนเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกิจกรรมการจัดเวทีพบปะพูดคุยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างแกนนำ และสมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องเล็กๆ หรือเรื่องใหญ่ และถ้าเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องที่ต้องใช้มติของชุมชน ก็จะมีการจัดเวทีชาวบ้านใหญ่ระดับตำบลขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นและหาหนทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

นอกจากนี้แล้ว น้ำเกี๊ยนยังมีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนให้ความสำคัญมาก เช่น ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีสงกรานต์ หรือการจัดกิจกรรมต้อนรับคนภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานของน้ำเกี๊ยน โดยกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมที่คนน้ำเกี๊ยนได้มาร่วมตัวกัน จัดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งล้วนมีผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน

8. ทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ

การที่น้ำเกี๊ยนมีทรัพยากรที่ต้องดูแลร่วมกัน เช่น ป่าชุมชนน้ำเกี๊ยนที่เป็นเสมือนเส้นโลหิตหล่อเลี้ยงเกษตรกรตำบลน้ำเกี๊ยน หรือพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน เช่น วัดโป่งคำ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า เป็น “ของหน้าหมู่บ้าน” หรือทำให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกร่วมที่จะดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการตั้งกฎกติกาขึ้นมา และอนุรักษ์ทรัพยากรอันเป็นของส่วนรวม

นอกจากนี้แล้วทรัพยากรอื่นๆ เช่น ทรัพยากรในด้านความรู้ ประสบการณ์ และเทคโนโลยี ล้วนมีส่วนสำคัญต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกี๊ยน โดยพบว่า ทรัพยากรด้าน

ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นกับน้ำเค็ม เป็นคลังความรู้ที่ทำให้น้ำเค็มสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ไปยังชุมชนอื่นๆ ได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่อชุมชน และเป็นตัวผลักดันให้น้ำเค็ม พยายามรักษาความเข้มแข็งของชุมชนเอาไว้ เพื่อเป็นตัวช่วยให้แก่ชุมชนอื่น

ทางด้านทรัพยากรด้านเงิน หรืองบประมาณนั้น น้ำเค็มได้ระดมทุนและงบประมาณจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยงบประมาณจากภายในชุมชนมาจากการกลุ่มต่างๆ ของเหล่าสมาชิก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผลิตน้ำดื่มชุมชน ซึ่งทำให้เกิดรายได้และเงินสนับสนุนจากเหล่าสมาชิกทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และยังมีงบประมาณจากภายนอกชุมชน เช่นหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนเงินให้แก่ชุมชนน้ำเค็ม เช่น กองทุนวันละบาท หรือเงินบริจาคที่น้ำเค็มได้จากผู้ที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมชุมชน ดังนั้นทรัพยากรทางด้านทุนและงบประมาณที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถดำรงรักษาความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างยั่งยืน